Etik Çocuk:

Değerler Eğitimi İçin Bir Kılavuz Denemesi

Hoşgörü Hak ve Adalet Sevgi ve Saygı Özgürlük ve Sorumluluk Dürüstlük Cesaret

ULUSLARARASI ŞEFFAFLIK DERNEĞİ
Hollanda Kraliyeti
FRIEDRICH EBERT STIFTUNG
T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Sabancı Üniversitesi

Etik Çocuk:
Değerler Eğitimi İçin Bir Kılavuz Denemesi

Bu kitap Hollanda Konsolosluğu MATRA programınca desteklenen, Uluslararası Şeffaflık Derneği tarafından yürütülen "Etik Çocuk" Projesi kapsamında, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin katkılarıyla üretilmiştir.
Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir bölümü, Uluslararası Şeffaflık Derneği'nin izni olmadan herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz.

Uluslararası Şeffaflık Derneği 2014

Uluslararası Şeffaflık Derneği (TI-Turkey)
19 Mayıs Mahallesi Operatör Raif Bey Sokak
Niyazi Bey Apt., No: 30, D: 3,5
Şişli-İSTANBUL
Tel.: +90 212 240 5281
Faks: +90 212 240 5281
E-mail: info@seffafli@org
Web sitesi: www.seffaflik.org

Editör: Dr. Nermin Yavlal

Kapak Tasarım: Umur Gedik
Kapak İllüstrasyon: Mert Tugen
Kitap Tasarım: Rıza Tayfun Gedik
Kitapta Yer Alan Görseller: Darıca Servet Yalçın Orta Okulu 5. Ve 6. Sınıf Öğrencileri

Etik Çocuk:
Değerler Eğitimi İçin Bir Kılavuz Denemesi

Editör:
Nermin Yavlal

Yazarlar:
Harun Tepe
Metin Bayrak
Nermin Yavlal
Sevgi Şişman
Müjdelen Tüzün

Uluslararası Şeffaflık Derneği 2014

Etik Çocuk: Değerler Eğitimi İçin Bir Kılavuz Denemesi, 15 Temmuz 2013-31 Temmuz 2014 tarihleri arasında Derneğimizce gerçekleştirilen ve Darıca Servet Yalçın Orta Okulu'nda uygulanan "Etik Çocuk" projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Projeyi MATRA programı kapsamında destekleyen Hollanda Konsolosluğu'na; proje paydaşlarımız olan Darıca İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne; Hacettepe Üniversitesi, İnsan Hakları ve Felsefesi Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne ve Sabancı Üniversitesi, Toplumsal Duyarlılık Projeleri'ne kitabın hazırlanmasında maddi destekte bulunan, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'ne katkılarından dolayı çok teşekkür ederiz.

Projenin amacına uygun gerçekleşmesi için bizzat yakından ilgilenen Darıca İlçe Milli Eğitim Müdürü Sayın Ali Öztosun'a; Darıca Servet Yalçın Orta Okulu Müdürü Sayın Yılmaz Gökpınar ve Müdür Yardımcısı Sayın Süleyman Yavuz'a; projeyi uygulayan öğretmenler Sayın Özlem Yurteri, Sayın Ayşe Ürün, Sayın Yasemin Özyurt ve Sayın Merve Tuba Aslan'a; projenin başlama aşamasındaki yoğun çabaları nedeniyle Sayın Fikret Solar'a; projenin koordinatörlüğünü yürüten Sayın Metin Bayrak ve Dr. Nermin Yavlal'a; Danışma kurulu üyeleri H.Ü. İnsan Hakları ve Felsefesi Uygulama ve Araştırma Müdürü Sayın Prof. Dr. Harun Tepe, Sayın Sevgi Şişman ve Sayın Müjdelen Tüzün'e; gönüllü katkıları nedeniyle Sayın Dr. Neşat Karakelle ve Sayın Nihan Akçakoca'ya; Sabancı Üniversitesi Toplumsal Duyarlılık Projeleri Sorumlusu Sayın Gülşen Erenoğlu ve süpervizör Sayın Çisem Attila ve Belis Akyel'e teşekkür ederiz.

E. Oya Özarslan
Uluslararası Şeffaflık Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

Etik Çocuk'a Hoş Geldiniz
Değerler Eğitimi İçin Bir Kılavuz Denemesi.....7

Giriş.....7
Etik Nedir?.....9
Değer Nedir?.....9
Değerler Eğitimi Nedir?.....10
Neden Değerler Eğitimi?.....11
Değerler Eğitimi İçin Bir Kılavuz Denemesi.....15
Değerler Eğitimine Bir Model Önerisi Olarak Etik Çocuk.....17
İlk Bakışta Etik Çocuk.....24

Hoşgörü.....26
Hoşgörü I: Önyargılarımız.....29
Hoşgörü II: Benzerliklerimiz ve Farklılıklarımız.....32
Hoşgörü III: Birlikte Yaşama ve Kardeşlik.....37

Hak ve Adalet.....41
Hak ve Adalet I: Hak ve Haksızlık.....45
Hak ve Adalet II: İnsan Hakları ve Çocuk Hakları.....49
Hak ve Adalet III: Çevre (Doğa) Hakları ve Hayvan Hakları.....56

Sevgi ve Saygı.....64
Saygı ve Sevgi I: Saygı Kavramı.....70
Saygı ve Sevgi II: Sevgi Kavramı.....76
Saygı ve Sevgi III: Doğa Sevgisi, Yurt Sevgisi.....81

Özgürlük ve Sorumluluk.....88
Özgürlük ve Sorumluluk I: İrade ve Seçim.....92
Özgürlük ve Sorumluluk II: Kurallar.....97
Özgürlük ve Sorumluluk III: Sorumluluk.....100

Dürüstlük.....106
Dürüstlük I: Önyargılarımız.....110

Cesaret.....114
Cesaret I: Korku ve Özgüven.....117
Cesaret II: Güçlü Olmak.....121
Cesaret III: Bilgi, Bilgili Olmak ve Bilgelik.....125

Cömertlik.....130
Cömertlik I: Bencillik.....133
Cömertlik II: Fedakarlık.....137
Cömertlik III: Yardımseverlik-Dayanışma.....140

Kaynakça.....144

Etik Çocuk'a Hoş Geldiniz
Değerler Eğitimi İçin Bir Kılavuz Denemesi

Giriş

Etik Çocuk Projesi, Uluslararası Şeffaflık Derneği tarafından hazırlanarak Hollanda Konsolosluğu'nun MATRA programına sunularak gerekli desteği almış ve resmi olarak Temmuz 2013'ün ikinci haftasında başlamıştır.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün Türkiye Kolu olan Uluslararası Şeffaflık Derneği, yolsuzluk, hesap verebilirlik, açıklık gibi konularda çalışmalar yapan bir sivil toplum kuruluşu olması nedeniyle etik ile ilgili çalışmaların bizzat yürütücüsü olarak genel amaçlarını gerçekleştirmek yönünde çeşitli projeler yürüten bir kuruluştur.

Uluslararası Şeffaflık Derneği tarafından hazırlanan proje, İstanbul Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nce yayımlanan Değerler Eğitimi Kılavuzu'ndaki çerçeve de gözetilerek geliştirilmiştir. İlköğretim ikinci kademe ikinci sınıf öğrencilerine yönelik geliştirilen projenin paydaşları arasında Darıca İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi İnsan Hakları ve Felsefesi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sabancı Üniversitesi yer almaktadır.

"Düşünme temelli etik eğitimi" olarak da ifade edilebilen Etik Çocuk'un, biçim ve içerik anlamında çağın ruhunu gözetmesi amaçlandı. Projede, farklı disip-

linlerden eğitimci ve akademisyenlerin hazırladıkları Etik Müfredatı, 2013-2014 eğitim-öğretim yılının güz ve bahar dönemlerinde uygulandı. Proje, değerler eğitimi konusunda "eğiticinin eğitimi" (projeyi sınıflarda uygulayacak öğretmenlerin eğitimi) ve ilköğretim 2. kademe öğrencilerine yönelik atölye çalışmalarını kapsamaktadır. Müfredat kapsamındaki "değer" ya da "kavram"la ilgili etkinlikler, felsefi bir gözle ele alınarak tasarlandı ve felsefi yöntemlerle irdelenmesi amaçlandı. Böylece atölye çalışmalarının, öğrencilerin soru sorma ve sorgulama; eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerine katkıda bulunması beklenmektedir.

Klasik örgün eğitimin öğrencilerin eleştirel bilinç edinmelerinde göreli olarak zayıf kaldığının en somut göstergesi, PISA 2009 (Uluslar Arası Öğrenci Değerlendirme) araştırma sonuçlarında Türkiye'nin 34 ülke arasında 32. sıradaki yeridir. Bu nedenle klasik eğitimin yeterince sağlayamadığı, ihmal ettiği ileri sürülen eleştirel düşünme, sorgulama ya da kısaca felsefi düşünme becerilerinin, somut yaşantı örneklerinin temele alındığı atölye çalışmaları ile geliştirmesi amaçlanmaktadır.

Farklı disiplinlerden eğitimci ve akademisyenler tarafından Türkiye ve dünya literatürü, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün daha önce başarıyla uygulamış olduğu eğitim materyalleri de incelenerek etik kavramlarla ilgili bir müfredat hazırlanmıştır. Hazırlanan müfredatın, daha çok dezavantajlı ailelerin çocuklarını gönderdikleri Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Darıca Servet Yalçın Orta Okulunda uygulanması öngörüldü. Okul öğretmenleri için bir eğitim kampı düzenlendi. Bu kampta atölye çalışmaları ve seminerlerle Etik Müfredatı eğitimi, hedef öğrenci kitlesinin psiko-sosyal ve zihinsel gelişimleri, atölye çalışmaları, iletişim becerileri, sınıf yönetimi, Sokratik yöntem vb. konusunda eğitim verildi. 2. kademe 1. ve 2. sınıf öğrencilerine yönelik hazırlanan müfredat, informel tekniklerle çeşitli eğitim yöntemleri de (drama ve oyunlar gibi) kullanılarak atölye çalışmaları formatında, kurum öğretmenleri tarafından öğrencilere aktarıldı. Üniversite öğrencileri, ortaokul öğrencilerinin atölye çalışmalarında gönüllü olarak yer aldı; öğrencilerin mikro-projeler üretmelerine yardımcı oldu ya da bir tür danışmanlık yaptı. Ayrıca etik kavramlarla ilgili çalışmalardan bazıları okul aile birliği ile iş birliği sağlanarak ebeveynler ile proje kapsamında yer alan etik kavramların ele alındığı atölye çalışmaları gerçekleştirildi. Müfredat, yılsonunda geri bildirimler ışığında revize edilerek dijital erişime açıldı.

Etik Nedir?

Grekçe "*ethos*" kelimesinden gelen etik, insanın doğal çevresine sonradan katılan toplumsal çevresini imlemek için kullanılır. İnsanın, birbiriyle çelişen iki ayrı dünyanın varlığı olarak nefes alan, yaşayan, isteyen, düşünen, değerlendirmeler yapan, yargılayan… bir özne olduğu, felsefe tarihi boyunca filozoflarca çeşitli kavramlarla dile getirilir.

Etik, "ahlak(lar)" ile birlikte düşünülür; sıklıkla da eşanlamlı kullanılır. Oysa Türkçede de tıpkı Batı dillerinde olduğu gibi etik ile ahlak (moral) aynı anlamda değildir. Tek bir ahlaktan değil, ahlaklardan söz edebilirken bir bilgi dalı olarak sadece tek bir etikten söz edilir.

Kavramsal anlamda ahlak, "değer yargıları kümesi" olarak tanımlanabilir. Değer yargıları, her tekil durumu açıklamak iddiası taşıyan, gereklilik bildiren ifadelerdir. Örneğin "Yalan söylemek kötüdür." değer yargısı, "Yalan söylenmemelidir." anlamına gelir. Muhatabı olan toplumsal özneye "Yalan söyleme!" diye emir kipinde yansır. Kişi, içinde yaşadığı toplumun sahiplendiği belli türden bir değer yargısına uymadığında toplumsal yaptırımlarla karşı karşıya kalacağının bilincindedir. Toplumsal yaşamın, toplumsal normlarla mümkün olduğu iddia edilerek değer yargıları temellendirilir. Aksi durumda, yani değer yargıları olmadığında toplumsal yaşamın imkânının ortadan kalkacağı ileri sürülür. Değer yargıları, onu sahiplenen kişi ya da toplumlarca mutlak, değişmez, her durum için geçerli yargılar gibi görülür. Oysa değer yargıları, zamandan zamana, toplumdan topluma, kişiden kişiye, hatta aynı toplumda zaman içinde değiştiği gibi kişi(ler) de benimseyip davranışlarını uydurduğu değer yargılarını zamanla değiştirebilir; başka değer yargılarını gözeterek eylemde bulunabilir. Bu da ahlak(lar)ın statik değil, dinamik bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

Değer Nedir?

"Değer"in, yaşayan Türkçede '*iyi*' bir şey olduğu, insanlarda bulunması, öğrencilere ya da çocuklara, gençlere özellikle aktarılması, öğretilmesi gerektiği genel bir kanaat olarak paylaşılsa da 'değer'in ne olduğu konusunda bir uzlaşıdan söz etmek mümkün değildir.

Öncelikle 'değer' kavramını tanımlamak gerek. Tanım (dēscrībo), bir anlamda da sınırları(nı) belirlemek, sınırları çizmek anlamına gelir.

'Değer'in önüne sıklıkla "manevi", "milli", "dini", "insani", "evrensel" vb. nitelemeler getirilir. Oysa burada kaçınılmazcasına "Manevi olmayan bir değer olabilir mi? Mesela saygı, milli bir değer midir?" soruları dile gelir. O halde, o, hangi millet ise, o millet dışında hiçbir milletin bir değer olarak "saygı"yı kabul etmediklerini, hatta benimsemediklerini iddia etmiş olmaz mıyız? Birden çok millette ya da kültürde görülebiliyorsa o değerin, o kültüre ait olduğu iddia edilemez. Sonuç olarak "milli değer" ifadesinin, hiç kuşkusuz, olguyu açıklama kabiliyetinden uzak olduğu, bununla kast edilenin etik değerler olmadığı söylenebilir.

Projede "hoşgörü", "hak ve adalet", "sevgi ve saygı", "dürüstlük", "özgürlük ve sorumluluk", "cesaret", "cömertlik" temel değerler olarak seçildi. Toplumsallığın olduğu her yerde bunlara rastlanabilir. Tarihin her döneminde bütün toplumlarda insanlar, ilişkilerinde dürüstlük aradılar; bugün de arıyorlar. İlişkide bulundukları insanlardan dürüst olmalarını bekliyorlar; kendileri dürüst olmadıklarında bile bunu istiyorlar. İlişkide olduğumuz kişi dürüst değilse kendimizi güvende hissetmiyoruz; birlikte her ne yapıyorsak artık onu yapmak istemiyoruz. Karşısındaki insanın dürüst bulunmayan davranışlarından hoşlanan; sırf dürüst olmadığı için onu seven ya da sayan; onunla ilişkisine devam etmek isteyenlerin yaşadığı bir toplum olabilir mi? Aynı şekilde cömert olmayan, cesur davranmayan, sorumlulukların bilincinde olmayan, haksızlık yapan, olaylar karşısında irade gösterip inisiyatif almayan kişiler, Aristoteles'in diliyle söylenirse "övülen"kişiler olmaz. O halde kendimizde ve çevremizde "bunları" arıyor ve ilişkilerimizde yine bunların gözetilmesini bekliyoruz.

Değerler Eğitimi Nedir?

Değerler Eğitimi, Bakanlıkça ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nce önemsenen ama filin hikâyesinde olduğu gibi algılanan, düşünülen, tanımlanan bir olgu. Konuyla ilgili kuramsal bilgilere ve uygulamalara bakıldığında, ortaya, burada uzun uzun anlatamayacağımız bir karmaşayla karşılaşıyoruz. Bakanlıkça hazırlanan resmi metinler de bu karmaşayı yeterince gideremekte. Bir kavram olarak değer, felsefece tanımlanmaya ihtiyaç duymakta. O ne-

denle yukarıda kısaca 'değer'in ne olduğu, kavramdan nelerin anlaşıldığı, özet de olsa, çerçevesi çizilerek belirlenmeye çalışıldı.

Atölye çalışmaları şeklinde yapılması öngörülen değerler eğitimi ile yukarıda anılan kavramların alışıldık eğitim biçimleri dışında, "yaşayarak öğrenme" ilkesi gözetilerek katılımcının kendini ifade etmesi amaçlandı.

Bunun sonucu olarak değer bilgisinin, katılımcılara "yaşayarak öğrenme" ilkesiyle aktarılması benimsendi. Burada biçimsel, geleneksel, öğretmen merkezli anlayışlar yerine çağcıl, merkezsiz, atölye çalışmalarını interaktif kılan, katılımcılığı gözeten biçimsel olmayan yöntemler kullanıldı.

Çeşitli örnekler üzerinden katılımcıların birlikte düşünme etkinlikleri çerçevesinde değerlerin kişisel ve toplumsal yaşamla bağlarının kurdurulması, toplumsal öznelerin kavramsal dünyalarını zenginleştirir. Bu proje, sağlıklı toplumsal ilişkilerin ancak etik değerlerin gözetildiği davranışlarla sağlanabileceğini; aksi halde kişisel ve toplumsal huzurun mümkün olmadığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Neden Değerler Eğitimi?

"Kişisel ve toplumsal yaşamın omurgasını değerler oluşturur." tezinden hareketle "Bütün insanlar, davranışlarında değerleri gözetirler." tezi ileri sürülebilir. Bu tezden hareketle de "Toplumsallık içine doğan her öznenin, kaçınılmazcasına bir değer dünyası da vardır." sonucuna ulaşılabilir.

Kişinin toplumsallaşma sürecinde ahlaki omurgasının oluşumunda değer dünyasının etkisi yadsınamaz. Kişilik, dilsel ve ahlaksal gelişimle eşzamanlıdır, hatta onun bunların toplamı olduğu da söylenebilir. Erinlik ya da ön ergenlik döneminde henüz oyun çağındaki çocukların da bu nedenle değer dünyaları olduğu ileri sürülebilir. İnsan davranışlarını, kavramsal anlamda tanımlayamasalar da, değerlendirmelerini değerleri temele alarak yaptıkları söylenebilir. Projenin hareket noktalarından biri, Sokratik Yöntem kullanılarak çocuklarda eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri geliştirmektir. Bu amacın dayandığı tez şudur: "Toplumsallık içine doğan her özne değerlere sahiptir. Somut anlamda zihinlerinde olan kavramları temele alarak eleştirel, yaratıcı düşünme becerileri kazanabilirler."

Değerler Eğitimi Kılavuzu, her ne kadar İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nce her yıl yayımlanan kılavuz olsa da eğiticiler tarafından kullanılabilecek bir başvuru kitabının olmaması nedeniyle, her kurum ya da uygulayanın hem biçim ve içerik hem de özellikle yöntem anlamında herkesin bu alanda "el yordamıyla" ya da 'kendince' tasarrufta bulunduğu söylenebilir.

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nce 28-29 Mayıs 2010 tarihlerinde gerçekleştirilen "Uluslararası Değerler Eğitimi Konferansı"nda [1] ortaya çıkan genel kanaatin de gösterdiği üzere değerler eğitimi alanı belli bir felsefi gözle ve disiplinle yeterince tüketilerek henüz ele alın(a)mamıştır. Etik Çocuk Projesi, bunların sonucu olarak bu alandaki boşluğu doldurmaya yönelik mütevazı bir girişimdir.

T. C. İstanbul Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü'nce yayımlanan "Değerler Eğitimi Kılavuzu"nda projenin, DEP'in (Değerler Eğitimi Projesi) "değerler erozyonuna çözüm arayışının" bir ürünü olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca "çocuklarımızın sağlıklı kişiliğin temel taşlarını oluşturan toplumsal ve evrensel değerleri kazanmalarını ve kişiliklerinin her yönüyle gelişmesini sağlamak, öğrencilerimizi toplumsal ve evrensel değerlerle donanmış ve bu değerlerle yaşamayı yaşam biçimi haline getirmiş bireyler olarak yetiştirmek, çeşitli programlar aracılığı ile öğrencilerin temel insani özellikleri kazanmasını sağlamak, değerlere karşı duyarlılık oluşturmak ve onları davranışa dönüştürme konusunda öğrencilere yardımcı olmak bu projenin temel amaçlarıdır." denilmektedir. Bu temel amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilmek istenen somut hedefler de şunlardır:

1 Öğrencilere temel insanî değer ve erdemlerin kazandırılması, değerlere karşı duyarlılık oluşturulması ve onları davranışa dönüştürülmesi;
2 Toplum tarafından kabul gören değerlerin uygun okul ortamı oluşturularak geliştirilmesi ve pekiştirilmesi;
3 Öğrencilerin sorumluluk duygularının geliştirilmesi;
4 Akademik bilgi ve gerçek hayatta rehberlik edecek ahlaki değerlerle donatılmış öğrencilerin yetiştirilmesi;
5 Kültürel kodların güçlendirilmesi;
6 Okul ve çevresindeki sosyal yaşamın ahlaki ve etik değerlere uygun olarak şekillenmesi;

1. Uluslararası Değerler Eğitimi Sempozyumu, İstanbul, 2012

7 "Ahlak Temelli Disiplin" kavramının yerleştirilmesi;
8 Öğrencilerde ahlaki bir topluluk bilincinin oluşturulması"[2]

Kılavuzda projenin gerekçesi ise şu şekilde ifade edilmektedir:
"Baş döndürücü değişim çağında, binlerce yıllık deneyimlerden süzülüp gelen geleneksel değerlerin korunması eğitimin en özel çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Okulun iki temel sorumluluğu öne çıkmaktadır:

1 Geçmişten devralınan geleneksel kültürel değerleri yeni hayat biçimleri içerisine faydalı bir şekilde nasıl alabiliriz?
2 Yeni kültürel değerleri geleneksel kültür sistemi içerisine nasıl yerleştirebiliriz?

Değerler Eğitimi Projesinin neden bir zorunluluk olduğu, aşağıdaki iki soruya verilecek cevaplarla ortaya çıkmaktadır.

- Bir taraftan muasır medeniyeti yakalarken aynı zamanda kendimiz olarak nasıl kalabiliriz?
- Hem modern dünyaya yön verebilmek ve hem de kendi kültürel değerlerimizi koruyarak toplumsal çözülmeye maruz kalmamak nasıl mümkün olabilir?" [3]

Kılavuzda açıkça ifadesini bulan amaçlar ve gerekçeler, "iyi, erdemli, kamil, kendini ya da kim olduğunu bilen, bildiklerini davranışlara dönüştürebilen insan" ile ifade edilebilir? Peki, kimdir bu insan?

Bütün aileler, toplumlar, felsefeler, siyasetler, devletler, dinler iyi insanı yetiştirmek arzusuyla hareket ederler. Niyetlerin iyi olmasından asla kuşku duyamayız; ama şu sözü de hatırla(t)mak sorumluluğumuzdur: "Cehenneme giden yol, iyi niyet taşlarıyla döşelidir." Her ne kadar iyi niyet ile hareket edilse de bilgi ile desteklenmedikçe arzu edilmeyen sonuçlar ile karşı karşıya kalınabilir, kalınmaktadır da.

Peki *iyi, olgun, kamil, erdemli...* denilen insan kimdir? Bu konuda ortaya konan düşüncelerin tarihi insanlık tarihi kadar eski olsa gerektir. İnsan, insan

2. Değerler Eğitimi Kılavuzu
3. Değerler Eğitimi Kılavuzu

olalı beri yaşamı ve kendisini anlamak, anlamlandırmak ihtiyacı duyar. Bunun bir sonucu olarak düşünceler ortaya koyar. Bugün üretilen fikirler, geleceği (insanın ve toplumun geleceğini) etkiler. Buradan hareketle geleceğin, fikirler ve hayatın diyalektiğiyle oluştuğu iddia edilebilir.

İnsan, ancak bilgi ile donatıldığı koşulda iyi insan ya da erdemli insan olabilir. Toplum, iyi insanlarla huzurlu, mutlu olabilir ancak. Burada kaçınılmazcasına sorulmayı bekleyen sorular:

- İyi insan ya da erdemli insan nasıl olunabilir?
- Erdemli olmak nedir?
- Kurallara bağlı kalmak erdemli olmak için yeterli midir?
- Kurallar mutlak mıdır?
- Kurallar her bir tek durumu açıklamakta yeterli midir?
- Kurallara bağlı kalmak, her zaman doğru davranışta bulunmaya imkân sağlar mı?

Soruları çoğaltabiliriz. Fakat burada Aristoteles'in erdemli kişinin "olmazsa olmaz koşulu" olarak belirlediği bir insansal özellikten söz etmek gerek: *phronesis* (aklıbaşındalık), yani belirli veya her tek durumda ne yapılacağına akılla -düşünüp taşınarak- karar verebilme yeteneğinden.

Erdemli kişinin, kurallarla ve ilkelerle hareket ettiğinde "doğru" davranabileceği varsayımı üzerine kurulu olduğu hepimizce malumdur. Oysa her ne kadar doğru kuralları ve/veya ilkeleri bilseniz bile bunu nerede, kime, ne şekilde, ne kadar, ne zaman uygulayacağınızı bilmediğinizde erdemli davranışta bulunma olasılığınız çok düşüktür ya da Aristoteles'in tabiriyle tesadüfîdir; buna da "erdemli davranış" denemez. Oysa kişi, "aklıbaşındalık" ya da "pratik bilgelik" özelliğine sahipse bunları bilir ve uygular. Bunların sonucu olarak erdemli davranışlar sergiler. Aristoteles'in ifadesiyle "Erdemli yaşamanın ödülü mutluluktur." "Neden erdemli olmalıyım?" sorusunun doğrudan yanıtıdır bir bakıma Antik Yunan'ın zirve noktalarından biri olan Aristoteles'in "mutluluk" cevabı. Herkes mutlu olmak ister, mutluluk da ancak erdemli olmakla elde edilir. En azından Aristoteles'in düşüncesi budur.

"Ayinesi iştir insanın lafa bakılmaz." sözüyle Doğan Kuban'ın "Uygarlık, bilgiler değil davranışlar bütünüdür." ifadesinin ortak özellikleri davranışın, uygula-

manın önemine işaret etmeleridir. Nasıl yasa kitapları hakları koruyup toplumsal huzuru sağlamaya yetmiyorsa bilmek de davranışa dönüştürmek için gerekli ama yeterli değildir. İşte Etik Çocuk Projesi'nin hareket noktalarından biri de budur. Katılımcılara sadece kuramsal, kavramsal bir bakış kazandırmak değil, edindiği bilgiler ışığında hayata bakmasına katkı sağlayıp öğrendiklerini davranışa dönüştürerek kendini, çevresini, toplumu ve *de facto* hayatı değiştirmesine olanak sağlamak.

Değerler Eğitimi İçin Bir Kılavuz Denemesi

Bu kılavuz kitap hazırlayanlarca, değerler eğitimi, karakter eğitimi, etik eğitimi diye adlandırılan alana dair mütevazı bir öneri olarak düşünülmüştür. Değerler eğitimi alanındaki başvuru kaynağı eksikliği, felsefi bir gözle konuyu ele alan çalışmaların azlığı ya da bütünlükten yoksunluğu, bizi, bu alandaki boşluğu gidermeye yönelik çalışmaya sevk etti.

Kişi ve toplum yaşamının ilişkilerle şekillendiği, ilişkilerinse değerler üzerine yükseldiği söylenir. Diğer bir deyişle "Toplumsal alanın çimentosu, değerlerdir." denebilir. O halde nedir bu değerler? Dinlerin, kültürlerin korumaya, yerleştirmeye, yeşertmeye hatta yenilerini oluşturmaya çabaladığı değer(ler) denen şeyler nelerdir?

Yaşayan Türkçede 'değer', 'değer yargısı', 'değerler', 'ahlak', 'etik' vb. kavramlardan anlaşılanlara bir göz atıldığında hemen görüleceği gibi birbirleriyle örtüşmemekte; pek çok alanda sorunların temelinde diğer şeylerin yanı sıra zihinsel karışıklıklar ya da kavramlardan ne anlaşıldığının belli olmaması yatmaktadır. Bu alandaki kavramsal kargaşanın, kavramsal -asgari de olsa- uzlaşı olmamasının, bilgi üretimini, tartışmayı, bilgi aktarımını neredeyse olanaksızlaştırdığı söylenebilir. Bu nedenle kılavuz kitaba alınan kavramların felsefi tanımları da yapılarak hakkında etkinlikler hazırlanan kavramlar, kılavuz kitabın çerçevesi, imkanı ölçüsünde içeriklendirilerek yukarıda anılan kavramsal kargaşanın göreli olarak aşılması amaçlanmıştır.

Değerler eğitimi alanındaki pek çok tasarrufun konuyu felsefi bir çerçeveye oturtmadan ele aldığı tespit edilmiştir. Oysa değerler, felsefenin temel disiplinlerinden biri olan etiğin bir alanıdır. Aslında yapılan iş, etik eğitimi olarak da adlandırılabilir. O halde nedir bu etik? Etik eğitimi nasıl yapılabilir? Belki

farklı yollarla da yapılabilir, ama biz bu eğitimin felsefeyle, felsefinin en eski yöntemi olan "Sokratik Yöntem"le yapılmasının en uygun yol olduğunu düşünüyoruz. Bu nedenle projeye "Etik Çocuk" adı verildi, değerler eğitimi yerine de "Etik Eğitimi" adı kullanıldı. Felsefenin bir yöntem olarak kullanılması da bu çerçevede anlam kazandı. Proje, Etik Çocuk, kısa açıklaması da "düşünme temelli etik eğitimi" olarak adlandırıldı.

Felsefi sorgulama becerisi edinmesi beklenen katılımcıların hem kendi davranışlarıyla hem de çevresinde tanık olduğu davranışlarla ilgili etik sorunlara karşı bilgiyi temele alan bir tutum geliştirmeleri amaçlandı. Örnek olay ya da öykülerin de tartışma konusu edildiği etkinliklerde, konunun felsefi bir disiplinle ele alınmasıyla -konu her ne olursa olsun- örtük kazanım olarak hayatın etik sorunlar ürettiği gerçeğinin anlaşılması, etik sorunların ancak bilgi ile hareket edilerek insan onurunu koruyan davranış ve tutumların geliştirilebileceği kanaatinin oluşturulması hedeflendi.

Kılavuz kitabın nasıl bir formatta hazırlanacağıyla ilgili ciddi ve uzun süren tartışmaların ardından Avrupa Konseyi'nin mali desteğiyle hazırlanan, Türkçeye İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları tarafından oluşturulan komisyonlarca kazandırılan *Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu - Pusulacık* [4] ve *Gençler İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu - Pusula* [5] adlı kitaplardan esinlenildi.

Kılavuz kitapta yer alan etkinlikler ve nasıl kullanılacağı, ilgili bölümlerde ayrıntılı olarak açıklandı. Öğrenciyi katılımcı olarak gören bir anlayışla dünyada yaygın eğitim metodolojileri gözetilerek düzenlendi ve etkinliklerin amacına uygun olarak yapılması için olabildiğince interaktif kılınması amaçlandı. Kitapta yer alan etkinlikler, eğitici için bir öneri ve çerçeve niteliğindedir.Kuşkusuz her eğiticinin farklı birikimleri ve her bir gruptaki katılımcıların farklı özellikleri vardır. Bu da grupların farklı grup kimliğine ve dinamiğine sahip olmasına yol açar. Bu nedenle tasarımlar, "Her atölye, farklı bir kimlik arz eder."kabulünden yola çıkılarak atölyedeki özneleri de sürece katmayı öngören bir anlayıştan hareketle birer öneri niteliğinde kurgulanarak sunuldu. Grubun dinamiğine göre farklı tasarımlar uygulanabileceği gibi mevcut tasarımlardan biri ya da birkaçı derinleştirilerek de uygulanabilir.

4. Pusulacık
5. Pusula

Değerler eğitimi alanına dair "tüketici" değil ama "doyurucu" olmayı amaçlayan olan bu çalışma ile katılımcılarda (öğretmenler, okul yöneticileri, öğrenciler, veliler, üniversite öğrencileri) hayatın üzerinde yükseldiği, temelini oluşturan ve toplumsallığın olduğu her yer ve dönemde kaçınılmazcasına aranan, varlığı tartışılmaz olan değerlere dair farkındalık yaratılmak amaçlandı.

Etkinlikler kurgulanırken katılımcıların zihinsel, sosyal, yer yer fiziksel anlamda uyarılmaları amaçlanmış; bunun için beyin fırtınası, bireysel ve/veya grup oyunları, bireysel ve/veya grup çalışmaları, sunumlar, tartışmalar, her bir katılımcının değerlendirmek isterse moderatör olmak imkânı vb. projede gözetilmiştir.

Değerler Eğitimine Bir Model Önerisi Olarak Etik Çocuk

Bu yıl, bu ilk edisyonda geliştirilen özgün içeriğin eğitimci tarafından verimli biçimde katılımcılara aktarılması için kolaylaştırıcı bilgilerin yer aldığı kılavuz hazırlamanın anlamlı olacağına karar verildi.

Kitap, belli bir kurgu gözetilerek hazırlanmıştır. Burada, belirlenen değerler, değerlerin alt başlıkları, ilgili kavramlar ve konuları ele almak için uygulanacak etkinlikler; etkinliklerde sorulacak sorular, kullanılacak materyaller, kaynaklar, yaklaşımlar, geliştirilmesi beklenen kazanımlar vb. pek çok noktaya yer verilmeye çalışıldı.

Elinizdeki kitap, profesyonel eğiti(m)ciler için hazırlanmıştır. Farklı disiplinlerden gelen ama burada kullanılan eğitim anlayışına yakın olan eğitimcilerce de kullanılabilir, uygulanabilir. *De juro* ya da *de facto* eğitimcilerin kullanımı için hazırlanan bu kitapta bulunan hiçbir etkinlik mutlak değildir; kullanıcılar, kendi birikimleri ışığında yeni etkinlikler kurgulayabilir, mevcut etkinlikleri eğip bükebilirler.

Kapsamı Nedir?

İlk yıl (2013-2014), ortaokul 1 ve 2. sınıf öğrencileri kapsam olarak belirlenmiştir. Projenin yaygınlaştırılması ve alanında başvuru ya da referans çalışma olması için anaokulundan lise son sınıfa değin her yaşı ve sınıfı gözeten etkinliklerle zenginleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla takip eden yıllarda

projenin yaygınlaştırılıp sürdürülebilirliği için çalışmalar devam etmektedir.

Amacı Nedir?

Projenin amaçları genel amaçlar, eğitimcilere, öğrencilere, ailelere, okula ve üniversite öğrencilerine yönelik amaçlar şeklinde beş temel başlık altında toplanmaktadır:

Genel amaçlar:

- Uluslararası Şeffaflık Derneği (UŞD) üniversiteler, il milli eğitim müdürlüğü, okul müdürlükleri ve okul aile birliklerinin işbirliği içinde oldukları projeyi hayata geçirerek, katılımcı demokratik bilinci geliştirirken etik konusunda farkındalığa katkıda bulunmak ve bu farkındalığı sürdürülebilir kılmak;
- Dezavantajlı bölgedeki okulları, öğrencileri ve aileleri dünyadaki aktüel eğitim modelleriyle tanıştırmak;
- Etik kavramlar ile ilgili uluslararası örnekler incelenerek kültürel değişkenlerin de gözetildiği çağdaş bir müfredat geliştirmek;
- Sosyal sorumluluk kulüplerinde faaliyet gösteren üniversite öğrencilerinin proje sürecine tanıklık etmelerini sağlamak;
- Proje kapsamında yer alan bireylere eok kavramlara ilişkin farkındalık kazandırmak;
- Kurulacak blog ile projenin süreçleri, raporları ve çıktılarını kamuoyunun erişimine açıp ulaşılabilir kılmak;
- Okul aile birliğini projenin paydaşlarından biri haline getirerek okulların kurumsal anlamda demokratik katılımla proje gerçekleştirmelerine katkı sağlamak;
- Projede ulaşılması amaçlanan 200 öğrencinin, demokratik katılımı yaşayarak öğrenmelerine olanak sağlanarak Milli Eğitim'in yapılandırmacı anlayışının kurumlaşmasına katkıda bulunmak.

Eğitimcilerle yönelik amaçlar:

- Öğretmenleri etik, değer, değerler, kritik düşünme becerileri alanlarında daha donanımlı hale getirmek;

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın şu anda okullarda uyguladığı yapılandırmacı

(öğrenci merkezli) yaklaşım konusunda öğretmenlerin donanımlarını etik değerler perspektifi açısından güçlendirmek;

Öğretmenlere sınıf yönetimi, iletişim becerileri, atölye çalışmaları gibi konularda eğitimler vererek, öğretmenlik becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmak.

Öğrencilere yönelik amaçlar:

- Öğrencilerin yukarıda söz edilen kavramlar ve değerleri içselleştirmeleri akademik ve sosyal hayatlarında kullanmalarını sağlamak;
- İnteraktif eğitimler sonucu öğrencilerin problem çözme, iletişim, yaratıcılık ve analitik düşünme becerilerini geliştirmek
- Öğrencilerin, katılımcı demokratik süreçlerin işlendiği atölye çalışmaları ile kendilerini etik konusunda ifade etmelerine ve bununla ilişkili olarak demokrasi bilinci oluşturmalarına olanak sağlamak;
- Öğrencilerin, proje paydaşlarından biri olan üniversite öğrencilerinin danışmanlığında atölye çalışmalarına konu olan kavramlardan biriyle ilgili proje sonunda sergilemek amacıyla mikro proje hazırlamalarını ve uygulamalarını sağlamak;
- Dezavantajlı bölgelerde öğrenim gören çocukların aktüel, çağın ruhunu yansıtan eğitim modelleriyle tanışmalarına olanak yaratmak.

Okul(lar)a yönelik amaçlar:

- Okula, belli türden bir projenin nasıl hayata geçirileceği konusunda deneyim sağlama olanağı yaratmak;
- Öğrencilerin bir yaşam alanı da olan okulla bağlarını güçlendirmek;
- Okullarda gerçekleştirilen aktiviteleri nicelik ve nitelik olarak çeşitlendirip zenginleştirmek;
- Uygulama okulunu dezavantajlı bir bölgeden seçerek yaratılacak marjinal faydanın yüksek olmasını sağlamak.

Aileye yönelik amaçlar:

- Projenin paydaşlarından biri kılınan ailenin proje sürecine dahil edilerek çocuklarıyla ilgili bir çalışmanın içinde yer almalarını, çocukların

eğitiminde aktif rol almalarını, böylece daha duyarlı hale gelmelerini sağlamak;
- Proje süresince iki kez müfredat kapsamındaki kavramların ele alındığı atölyeler ya da seminerler ile aileler ve çocukların belli kavramlar üzerine beraber düşünmelerini ve konuşmalarını sağlamak.

Üniversite öğrencilerine yönelik amaçlar:

- Etik değerlerle tanışmalarını sağlamak;
- Atölye çalışmalarıyla birlikte düşünme, karar alma süreçlerini yaşayarak öğrenmelerine katkıda bulunmak;
- Katılımcı öğrencilere ve/veya öğrenci gruplarına danışmanlık/liderlik yapma imkânı sunmak; bunu yaşayarak öğrenmelerine katkıda bulunmak.

Yöntemi Nedir?

Projenin dayandığı birincisi ilkesel; ikincisi ilişkisel; üçüncüsü uygulayımsal olan üç yöntemi vardır:

a. İlkesel: Şeffaflık, hesap verebilirlik, erişilebilirlik, paylaşılabilirlik.
b. İlişkisel ya da yönetimsel: Hiyerarşik dikey örgütlenmeli yapılanmaya dayanmayan, katılımcılığı, birlikte karar alma süreçlerinin olanakları yaratan yatay örgütlenme.
c. Uygulayımsal: Süreci interaktif kılarak katılımcıları sürece dahil eden, katılımcıların yaşayarak öğrenmelerini kolaylaştıran Sokratik Yöntem.

Nasıl Uygulanır?

Toplam yedi aylık bir programa göre hazırlan kılavuz kitabın sosyal etkinlik, kulüp çalışmaları ya da kurumca tasarruf edilen bir çerçevede uygulanması öngörülmektedir. Her ay için bir değer ya da kavram ele alınmış ve her kavramın dört haftalık atölyelerde ayrıntılı şekilde işlenmesi, tartışılması amaçlanmıştır. Dördüncü ve son haftada projenin okul dışındaki ayaklarından biri olan üniversite öğrencilerinin katılımıyla katılımcı öğrencilerin atölyeye konu olan değerle ve alt kavramlarla ilgili proje yapmaları sağlanacak; böylelikle ele alınan değerin ne denli edinilip edinilmediği, davranışa dönüştürülüp

dönüştürülmediği gözlenecektir. Her değer ya da kavramın dördüncü haftasında bireysel katılımcıların ve/veya atölyede oluşturulacak çalışma gruplarının, üniversite öğrencilerinin danışmanlığında moderatör ya da eğitimcinin gözetiminde çeşitli projeler geliştirmeleri öngörülmektedir.

Ölçme ve Değerlendirme Nasıl Yapılır?

Öngörülen kazanımların katılımcılarca edinilip davranışa dönüştürülüp dönüştürülmediği etkinlik sonlarında katılımcının kendisini çeşitli araçlarla ifade etmesine imkân verecek çalışmalarla sağlanacaktır. Bu amaçla ele alınan değer ya da kavramın dördüncü haftası, tamamen bu amaca göre tasarruf edilmesi beklenmektedir.

Eğitici Kimdir?

Eğitici her ne kadar, kılavuz kitabı sınıflarda uygulayan öğretmen olarak düşünülmüşse de, öğretmenin merkezde yer almadığı, katılımcı ve interaktif, karşılıklı etkileşime ve paylaşıma dayalı bir eğitim süreci olması nedeniyle bütün katılımcıların (öğrenciler, öğretmenler, üniversite öğrencileri) aynı zamanda eğitici oldukları söylenebilir.

Eğitim Yöntem ve Teknikleri Nelerdir?

Eğitimde kullanılacak yöntem ve teknikler arasında Sokratik Yöntem, beyin fırtınası, grup tartışması, kavram haritası, anlam haritası, düz anlatım, soru-yanıt, örnek olay incelemesi, edebiyat temelli karakter eğitimi yer almaktadır.

Kılavuz Kitabın İçeriğinde Neler Var?

Önce etik değerler ya da kavramlar ve alt bölümleri belirlendi. Her bir alt bölüme yönelik kazanımlar saptandı. Yaklaşım modellerine göre etkinlikler kurgulandı; kazanımların edinilip edinilmedikleri, davranışa dönüştürme açısından ele alınarak ölçülmeye çalışıldı. Eğitimcinin, üretilen etkinlikleri etkili biçimde uygulayabilmesi için etkinlikler adım adım kurgulandı; uygulayıcı için ayrıntılı yönergeler yazıldı; ayrıca ek okumalara, kaynaklara da yer verildi.

Değerler

İki dönemi kapsayan ve atölye çalışmaları şeklinde kurgulanan eğitimlerde temel etik değerler olması nedeniyle "hoşgörü", "hak ve adalet", "sevgi ve saygı", "dürüstlük, özgürlük ve sorumluluk", "cesaret", "cömertlik" değerleri yer almaktadır.

Kavramsal açıklamalar
Her kavramla ilgili bölümün başında ilgili kavram ve alt başlıklarının irdelendiği; felsefi olarak kavramların içeriklendirildiği kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Bununla ilgili değer ya da kavramdan ne anlaşıldığı, kazanımlar ve ilgili olduğu kavramlarla bağlantıları gösterilmek istenmiştir.

Konular
Her bir değer ya da kavram için dört haf üç haftaya bölünen alt bölüm ya da konulara ayrılarak ele alındı. Örneğin hoşgörü kavramı, "önyargılarımız", "benzerliklerimiz & farklılıklarımız" ve "birlikte yaşam ve kardeşlik" diye üç bölüme ayrılarak ele alınmıştır.

Kazanımlar
Her kavram ve alt bölümleri ile ilgili etkinlikler, kılavuz kitabı hazırlayan kurul tarafından, ilgili yaş grubu gözetilerek belirlenmiştir. Etkinlikler sonucu katılımcıların edinmeleri beklenen kazanımlar, tıpkı ilgili kavramlar ve etkinlikler gibi uygulayıcıya fikir vermesi; değerle ilgili çeşitli boyutlar sunulması amacıyla belirlenmiştir. Hiç şüphe yok ki belirlenen kazanımların tamamınınhayata geçirilmesi beklenmemekte; her atölyenin farklı dinamiklere sahip olduğu ya da olacağı varsayımından hareketle genel prensip olarak çerçeve sunmanın anlamlı olacağı düşüncesinden hareket edildi.

Ek okumalar
Uygulayıcıların işini kolaylaştırmak, alanda derinleşmek, ek kaynak ya da okuma yapmak, araştırmak isteyenlere yönelik konu kavramla ilgili ek okuma örneklerine yer verilmiştir. Böylelikle hem atölyeye hazırlık hem de atölye sonrasında, ilgili değer konusunda derinleşmek isteyenleri sağlıklı yönlendirmek amacıyla ek okuma listesi verilmiştir. Hoş, değer ya da kavramla ilgili aylık modül formunda hangi etkinlikte ne tür kaynakların kullanıldığına ve/veya kullanılabileceğine yer verilmiştir; burada verilen kaynaklara ekler listelenmiştir.

Yaklaşımlar

Tasarımlarda kullanılan anlam analizi ve anlam açıklaması yaklaşımları kullanılmıştır.

Yönergeler

Yönergeler, uygulayıcıların konuyu anlamaları ve ilgili yaş grubuna kolayca aktarabilmeleri için olabildiğince adım adım yapılandırılmaya çalışılmıştır. Yer yer çok formel, buyurgan olarak değerlendirilebilecek yönergeler olabilir; burada amaçlanan, tamamen etkinliği kurgulayan uzman eğiti(m)cilerin zihinlerindekilerini uygulayıcıya kayıpsız aktarmaktır.

Etkinlikler

Etkinlikler kurgulanırken ilkesel anlamda pek çok ayrıntıya dikkat edilmiştir. En başta, öğrenciyi talep edene, katılımcıya dönüştürmek, uygulayıcıyı merkezin dışına itip bir tür iktidar odağı olan "merkez"i dağıtmak amaçlanmıştır. Bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik interaktif yöntemlerin azami ölçüde kullanılmasına özen gösterilmiştir.

Etkinliklere iki açıdan yaklaşıldı. Birincisi, toplam dört haftaya yayılan irdeleyerek işleme sürecinde farklı boyutlarıyla ele almak; ikincisi, her alt bölümde birden fazla etkinlik kurgulamak. Atölyenin dinamiğine, gerçekliğine, o esnadaki atmosfere göre uygulayıcı etkinliklerden birine odaklanabilir ya da birkaçını uygulayabilir. Etkinlikler, daha önce de ifade edildiği gibi mutlak değil, sadece öneridir. İlgili kavramı ya da değeri tüketmek iddiasında değildir. Uygulayıcıların atölyenin dinamiklerine vakıf oldukları ve/veya olacakları varsayılarak atölye dinamiğine uygun etkinliklerle daha etkili olacak ve katılımcıların, kazanımları edinmelerini sağlayacak uygulamalar yapabilecekleri öngörülmüştür.

Kaynakça

Projenin ve kılavuz kitabın hazırlanmasında kullanılan kaynakların yer aldığı listedir. Aylık modüllerde, ek okumalarda verilen kaynakların da yer aldığı alandaki bibliyografyanın tamamına yer verilemeyen, alanda çalışma yapan,

ders veren ya da atölye çalışması yapan eğiti(m)cilere konuyla ilgili derinleşmek imkânı vermeyi amaçlayan kaynak listesidir.

İlk Bakışta Etik Çocuk

Projenin mottosu nedir?
"Hayata dokun!"

Peki nasıl?
Etik eğitimiyle.

Kimin eğitimiyle?
Öğrencilerin, öğretmenlerin, ailelerin.

Hangi öğrencilerin?
Hayat boyu eğitim ilkesi nedeniyle örgün eğitim kapsamındaki her yaştan öğrencinin. Proje özelindeyse, erinlik - ergenlik dönemleri arasında yer alan; henüz oyun çağını geride bırakmamış, ergenlik karmaşalarını yaşamaya henüz başlamamış, algıları dağınık olmayan 11 -12 yaş gruplarının devam ettiği 5-6. sınıf ya da ikinci kademe 1-2. sınıf öğrencilerinin.

Nasıl?
Atölye çalışmalarıyla.

Neden?

Çünkü öğretmen merkezli model yerine yapılandırmacı kuramın uygulamasına geçilmiştir.

Öğrenci yerine neden katılımcı kavramı kullanılmakta?
Öğrenci, edilgen bir özne; oysa "talebe" sözcüğünde olduğu gibi "katılımcı"da da sürece dâhil olmak anlamını içermekte.

Etik nedir?
Etik, ahlaksal olgular üzerine düşünen, bilgi üreten felsefe disiplinidir.

Neden ahlak değil de etik?

Ahlak eğitimi, yasaları ilan etmekten ziyade yaşam biçimini belirlemek ve karakteri şekillendirmek iddiası içerdiği düşünülür. Aristoteles'e göre erdemli bir davranışta bulunmak, erdemli şekilde eyleme eğilimi kazanmamıza yardımcı olur.

etik çocuk

HOŞGÖRÜ

BİZİ BİZ YAPAN DEĞERLER I

I HOŞGÖRÜ

Bizi Biz Yapan Değerler: Hoşgörü

Nedir bu dini, ırkı, milleti, yaşı, cinsiyeti ne olursa olsun herkesin dilinden düşürmediği "hoşgörü" denen şey? Bir kişiyi hoşgörülü ya da horgörülü yapan nedir? Gerçekte "hoş" ya da "hor" gördüğümüz nedir, kişi mi davranış mı? Neyi hoş görmemiz gerekir? Hor görmek nedir? Hoşgörü olmadan birlikte yaşam olanaklı mıdır? Bir kişiye sevgi ve saygı duymadan ona hoşgörüyle yaklaşabilir miyiz? Hoş gördüklerimiz bize benzeyenler, görmediklerimiz benzemeyenler midir? Hoşgörü koşula mı bağlıdır? Koşula bağlı ise o davranışın ya da tutumun hoşgörü ya da erdem olduğundan söz edilebilir mi? Bir kişiyi hoşgörülü -ya da değil- olarak değerlendirmemizin önyargılarımızla ilişkisi var mıdır? Bilgi yerine önyargılar(ıy)la hareket eden birinin hoşgörülü olduğundan söz edilebilir mi? Neden?

İnsan toplumsal canlıdır, ancak başkalarıyla birlikte yaşayarak insan olur. Kişiler zaman zaman yalnız olmak, özgür olmak isteseler bile kimse sonsuza kadar yalnız yaşamak istemez. Bunun için de başkalarına gereksinim duyar. Ama başkalarıyla birlikte yaşamanın da güçlükleri vardır. Başkaları varsa, bir toplumda yaşıyorsak her istediğimizi yapmamız mümkün değildir. Herkesin her istediğini yapması, kimileri bunun özgürlük olduğunu düşünse de, birlikte yaşamayı olanaksız hale getirir. Birlikte yaşamak için kimi etik değerlere, bu

değerlerin ifadesi olan etik ilkelere gereksinim duyarız. Çoğulculuk ve farklılıklar çağında birlikte yaşamak için gerekliliğinden en çok söz edilen kavramlardan birinin hoşgörü olması şaşırtıcı olmasa gerek. Farklı yaşam biçimleri, farklı kültürler, farklı değerler ve eylem biçimleri yan yana var olduğuna, insanlar birlikte yaşamak zorunda olduğuna göre, en fazla ihtiyaç duyulan şeydir o. Farklıkların barış içinde birlikte varolması ancak onunla mümkündür çünkü.

Hoşgörü ya da tolerans bu türden bir etik değerdir. Kişiler arası ilişkilerde yapılabilir olanla yapılamaz olanın ya da yapılmasına izin verilebilir olanla yapılmasına izin verilemez olanın sınırlarını çizen bir değer. Bir yandan kamu işlerinin düzenlenmesi ve yönetilmesiyle ilgili bir istem - kamu ilişkilerinin kişilerin temel haklarına zarar vermeyecek şekilde düzenlenmesi talebi-, bir yandan da kişi tutumudur, kişilerin hangi türden eylemlere katlanacağını belirleyen bir kişi tutumudur. Kuçuradi'nin deyişiyle, insanlarla ilişkilerde toleranslı kişinin özelliği, "*kendisinden farklı düşüncelere, hatta karşı olduğu düşüncelere sahip olan kişilerin, onaylamadığı davranışlarda bulunan ve tutumları olan kişilerin haklarına zarar vermemesi ya da zarar vermek istememesidir*". Kendisinden farklı hatta bazen onların karşıtı olan düşünce ve davranış sahiplerinin temel haklarına zarar vermemesidir.

Değer	Hoşgörü - I
Konu	Önyargılarımız
Etkinlikler	Rahatsız olunan üç davranış "Tanıdığımızı anlar, anladığımızı severiz." Hoşgörü düşünürü: Mevlana
Kavramlar	Hoşgörü, horgörü, yargı, önyargı, yargılama, düşünce, öngörü, içgörü, anlama, karar, davranış, irade, seçim, sorun, çözüm, çatışma, engelle(n)me, yakınlaşma, uzaklaşma, reddetme, kabul etme, esneklik, iletişim becerileri, bilgi, mükemmeliyetçilik, genelleme
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Sokratik yöntem Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Hoşgörü kavramını tanır. 2. Hoşgörünün bir erdem olduğunu keşfeder. 3. Hoşgörüyü/horgörüyü önyargı ile ilişkilendirir. 4. Hoşgörünün esneklik gerektirdiğini anlar. 5. Önyargının anlamayı kolaylaştırabileceği gibi zorlaştırabileceğini de anlar. 6. Önyargıları(mızı)n koşullara bağlı olarak değişebileceğini keşfeder. 7. Önyargıların iletişimi kolaylaştırabileceği gibi zorlaştırabileceğini de fark eder.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım: (20dk.) Hoşgörü üzerine Sokratik konuşmalar

- Öğrencilere hoşgörü kavramının çağrışımları sorulur; çıkan kavramlar kavram haritasında gösterilir. Kavramlar, kraft kâğıtlarda sergilenir.
- Öğrencilerden hoşgörüyle ilgili bir resim çizmeleri istenir. Öğretmen bu konuda katılımcılara doğrudan yönlendirmede bulunmaz. Onları biçime takılmamaları, içerik olarak hoşgörüye ilişkin zihinlerinde canlananları ifade etmelerinde cesaretlendirir. (*Burada önemli olan öğrencilerin çok fazla sorgulamadan çizimlerini 5 dakikada hızlıca yapması ve böylece daha sonraki değerlendirmede oluşacak farkındalığa hazır bulunmalarıdır*.)
- Öğretmen, atölyede hoşgörü ile ilgili öğrencilerin dile getirdiklerinden ve çizimlerinden yola çıkarak onları tartıştırır. Çizdikleri resimlerle hoşgörü arasında nasıl bağlantı kurduklarını açıklamalarını ister. Daha sonra "Hoşgörü nedir?" sorusunu yanıtlamaları için katılımcıları cesaretlendirir.

2. Adım: (20dk.) Rahatsız olunan üç davranış

- Öğrencilere başkalarında rahatsız oldukları üç davranışı söylemeleri ve/veya yazmaları söylenir. En çok öğrenci tarafından dile getirilen davranış seçilir. Aşağıda sıralanan sorulardan hareketle bu davranış üzerine öğrencilerin tartışmaları sağlanır.

1 Bu davranıştan herkes rahatsız oluyor mu? Başka rahatsız olan var mı?
2 Bu davranışı bize çok yakın, sevdiğimiz biri yaptığında da rahatsız olur muyuz?
3 Bu davranışı sevdiğimiz kişi yaptığında rahatsız olmuyorsak, o davranışı değil de kişiyi yargılamış olmuyor muyuz?
4 Eğer böyleyse, rahatsız olduğumuz şey o davranış değil de o kişi olmuyor mu? Neden? Onu sevmememiz bir neden olabilir mi?
5 O halde önyargımızın nedeni sevmemek midir?
6 Anlamak, onaylamak mıdır?
7 Sevmek, koşula bağlı olduğunda anlamını yitirir mi? Neden

3. Adım: (25dk.) "Tanıdığımızı anlar, anladığımızı severiz."

- Tahtaya "Tanıdığımızı anlar, anladığımızı severiz. İnsanları sevmek hayatı kolaylaştırır. Tanıdığımızda sevmeyeceğimiz insan yoktur." cümlesi yazılır. Öğrencilere bu yargıya katılıp katılmadıkları sorulur? Yanıtlarının nedenlerini açıklamaları istenir.
- Rahatsız olunan davranışların daha çok kişinin kendisiyle ve önyargılarıyla ilgili olabileceğine, öğrencilerin dikkat çekilir. "Başarılı bir öğrencinin başarısıyla övünmesinden başarısız öğrencilerin rahatsız olması" örneği verilir. Burada rahatsız olunan şeyin, rahatsız olanın kendisiyle ilgili olup olmadığı sorulur. Arkadaşımız bu şekilde davrandığında rahatsız oluyorsak kendi başarı ya da başarısızlığımızı gözden geçirmemiz gerektiğine dikkat çekilir. Başarılıysak ve başarımız hakkında konuşmuyorsak bu istikrarımız ile arkadaşımıza örnek olabiliriz. Başarısızsak, arkadaşımızın bizden daha başarılı olmasını sağlayan davranışları üzerine düşünmemiz ve bazı davranışlarımızı değişmememiz gerektiği üzerinde durulur.
- Daha sonra öğrencilerin benzer başka örnekler vermeleri istenerek bunlar tahtaya yazılır.

4. Adım: (15dk.) Hoşgörü Düşünürü: Mevlana

- Öğrencilere hoşgörü denilince akıllarına gelen bir düşünür olup olmadığı sorulur. Tahtaya Mevlana'nın şu sözleri yazılır:
  "*Ne olursan ol yine gel*"
  "*Gül düşünür, gülistan olursun*
  Diken düşünür, dikenlik olursun." Mevlana
- Öğrencilerden bu sözleri yorumlamaları istenir. Bu sözlerle hoşgörü arasında bağlantı kurmaları sağlanır. Hoşgörüye ayrımcılık yapmama arasındaki ilişkiye dikkat çekilir.

Değer	Hoşgörü - II
Konu	Benzerliklerimiz ve Farklılıklarımız
Etkinlikler	Yabancı-lık
Kavramlar	Ben, öteki, kimlik, kişilik, bakış açısı, benzerlikler, farklılıklar, kültür, deneyim, inanç, bilgi, gelenekler, görenekler, örf ve adetler, eğitim, sevgi, saygı
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Sokratik yöntem Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. İnsanların benzer ve farlı biyolojik, kültürel ve sosyal özellikleri olduğunu fark eder. 2. Bu farklılıklara saygı gösterilmesi gerektirdiğini anlar. 3. Toplumun farklı kişi(lik)lerden oluştuğu anlar. 4. Farklılıkların zenginlik olduğunu kavrar. 5. Farklı yanları olanların benzer, benzer yanları olanların farklı yanları olduğunu keşfeder.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım: (15dk.) Benzerliklerimiz ve Farklılıklarımız

- Öğrencilere, "Benzerliklerimiz" ve "Farklılıklarımız" kavramının çağrışımları sorulur; çıkan kavramlar kavram haritasında gösterilir. Kavramlar, kraft kâğıtlarda sergilenir.
- Öğrencilerden benzerliklerimiz ve farklılıklarımızı konu alan resim çizmeleri istenir. Öğretmen bu konuda katılımcılara doğrudan yönlendirmede bulunmaz. Onları biçime takılmamaları, içerik olarak hoşgörüye ilişkin zihinlerinde canlananları çizerek ifade etmeleri için cesaretlendirir. (*Burada önemli olan öğrencilerin çok fazla sorgulamadan çizimlerini 5 dakikalık bir süre içinde hızlıca yapması ve böylece daha sonraki değerlendirmede oluşacak farkındalığa hazır bulunmalarıdır*.)

2. Adım: (25dk.) Benzerliklerimizi ve Farklılıklarımızı Tablosu

- Öğrenciler dört kişilik gruplara ayrılır. Her bir gruba ortadan çizgiyle ayrılmış bir tarafında benzerliklerimiz diğer tarafında farklılıklarımız başlığı bulunan A4 kağıdı dağıtılır. En az beşer tane insanların benzer ve farklı özelliklerini yazmaları istenir.
- Bütün grupların listeleri bir panoya yapıştırılır. Öğrencilere aşağıdaki

BENZERLİKLERİMİZ	FARKLILIKLARIMIZ
1. …… 2. …… 3. …… 4. …… 5. ……	1. …… 2. …… 3. …… 4. …… 5. ……

sorular sorularak benzerliklerimiz ve farklılıklarımız üzerine tartışmaları sağlanır.

- Benzerlik nedir? Nede benzerlik?
- Farklılık nedir? Nede farklılık?
- Bizi birleştirenler benzerliklerimiz midir? Nasıl?

- Bizi ayıran farklılıklarımız mıdır? Nasıl?
- Farklılıklarımız, uzaklaşmamıza neden olur mu? Nasıl?
- Peki, benzerliklerimiz yakınlaşmamızı sağlar mı? Neden?
- Benzerliklerimiz ya da farklılıklarımız birbirimizi sevmemize ya da sevmememize neden olur mu? Nasıl?

- Bu tartışmalardan sonra öğrencilerden benzerliklerimizi ve farklılıklarımızı sınıflandırmaları istenir. Öğrenciler bu sınıflandırmayı biyolojik, kültürel, dilsel, dinsel, ekonomik, cinsel vb. benzerliklerimiz ve farklılıklarımız olarak yapmak için yönlendirilir. Burada amaç hoşgörüsüzlüğün ya da horgörünün temelinde bizim ya da ait olduğumuz grubun sahip olduğu özelliklere ilişkin önyargıların olduğunu göstermektir. Hoşgörününse bütün bu farklılıklara saygı göstermek, bizden farklı olanlara farklı oldukları için zarar vermekten kaçınmak olduğunu kavramalarını sağlamaktır.

3. Adım: (30dk.) Okuma Parçası: “Ben Kimim?”

- Öğrencilerden biri aşağıdaki okuma parçasını okur. Daha sonra bu öykü üzerine tartışmaları sağlanır.

BEN KİMİM?

Sonunda annemin arzusu yerine gelmişti. Artık Türkiye’de yaşayacaktık. Annem 10 yaşındayken ailesiyle birlikte Almanya’ya göç etmişler. Tatillerde Türkiye’ye gelseler de hep vatan hasreti çekmiş. İlk başlarda çok zorluk çekse de zamanla alışmış.

Babam Alman, Hıristiyan. Annemle üniversitedeyken tanışmışlar ve evlenmeye karar vermişler. Dedemle ninem başta karşı çıkmışlar, kesinlikle olmaz demişler. Ama annemle babam birbirlerini çok sevdiklerinden bu isteklerinden vazgeçmemişler. Annem daha yakından tanıyınca dedemle nenemin babamı seveceklerine ve evlenmelerine izin vereceklerine inanıyormuş. Annemin ailesi evlenmelerine ancak babam babamdan Müslüman olursa izin verebileceklerini söylemiş.

Ama onlar bunu kabul etmemiş. Annem: "Höffe benden Hıristiyan olmamı isteseydi, siz kabul eder miydiniz?" diye sormuş. Tam 3 yıl beklemişler, evlenebilmek için. Bu arada babam bütün bayramlarda annemleri ziyaret eder, onların bayramını kutlarmış. Tarzanca da olsa yavaş yavaş Türkçe konuşmaya başlamış. Hatta bir Ramazanda bir gün iftar vaktine yarım saat kala babam annemlere gelmiş. Babam oruçluymuş. Annemler çok şaşırmışlar. "Ama sen Hıristiyan'sın" demişler. O da sizleri daha iyi anlayabilmek, saygımı gösterebilmek için bugün oruç tuttum" demiş. O gün dedemle ninem annemin babamla evlenmesine karşı çıkmaktan vazgeçmiş. Ama bunu annemlere söylememişler. Paskalya'da eve babamı davet etmişler. Yumurta haşlayıp boyamışlar ve küçük bir hediye sepeti hazırlamışlar babam için. O gün dünyalar babamın olmuş. "Bu aldığım en değerli hediyeydi" der, her zaman.

Geçen yıl Haziranda Türkiye'ye geldik. Artık burada, İstanbul'da yaşıyoruz. İlkokulu Almanya'da okudum. Ortaokula burada başladım. Türkiye'yi çok seviyorum. İstanbul harika bir şehir. Berlin'deki o bitmek bilmeyen yağmurlardan sonra pırıl pırıl güneşli günler daha neşeli yapıyor insanı. Arkadaşlarımı da öğretmenlerimi de seviyorum. Ama ne yalan söyleyeyim bazen çok sinirleniyorum, çok kızdığım oluyor bazılarına. Bana "neden adın Peter Kaan?" diyorlar. "Türk müsün Alman mısın?" diye soruyorlar. Ben "hem Alman'ım hem de Türk'üm" diyorum, alay ediyorlar benimle. Öyle şey olmazmış. Ya Alman olurmuş birisi ya da Türk. "Gerçekte nesin" diyorlar. "Müslüman mısın Hıristiyan mısın?" diye soruyorlar, ne diyeceğimi bilemiyorum. Kendimi biraz Müslüman biraz Hıristiyan gibi hissediyorum. Ya da ne bileyim daha ikisinden birini seçmeye karar vermedim. Biraz daha büyünce karar veririm herhalde. Bu sorularla çok sık karşılaştığımdan son zamanlarda ben de kendime aynı soruyu sorup duruyorum ben kimim? İlla birini seçmek zorunda mıyım? Peki ya sizce ben kimim?

- Öğretmen metnin okunmasından sonra aşağıdaki soruları sorarak tartışma başlatır.

- Peter Kaan sizce Türk mü Alman mı? Neden?
- Siz Kaan'ın yerinde olsaydınız ne yapardınız?
- Bizi biz yapan özelliklerimiz nelerdir?
- Sadece nereli olduğumuz, hangi dine inandığımız, hangi dili konuştuğumuz mu bizi belirler?
- Bütün özelliklerimizi biz kendimiz mi seçeriz, onlarla mı doğarız?

Burada amaç öğrencilere çoğulcu bir toplumda yaşadığımızı fark ettirmektir.

- Öğretmen, biz biz yapan özelliklerimizin bazılarını doğuştan getirdiğimizi, bazılarını ise sonradan edindiğimizi dile geitir. Ardından katılımcılara "Yaşarken yaptığımız tercihlerin, aldığımız kararların, gerçekleştirdiğimiz eylemlerin bizim kim olduğumuzda hiç etkisi yok mu?" diye sorar.
  - İyi bir kişi miyiz?
  - Yardımsever miyiz?
  - Sevmeyi bilen bir kişi miyiz?
  - Dürüst müyüz? Cömert miyiz?
  - Hoşgörülü müyüz?

4. Adım (20dk.): Benzerliklerimiz ve Farklılıklarımızı Başkalarına Anlatıyoruz

- Öğrencilerden benzerliklerimiz ya da farklılıklarımızı ifade eden (şiir, resim, kısa öykü, film, afiş vb.) bir çalışma yapmaları istenir. Yapılan çalışmalar, kurumun uygun görülen alanlarında sergilenir. Öğle arasında ve uzun teneffüste, her çalışmayı temsilen bir öğrenci diğer öğrencilere afişler ve varsa diğer çalışmalarla ilgili bilgi verir.

Değer	Hoşgörü - III
Konu	Birlikte Yaşama ve Kardeşlik
Etkinlikler	Mutluyum, Hoşgörülüyüm
Kavramlar	Toplum, sosyallik, iletişim, kültür, bağlılık, ait olma, kabul etme, yargılama, fedakârlık, anlayış, saygı, sevgi, bilgi, zorunluluk, kurallar, ihtiyaç
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Grup çalışması Kavram haritası Beyin fırtınası Sokratik yöntem Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesii
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. İnsanın toplumsal bir varlık olduğunun farkına varır. 2. Toplumun farklı kişi(lik)lerden oluştuğu anlar 3. Birlikte yaşamanın fedakârlık gerektirdiğini fark eder. 4. Başkalarına anlayış göstermenin ödün vermek olmadığını keşfeder. 5. Yargılayıcı olmanın birlikte yaşamı zedelediği anlar. 6. Huzurlu birlikteliğin mutlu ve başarılı bir yaşamın temeli olduğunu fark eder.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım: (20') Birlikte yaşamak ve Kardeşlik

- Birlikte Yaşamak ve Kardeşlik kavramının çağrışımları sorulur; çıkan kavramlar kavram haritasında gösterilir. Kavramlar, kraft kâğıtlarda sergilenir.
- Öğretmen bu konuda katılımcıları doğrudan yönlendirmek yerine herhangi bir biçim ile ifade edebilecekleri konusunda; biçime takılmaları, içerik anlamında hoşgörü kavramına ya da değerine dair zihinlerinde canlananları ifade etmelerinde cesaretlendirir. (*Burada önemli olan öğrencilerin çok fazla sorgulamadan çizimlerini 5 dakikalık bir süre içinde hızlıca yapması ve böylece daha sonraki değerlendirmede oluşacak farkındalığa hazır bulunmalarıdır*.) Öğretmen, atölyede Birlikte Yaşamak ve Kardeşlik ile ilgili söylenen kavramlardan yola çıkarak topluca bir tanım yapmak için katılımcıları cesaretlendirir.

2. Adım (20 dk.)

- Öğretmen, tahtaya Nazım Hikmet'in şu dizelerini yazar.
  "Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür,
  ve bir orman gibi kardeşçesine"
  Öğrencilerden bu dizeleri yorumlamalarını ister.
- Aşağıdaki sorular, konuyu açmaya yönelik kullanabilir.

  - Niçin birlikte yaşarız?
  - Birlikte yaşamak bir ihtiyaç mıdır?
  - İnsan dışında birlikte yaşayan canlılar var mı?
  - Bütün canlılar, dünyada birlikte yaşamıyor mu? O halde bütün canlılar aynı mıdır?
  - Birlikte yaşamayı olanaklı kılan nedir? *Hoşgörü kavramına ulaşmaları amaçlanır.*
  - Peki, birlikte yaşamayı zorunlu kılan nedir? *İhtiyaçlar, Fedakârlık, saygı, anlayış kavramlarına ulaşmaları amaçlanır*.
  - Herkese hoşgörü göstermeli miyiz?
  - Her davranışa hoşgörü göstermeli miyiz?

3. Adım: (20 dk.) Mutluyum, çünkü birlikte yaşıyorum.

- Öğrenciler 4 kişilk gruplara ayrılır. Her gruba A5 kağıdı dağıtılır. Bu kağıtların bir tarafına birlikte yaşamanın getirdiği avantajlar, getirdiği sorumlulukları yazmaları istenir. Verilen sürenin ardından kağıtlar toplanır ve rastgele dağıtılır.
- Her grup kendisindeki kağıdı okur ve ilgi çekici olanların üzerinde durularak konuşulur.

4. Adım: (20 dk.) Hoşgörülüyüm, çünkü...

- A5 ebadındaki kağıtlar aşağıdaki gibi hazırlanır ve doldurmaları için öğrencilere dağıtılır.

Hoşgörülüyüm; çünkü:

a.
b.
c.

Farklılıklara saygılıyım; çünkü:

a.
b.
c.

Yalnız olmadığım için mutluyum; çünkü:

a.
b.
c.

- Daha sonra gönüllü öğrencilere söz verilerek verdiği cevapları paylaşmaları istenir.

PROJE ÖNERİLERİ

Öğrencilerden aşağıdaki proje örneklerinden birini seçip yapmaları ve bir hafta sonra getirmeleri istenir

1. "Horgörü Örnekleri" projesi

Tarihten, kitaplardan, filmlerden, kendi davranışlarınızdan, çevrenizden tanık olduğunuz horgörü örneklerinden en az üçünü yazınız. Bu örnekleri neden seçtiğinizi anlatınız. Buradaki kişilerin davranışlarını hoşgörülü olarak değerlendirmenizin nedenlerini belirtiniz.

2. "Hoşgörü Örnekleri" projesi

Tarihten, kitaplardan, filmlerden, kendi davranışlarınızdan, çevrenizden tanık olduğunuz hoşgörü örneklerinden en az üçünü yazınız. Bu örnekleri neden seçtiğinizi anlatınız. Buradaki kişilerin davranışlarını hoşgörülü olarak değerlendirmenizin nedenlerini belirtiniz.

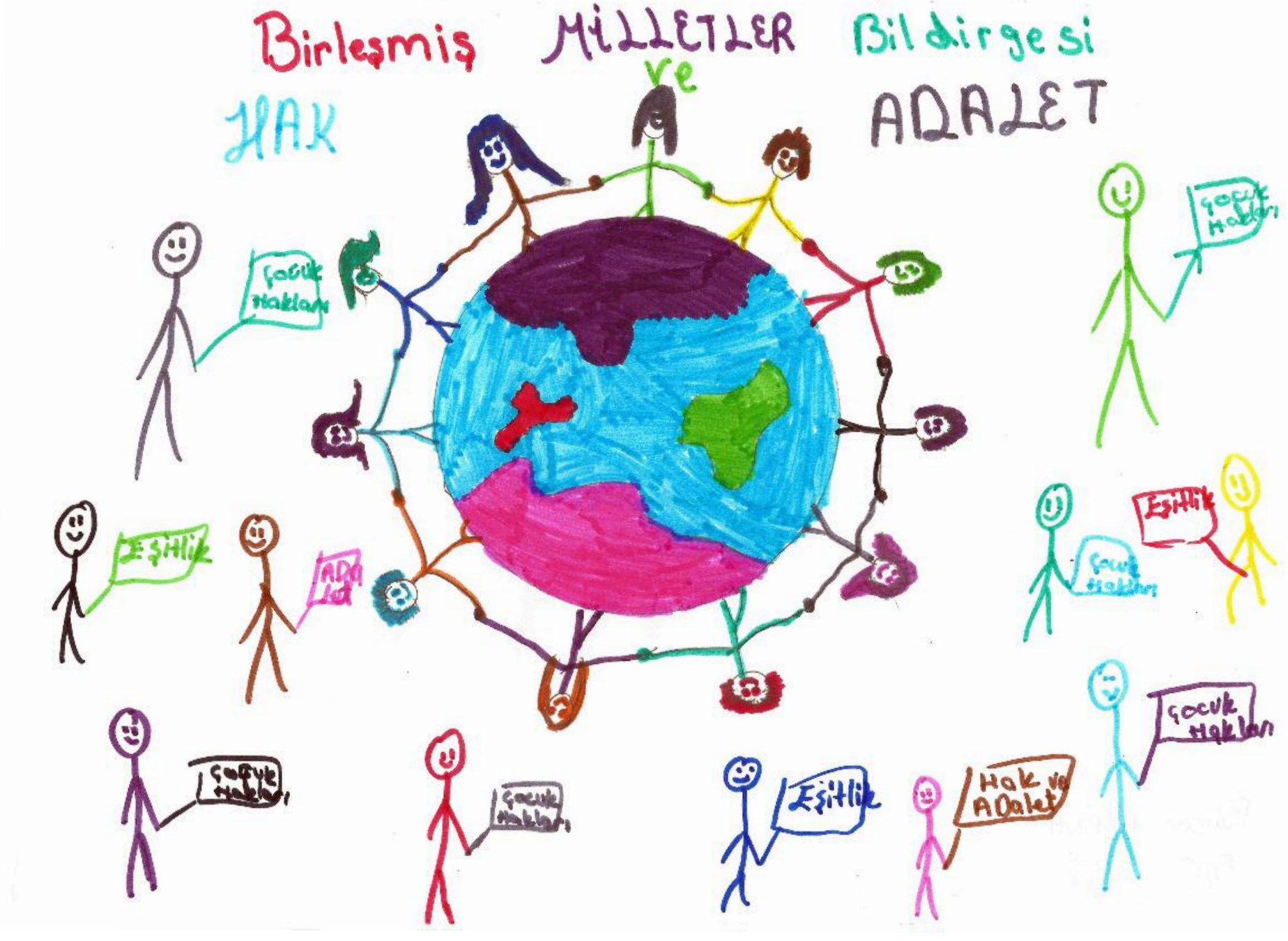
3. "Benim için hoşgörü - horgörü" projesi

Hoşgörü – horgörü, bana ne ifade ediyor? Hoşgörü ve horgörünün anlatımını bir afiş ile gerçekleştirmek istesem afişte neler yer alırdı? Hoşgörü ve horgörüyü ifade eden afişler, değer ayı süresince okulda ya da atölyede sergilenebilir.

etik çocuk

HAK VE ADALET

BİZİ BİZ YAPAN DEĞERLER II

Birleşmiş MİLLETLER Bildirgesi
HAK ve ADALET
Çocuk Hakları
EŞİTLİK
ADALET
Çocuk Hakları
Çocuk Hakları
Çocuk Hakları
Çocuk Hakları
EŞİTLİK
Çocuk Hakları
Çocuk Hakları
Çocuk Hakları
Çocuk Hakları
EŞİTLİK
Hak ve Adalet
Çocuk Hakları

II HAK VE ADALET

Bizi Biz Yapan Değerler: Hak ve Adalet

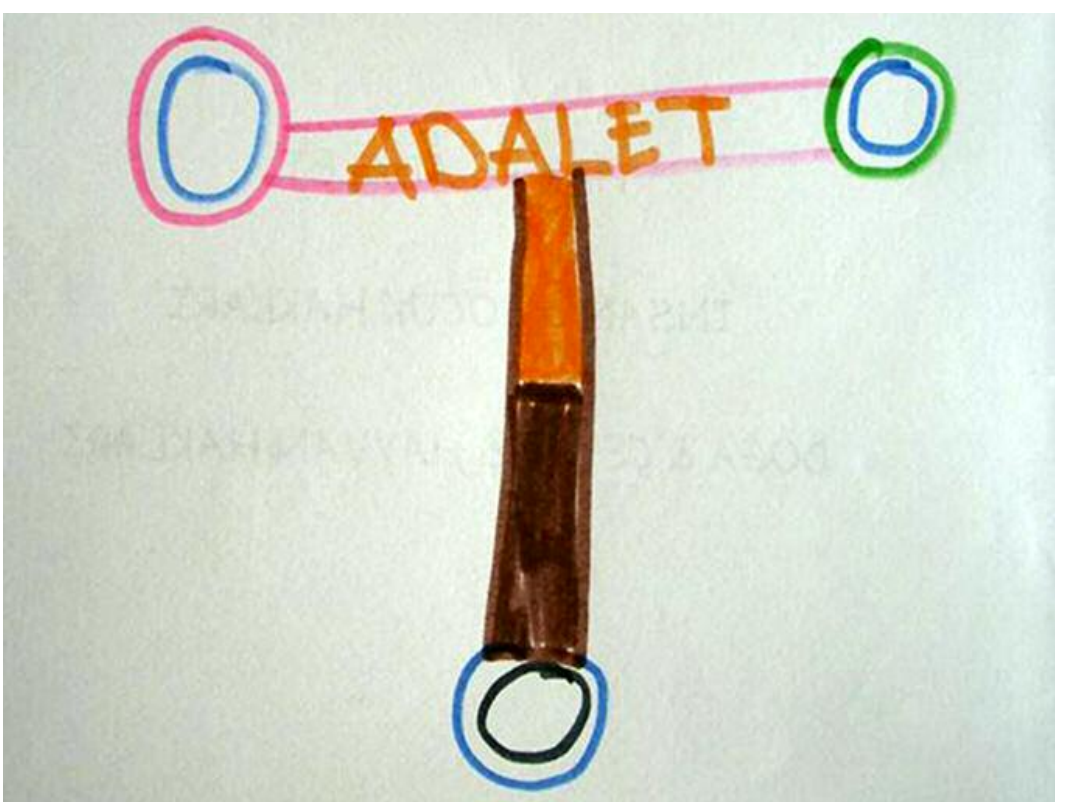
Hak nedir? Hakkı gözetmeden adalet sağlanabilir mi? Hak mı haklar mı? İnsan hakları yanında bugün çocuk, hayvan, çevre hakları ile kast edilen nedir? Hakkın olmadığı yerde adaletsizlikten söz edilebilir mi? Hak, yasaların tarif ettikleri midir? Yasalar, her zaman hakları gözetir mi? Adalet, yasalarla sağlanabilir mi? Adalet yasalara uygunluk mudur? Hak ve adalet, yalnızca devlet ve kurumlarıyla mı ilgilidir? O halde büyüğüne izin verilen bir davranışa bakıp "Ama bu adaletsizlik!" diyen küçük kardeş, neyi talep etmektedir? Adalet, eşitlik ile sağlanabilir mi? Yoksa eşitlik ile yapılan aslında haksızlık ya da adaletsizlik midir?

Kişi, hakları ve dünyasal bütünlüğü olan insan olmaktır; kişiye saygı duymak, onun haklarına saygı duymaktır. Hak ya da haklar düşüncesi çağımızın en ileri, en insancıl düşüncelerinden biridir. Her kişinin –her kim olursa olsun- bazı temel haklara sahip olduğu düşüncesinin en somut örneği "insan hakları"dır. Kişi ancak temel hakları korunuyorsa kişidir. Adalet Platon'un deyişiyle "Her kişiye onun olanı, ona ait olanı vermektir." Nedir her kişinin hak ettiği, sahip olduğu ya da ona ait olan şey? Zordur kimi zaman onu bulmak. Ama bunun bulunup yerine getirilmesi gerektiği düşüncesidir, adalet dediğimiz. Başka bir deyişle, herkesin hak ettiği şeye sahip olmasıyla, ona hak ettiği biçimde dav-

ranılmasıyla adalet sağlanabilir. Bu nedenle yaşamda karşımıza çıkan daha çok adaletsizliklerdir, farklı türden adaletsiz durumlar ya da eylemlerdir. Adalet ise bu durumların giderilmesi gerektiği düşüncesidir. Adalet olanın değil de olması gerekenin ifadesidir. Ona bir *ide* ya da *gereklilik* düşüncesi denmesi bundandır. Dünyada sürekli adaletten söz edilmesi, adalet talepleriyle karşılaşılması, adaletin tecellisinin istenmesi; ama görülenin ya da yüz yüze gelinenin farklı türden adaletsizlikler olması bundandır. Adaletsizlikler birer olgudur, şurada burada, ama çok sık karşımıza çıkan bir olgudur; adalet ise olması gerekeni dile getiren bir düşüncedir, bir idedir.

İnsan hakları kişiler yalnız insan olduğu, insan türünün bir üyesi olduğu için yaşamak, beslenme, eğitim, sağlık gibi bazı temel haklara sahip olduğu düşüncesidir. Ona bu hakkı kazandıran sosyal konumu, inançları ya da etnik kökeni değildir; yalnızca insan olmasıdır. Bu düşünce tüm insanlara ya da insan türünün her bir üyesine bazı olanakların sağlanması, onun yaşaması başta olması üzere bazı yapıp ettiklerine karışılmaması talebidir. Her çocuk, insan türünün bir üyesi olarak bu haklara sahip olduğu gibi biyolojik özel durumu nedeniyle bu haklara daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

Değer	Hak ve Adalet I
Konu	Hak ve Haksızlık
Etkinlikler	Haksızlıkları Tartışıyoruz Hakkı Arıyoruz “Ben Büyüdüm”
Kavramlar	Hak, adalet, haksızlık, adaletsizlik, hukuk, eşitlik
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Sokratik yöntem Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesii
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Hak ve adalet kavramlarının anlamını ve kendi yaşamındaki önemini keşfeder. 2. Adaletsizliğin bir durum olduğunu adaletin ise bir ilke olduğunu fark eder. 3. Adaletsizliğe hakların korunmamasının ya da onların ihlal edilmesinin yol açtığını kavrar. 4. Haklarla sorumluluklar arasında ilişki kurar. 5. Adaleti sağlamanın yasalarla ve bireysel sorumlulukla mümkün olduğunu bilir. 6. Adaletle eşitlik arasında ilişki kurar. 7. Her durumda herkese eşit davranmanın her zaman adaleti gerçekleştirmeyebileceğini kavrar.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

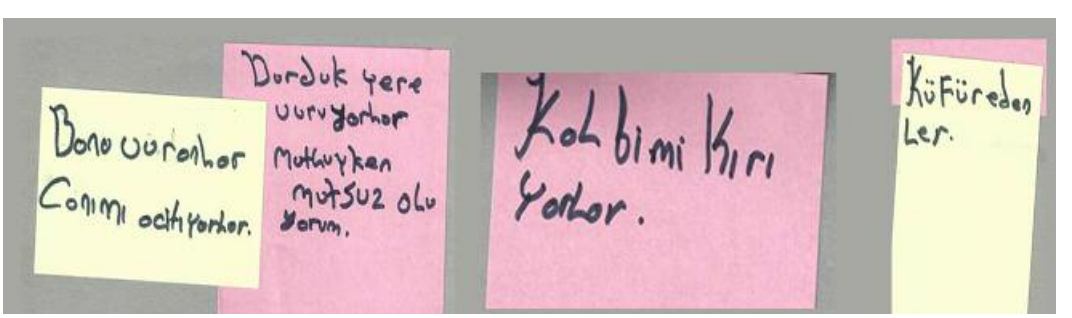
YÖNERGE

1. Adım (15 dk.): Haksızlığı Tartışıyoruz, Hakkı Arıyoruz

- Öğrencilere 'hak' ve 'adalet' kavramının çağrışımları sorulur; çıkan kavramlar kavram haritasında gösterilir. Kavramlar, kraft kâğıtlarda sergilenir.
- Öğrencilerden hak ve adaletle ilgili bir resim çizmeleri istenir. Öğretmen bu konuda katılımcılara doğrudan yönlendirmede bulunmaz. Onları biçime takılmamaları, içerik olarak hoşgörüye ilişkin zihinlerinde canlananları ifade etmeleri için cesaretlendirir. (*Burada önemli olan öğrencilerin çok fazla sorgulamadan çizimlerini 5 dakikada hızlıca yapması ve böylece daha sonraki değerlendirmede oluşacak farkındalığa hazır bulunmalarıdır*.)
- Daha sonra öğrencilerden hak ve adaleti neden bu şekilde resmettiklerini anlatmaları istenir.

2. Adım (20 dk.): Yaşadığımız haksızlıkları anlatıyoruz

- Öğrencilerden kendilerine yapıldığını düşündükleri bir haksızlık örneği vermeleri istenir. Bunun evde, okulda ya da arkadaşlarıyla oynarken maruz kaldıkları bir haksızlık olabileceği söylenir.
- Verilen örnekler tahtaya yazılır. Öğrencilerden bu örneklerden üç tanesini seçmeleri istenir. Örneği veren öğrencilerden bunun neden haksızlık olduğunu düşündüğünü açıklaması istenir.
- Daha sonra sınıftaki diğer öğrencilere arkadaşlarının yaşadıklarının haksızlık olup olmadığısorulur. (*Burada amaç, öğrencilere haksızlığı haksızlık yapan ortak özellikleri buldurmak; haksızlık olduğunu iddia ettiği şeyin temelinde bulunan hak kavramına ulaşmasını sağlamaktır.*)

3. Adım (20 dk.):"Ben Büyüdüm"

- Öğrencilerden birine aşağıdaki okuma parçası okutturulur.

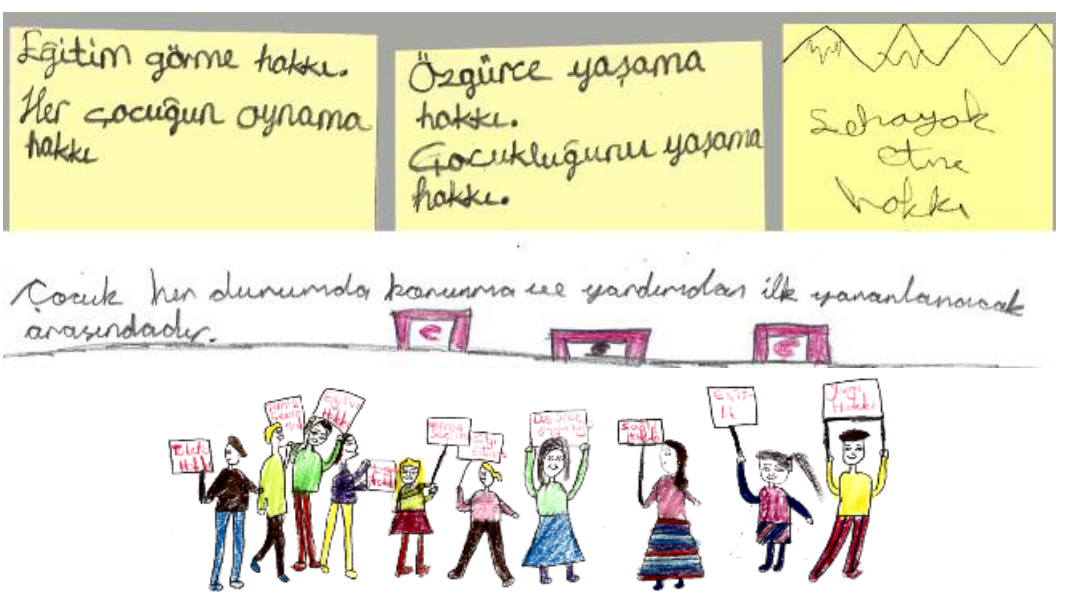
BEN BÜYÜDÜM!

İki gün sonra 10 Mart, Uğur'un doğum günü. Uğur, 11 yaşına gireceği için çok heyecanlıdır. Bir yandan artık büyüdüğünü, kimseye ihtiyaç duymadan kendi başına pek çok şeyi yapabileceğini düşünerek hayaller kuruyor. Diğer yandan da alacağı hediyeleri merakla bekliyordu.

Geçen yıl ablası Çiçek 15. doğum gününde, doğum günü partisinden sonra yanlarında büyükler olmaksızın arkadaşlarıyla sinemaya gitmişti. Uğur da neredeyse bir yıldır bunun hayalini kuruyordu. Annesiyle babası doğum günü için Uğur'a özellikle istediği bir şey olup olmadığını sordular. Uğur da doğum günü partisinden sonra arkadaşlarıyla yanlarında büyükler olmaksızın kendi başlarına sinemaya gitmek istediğini söyledi. Ancak annesiyle babası üzülerek buna izin veremeyeceklerini dile getirdiler.

Uğur'un hem canı çok sıkılmıştı hem de çok üzülmüştü. Kendisine haksızlık yapıldığını düşünüyordu. "Ama bu yaptığınız haksızlık!"

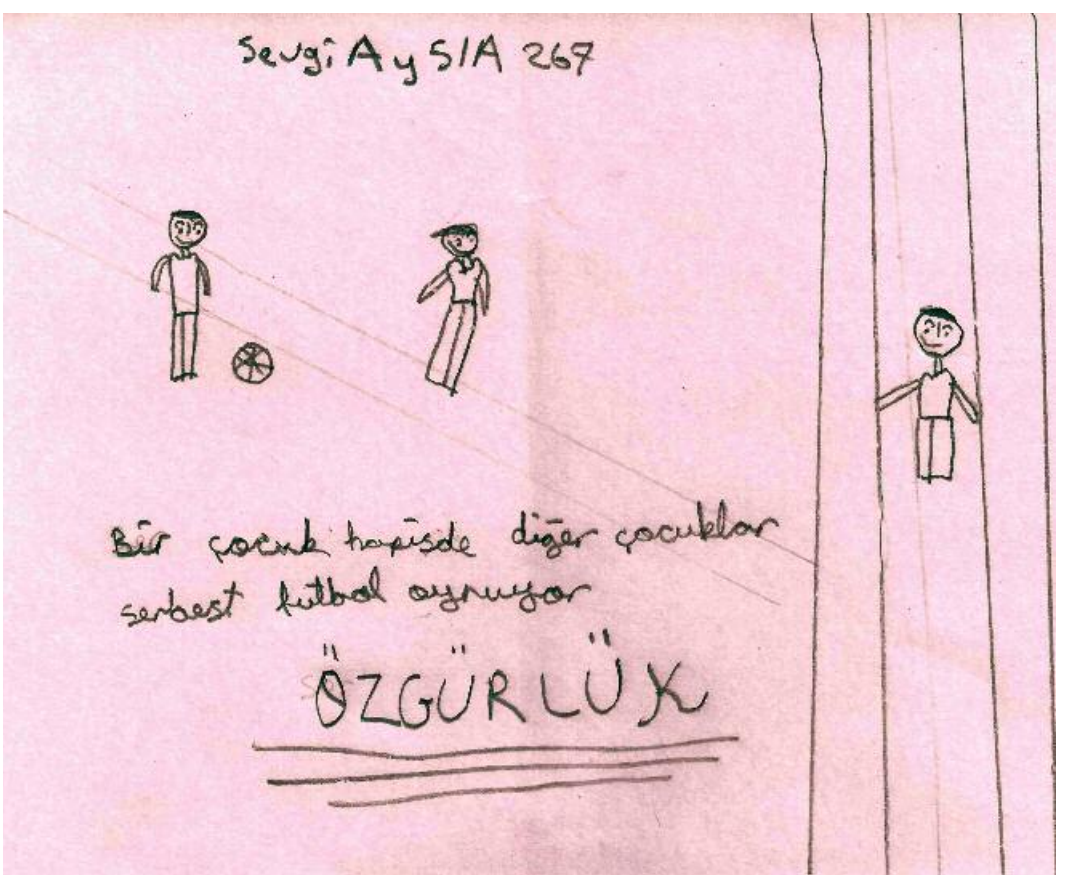
- Öğrencilere,aşağıdaki sorulardan hareketle Uğur'a bir haksızlık yapılıp yapılmadığı tartıştırılır.
  - Uğur'a haksızlık yapıldığını düşünüyor musunuz? Neden?

- Uğur'la ablası Aslı'ya sinemaya gitmeleri konusunda eşit davranılmış mıdır?
- Eşit davranılmamış olmasının nedeni ne olabilir?
- Herkes aynı haklara sahip midir? Neden?

4. Adım (20 dk.) Haksızlık Karşısında Ne Hissederiz?

- Katılımcılara uğradıkları bir haksızlık örneği vermeleri istenir. Bu haksızlık karşısında neler hissettikleri sorulur.
- Sonra da neden böyle hissetmiş olduklarını anlatmaları istenir.KatılımcılAr neden öyle hissettiklerini anlatmada zorlanacaklardır. Haksızlığa uğrayan kişi, kendisinin önemsenmediğini, kendisine değer verilmediğini, hatta aşağılandığını hisseder. Öğretmen bunların açığa çıkması için öğrencileri yönlendirmelidir. Burada amaç öğrencilerin "hak" ile"değer" arasındaki ilişkiyi kurmalarını sağlamaktır.

Değer	Hak ve Adalet II
Konu	İnsan Hakları ve Çocuk Hakları
Etkinlikler	Haklarımızı Kim Veriyor? Gerçek Yaşamdan Haksızlıkla Mücadele Örnekleri Bir "Özgürlük Kahramanı: Roza Parks"
Kavramlar	İnsan olmak, insan hakları, çocuk hakları, istekler, ihtiyaçlar, özgürlük, eşitlik, ayrımcılık, barış, savaş
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Sokratik yöntem Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesii
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Bütün insanların sadece insan olmaları nedeniyle bazı haklara sahip olduklarını keşfeder. 2. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin bütün insanların sahip olduğu hakların yer aldığı bir bildirge olduğunu bilir. 3. İnsan haklarının etnik köken, dil, din, cinsiyet, vb. farklar gözetilmeksizin bütün insanların hakları olduğunu kavrar. 4. Çocukların da büyüklerle insan olarak aynı değere sahip olduğunun farkına varır. 5. BM Çocuk Hakları Bildirgesi'nde sıralanan hakların bilir. 6. Çocukların insan haklarının korunması için büyüklerden daha farklı bazı haklara sahip olduğunu keşfeder.

	7. Devletin esas görevinin vatandaşlarının haklarını korumak olduğunu bilir. 8. İnsan haklarının devletin yanı sıra herkese bazı ödevler yüklediğini kavrar. 9. İstekler, ihtiyaçlar ve haklar arasındaki ilişkiyi ve farklılığı kavrar.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım: (20 dk.): Haklarımızı Kim Veriyor?

- Katılımcılardört kişilik gruplara ayrılır, her bir gruba A4kağıdı dağıtılır. Bu kağıtların bir tarafına sahip oldukları haklardiğer tarafına da yerine getirmeleri gereken ödevleri yazmaları istenir.
- Bu kağıtlar bir panoya asılarak okunur. Öğrencilerden ailenin bir üyesi olarak; okulda bir öğrenci olarak, içinde yaşadıkları toplumun bir üyesi olarak; bir ülkenin vatandaşı olarak ve sadece bir insan olarak bu hakları ve ödevleri sınıflamaları istenir. Haklar ve ödevler sınıflamasında yer alması gereken ancak öğrencilerin listelerde yer vermediği haklar ve ödevler için öğretmen bazı yönlendirmelerde bulunarak bunların da listelere eklenmesini sağlar. Burada amaç bir yandan sahip olduğumuz farklı haklar ve ödevlere dikkat çekmek, diğer yandan ise bu haklar ve ödevlerin nereden kaynaklandığını göstermektir.
- Burada haklar ve ödevlerle kurallar, yasalar arasındaki ilişkiyi kurabilmeleri için öğrencilere aşağıdaki sorular sorulabilir:

  - Evinizde uymanız gereken kurallar var mı?
  - Bu kuralları kim(ler) koymuş?
  - Evde herkes aynı kurallara mı uyuyor?
  - Bu kurallara uyulmadığında ne oluyor?
  - Bir ülkede hukuk kuralları ne işe yarar?
  - Hukuk kuralları (yasala) dışında toplumda uyduğumuz başka kurallar var mı?
  - Bir toplumda hiç kural olmazsa ne olur?
  - Bütün insanların uymaları gereken kurallar var mı?
  - Bu kurallara uyulmadığında neler oluyor?
  - Bütün kurallar adil midir?
  - Adil olmadığını düşündüğünüz kurallar var mıdır?

2. Adım (20 dk.): Bir Özgürlük Kahramanı: Rosa Parks

- İnsan hakları'na giriş için katılımcılara aşağıdaki okuma parçası okunur.

Bir Özgürlük Kahramanı: ROSA PARKS

İnsanlar bazı hakları elde edebilmek için hapse atılmayı hatta öldürülmeyi göze alarak mücadele etmişlerdir. Rosa Parks da bunlardan biridir.

Belki şu an bize inanılmaz gelecek ama daha 1950'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nin Alabama Eyaleti Montgomery kentinde ırkçılık yasaldı. Sadece beyazların gidebileceği okullar, üniversiteler, marketler, lokantalar vb. vardı. Otobüslerde beyazların oturacakları koltuklar ayrıydı. Siyahların oralara girmeleri, beyazlara ayrılmış koltuklara oturmaları yasalarla yasaklanmıştı.

Bir gün siyah bir terzi olan Roza Parks, her şeyi göze alarak, beyazlara ayrılan bir koltuğa oturur. Ona yerinde kalkmasını söyleyen bir beyaza yerini vermeyi reddeder. Bunun üzerine Rosa Parks hakkında soruşturma açılır ve büyük bir para cezasıyla cezalandırılır. Bunun üzerine ülkedeki siyahlar ayaklanırlar. Alabama'da onbinlerce siyah vatandaş toplu taşıma araçlarını kullanmaz, kilometrelerce uzaktaki işyerlerine yürüyerek gidip gelirler. En sonunda Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi siyah yolcuların otobüslerde istedikleri yere oturabilecekleri kararını verir. Bunun üzerine eylem sona erer.

- Metin üzerine tartışma başlatmak için katılımcılara aşağıdaki sorular sorulur:

  - Beyaz yolcunun Rosa'ya "oradan kalk, ben oturacağım" deme hakkı var mıdır?
  - Beyaz yolcuya bu hakkı kim/ne vermektedir?
  - Rosa o koltukta oturmaya hakkı olduğunu düşünmektedir. Sizce Rosa'nın böyle bir hakkı var mıdır?
  - Varsa Rosa, bu hakkı nereden almaktadır.
  - Yasalarda yazılı olmasa bile insanların bazı hakları var mıdır?
  - Varsa insanlar neden bu haklara sahiptirler?

(*Bu sorularla amaçlanan katılımcılarda insan olma bilinci uyandırmak, insanın değerinin farkına varmalarını sağlamaktır.*)

3. Adım (10 dk.): BM İnsan Hakları Bildirgesi

- Öğretmen katılımcılara BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni duyup duymadıklarını sorar. Daha sonra onlara BM İnsan Hakları Bildirgesi'nin sadeleştirilmiş biçimini dağıtır. Yasalarda yazılı olmasalar da bütün insanların insan hakları denen hakları olduğunu ve bunların BM İnsan Hakları Bildirgesi'nde yer aldığını dile getir. Ardından Bildirge'nin 1. Maddesini okur:

  "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar."

- Bu en önemli maddedir, çünkü bütün insan hakları bu maddeye dayanmaktadır. Ardından öğrencilere sırayla önemli diğer bazı maddeleri okutur. (Okulda olanak varsa, öğretmen burada, Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi ÇOÇA'nın hazırlamış olduğu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*Animasyon filmini de izletebilir.)

4. Adım: (20 dk.): Çocuk Hakları Bildirgesi

- Öğretmen katılımcılar dört kişilik gruplara ayırır. Her bir gruba A4kağıdı dağıtılır. Bu kağıtlara bir Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlamak isteseler bu bildirgede hangi hakların olmasını düşündüklerini yazmaları istenir.
- Daha sonra, öğrencilere aşağıda yer alan BM Çocuk Hakları Bildirgesiokunur ya da gönüllü öğrenciler sırayla her bir maddeyi tahtaya yazar.

5. Adım (10 dk.)

- Katılımcılardan kendi hazırladıkları bildirgeleri BM Çocuk hakları Bildirgesi'yle karşılaştırmaları istenir. Kendilerine göre en olmazsa olmaz gördükleri üçünü dört dakika içerisinde önem sırasına göre sıralamalarını ister.

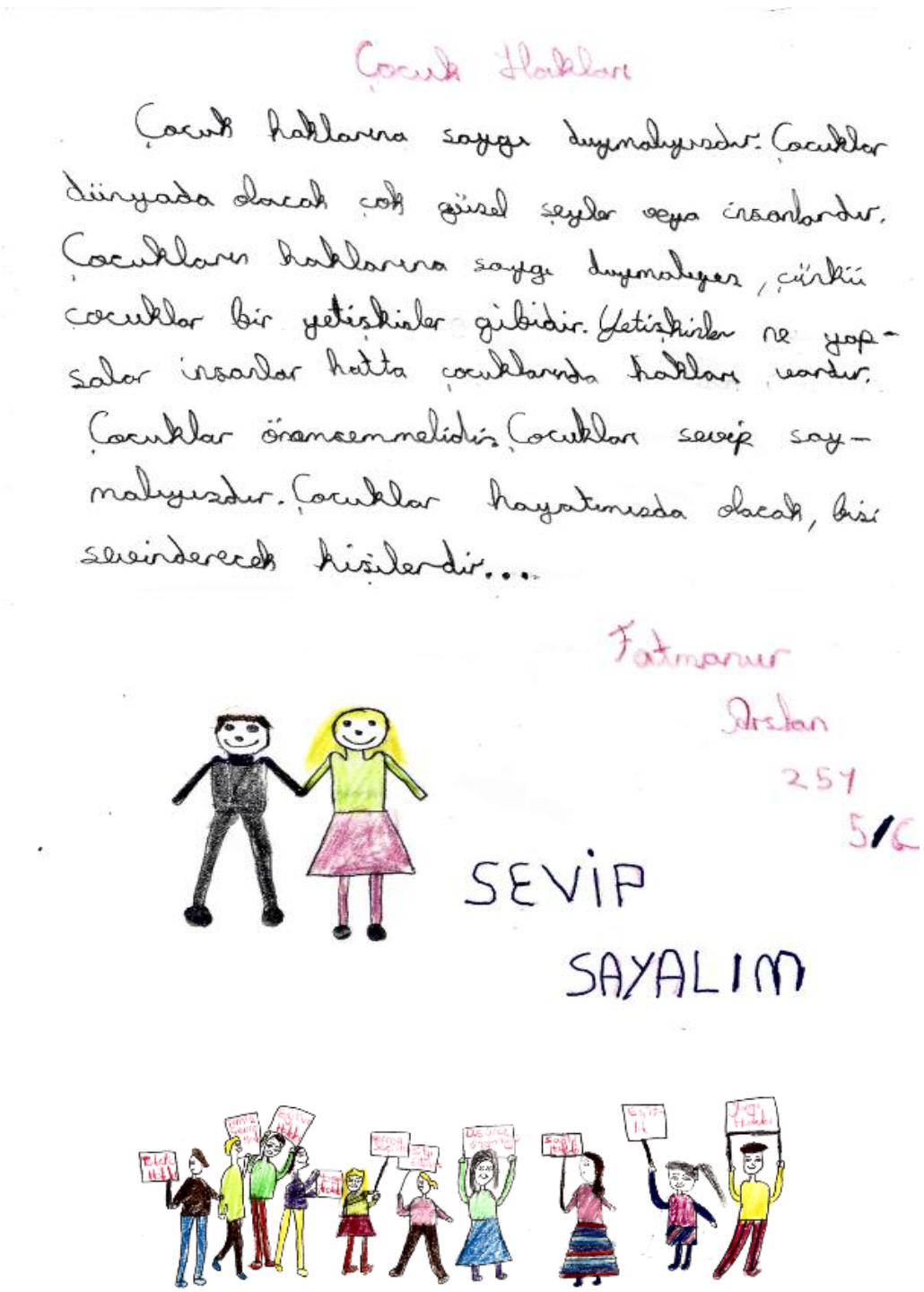
ÇOCUK HAKLARI BİLDİRGESİ

20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda "Çocuk Hakları Bildirgesi" kabul edilmiştir. On ilkeden oluşan bu bildirge aşağıdaki gibidir:

1. İlke: Tüm dünya çocukları din, dil, ırk, renk, cinsiyet, milliyet, mülkiyet, siyasi, sosyal sınıf ayırımı yapılmaksızın eşit haklara sahiptir.
2. İlke: Bedensel ve zihinsel olarak sağlıklı bir biçimde gelişme hakkı.
3. İlke: Doğduğu anda bir ada sahip olma ve bir devletin yurttaşı olma hakkı.
4. İlke: Sağlıklı ve yeterli beslenme, barınma, dinlenme, oyun olanakları ile gerekli tıbbi bakım hakkı.
5. İlke: Engelliyse, özel bakım görme hakkı.
6. İlke: Anne ve babasının bakımı ve sorumluluğu altında her durumda bir sevgi ve güvenlik ortamında yetişme hakkı.
7. İlke: Parasız eğitim, oyun oynama ve eğlendirici etkinliklerde bulunma hakkı.
8. İlke: Afet, yangın vb. her koşulda koruma ve kurtarma olanaklarından ilk yararlanan kişi olma hakkı.
9. İlke: Her türlü istismar, ihmal, zulüm ve sömürüye karşı korunma hakkı. (Çocuk uygun bir yaştan önce sağlığını ve eğitimini tehlikeye sokacak fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişmesini engelleyecek bir işe girmeye zorlanmayacak ve izin verilmeyecektir.)
10. İlke: Hoşgörü, dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ortamında insanlık ailesinin bir üyesi olarak yetiştirilme hakkı.

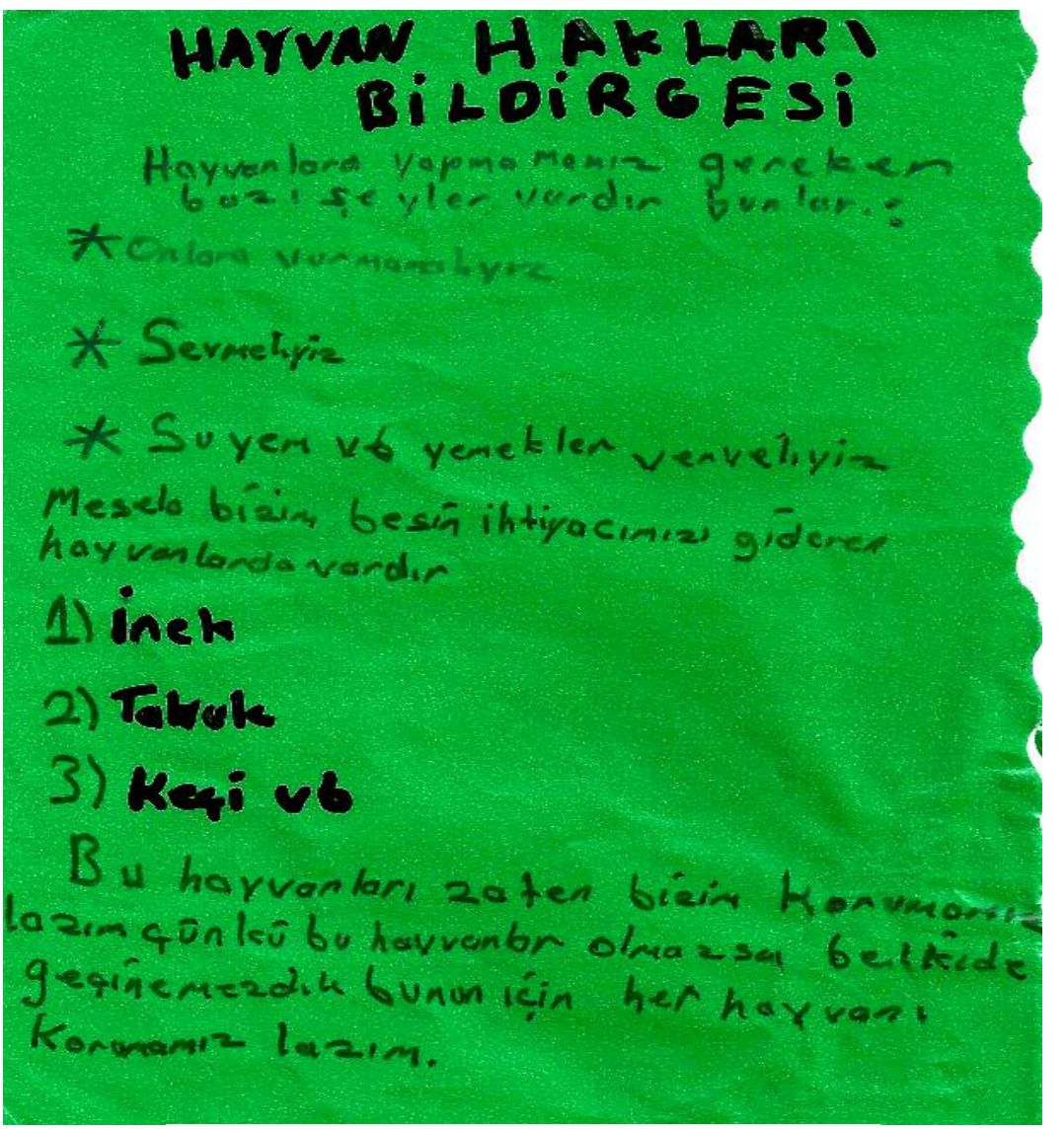
- Gönüllü katılımcılara söz hakkı verilir ve sıralamalarını paylaşmaları istenir. Yapılan sıralamalarla ilgili diğer katılımcıların görüş ve eleştirileri alınır. Daha sonra aşağıdaki sorularla öğrencilerin yaptığı sıralamalar sorgulanabilir:
  - Neden x maddesini birinci sıraya koydun?
  - Sınıfta senin sıralamana en yakınolan kimin sıralaması? Neden?
  - Şimdi sıralamanı yeni baştan yapsan yine aynı mı olurdu? Neden?

Değer	Hak ve Adalet III
Konu	Çevre (doğa) Hakları-Hayvan Hakları
Etkinlikler	Yunus Parklarına Hayır! Hayvan Hakları Bildirgesi Hazırlıyoruz
Kavramlar	Doğa, çevre, doğa hakları, çevre hakları, hayvan hakları, birlikte yaşam, evren
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Sokratik yöntem Örnek olay incelemesii
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Bütün insanların sadece insan olmaları nedeniyle bazı haklara sahip olduklarını keşfeder. 2. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin bütün insanların sahip olduğu hakların yer aldığı bir bildirge olduğunu bilir. 3. İnsan haklarının etnik köken, dil, din, cinsiyet, vb. farklar gözetilmeksizin bütün insanların hakları olduğunu kavrar. 4. Çocukların da büyüklerle insan olarak aynı değere sahip olduğunun farkına varır. 5. BM Çocuk Hakları Bildirgesi'nde sıralanan hakların bilir. 6. Çocukların insan haklarının korunması için büyüklerden daha farklı bazı haklara sahip olduğunu keşfeder. 7. Devletin esas görevinin vatandaşlarının haklarını korumak olduğunu bilir.

	8. İnsan haklarının devletin yanı sıra herkese bazı ödevler yüklediğini kavrar. 9. İstekler, ihtiyaçlar ve haklar arasındaki ilişkiyi ve farklılığı kavrar.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım: (10 dk.):

- Bu oturumda öğrenciler dört kişilik gruplara ayrılır, her bir gruba renkli karton ve boya kalemleri dağıtır. Bu kartonlara nasıl bir dünyada yaşamak istediklerini resmetmeleri istenir.
- Bu resimler sınıfın duvarlarına asılır.

2. Adım (15 dk.):

- Katılımcılara hayvanların, bitkilerin, göllerin akarsuların olmadığı, canlı olarak bir tek inanın varolduğu bir dünyayı hayal etmeleri istenir. Daha sonra, böyle bir dünyada yaşamanın nasıl bir şey olacağı, bunun mümkün olup olmadığı üzerine tartışma başlatılır. (Burada amaç öğrencilerin insanın doğanın (dünyanın) sahibi olmadığını, bir parçası olduğunu fark etmelerini sağlamaktır.)
- Öğretmen aşağıdaki sorularla tartışmayı yönlendirebilir:
  - Dünyada ilk ortaya çıkan canlı insan mıdır?
  - İlk ortaya çıkan canlılar neler olabilir?
  - Canlıların yaşayabilmesi için nelere ihtiyacı vardır?
  - İnsan doğal kaynakları, hayvanları, ormanları, akarsuları istediği gibi kullanmalı mı?
  - İstediği gibi kullanırsa ne gibi sonuçlarla karşılaşır?
  - Gezegenimizin geleceği ve canlılığın devamı için neler yapmalıyız?

3. Adım (15 dk.): “Yunus Parklarına Hayır!”

- Gönüllü bir katılımcıya aşağıdaki metin okutturulur.
- Metnin okunmasının ardından öğretmen tartışmayı başlatmak için aşağıdaki soruları sorabilir:
  - Greenpeace adını daha önce hiç duydunuz mu?
  - Gösteri yapan hayvanları izlemeyi seviyor musunuz?
  - Hayvanlar bizim kölemiz mi?
  - Gösteri yapan hayvanların nasıl eğitildiğini biliyor musunuz?
  - Hayvanat bahçelerindeki hayvanlar sizce mutlular mı?

YUNUS PARKLARINA HAYIR!

Serap ailesiyle geçen yaz tatile Antalya'ya gitti. Antalya'da güzel, büyük bir otelde kaldılar. Daha ilk günden kendisine dört arkadaş edinmişti. Artık 12 yaşında olduğundan ailesi otelde arkadaşlarıyla zaman geçirmesine izin veriyordu. Otelde çocuklara özel oyun alanları ve havuzlar vardı. Ayrıca animatörler çocuklar için özel etkinlikler düzenliyorlardı. Otelde bir de Yunus parkı vardı. Serap yunusların eğitmenleri eşliğinde yaptığı birbirinden güzel gösterileri izlemeye bayılıyordu.

Serap tatilden dinlenmiş, eğlenmiş ve oldukça mutlu dönmüştü. Ancak bu mutluluğu çok uzun sürmedi. Serap'ın üniversitede okuyan ablası Aynur'un akşam anlattıklarını dinleyince vicdan azabı duydu. Aynur okuldan dönerken Greenpeace standı dikkatini çekmiş. Greenpeace üyeleri, Yunus Parklarının kapatılması için bir kampanya başlatmış. Herkesi bu kampanyaya destek vermeye çağırıyorlarmış. Aynur onların nasıl eğitildiklerini gösteren fotoğraflara bakıp, stanttakilerin anlattıklarını dinleyince çok şaşırmış. Yunuslar onları izleyenleri eğlendirecek gösterileri yapabilmek için çok ağır, onlara eziyet veren, acı çektiren zorlu eğitimlerden geçiyorlarmış. Aynur o gün Greenpeace üyesi olmaya karar vermiş. Akşam yemekte bunları anlattıktan sonra bilgisayarın başına geçip bu konuda internette kısa bir araştırma yapmış. Bu konuda yazılmış yazıları, resimleri ve videoları tüm ailesine izletmiş. Serap o akşam "Ben hayvan hakları koruyucusu olacağım" demiş. Artık doğal parklar dışındaki hayvanat bahçelerine gitmemeye, hayvanların kullanıldığı gösterileri izlememeye karar vermiş.

4. Adım: (20 dk.) Hayvan Hakları Bildirgesi Hazırlıyoruz

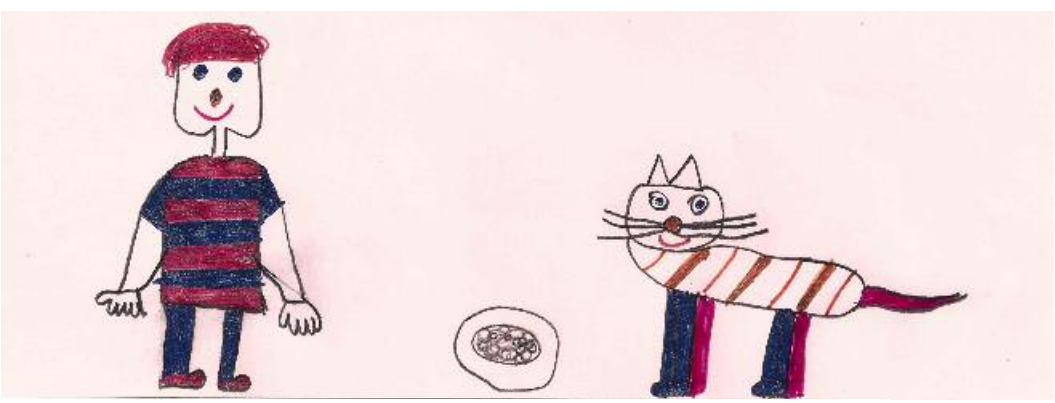
- Bu bölümde katılımcılara daha öncekarşılaştıkları İnsan Hakları Bildirgesi ile Çocuk Hakları Bildirgesi hatırlatılır.Çevremizde bizim dışımızda belli haklara sahip varlıklar olup olmadığı sorusu yöneltilir.

- Katılımcıların cevapları değerlendirilir ve bu kez insanlar için değil, hayvanlar için bir bildirge hazırlanacağı söylenir.(Burada amaç, katılımcıların hak, adalet, haksızlık gibi kavramlara sadece insanlarla ilişkilerinde değil, doğa ve diğer canlılarla olan ilişkilerinde de de dikkat etmesinin önemli olduğunu kavratmaktır.) Katılımcılar dört kişilik gruplara ayrılır her bir gruba A4kağıdı dağıtılır. Öğrencilerden aralarında tartışarak bir hayvan hakları bildirgesi hazırlamaları istenir.
- Her bir gruptan bildirgeye yazmış oldukları bir maddeyi söylemesi istenir. Öğretmen maddeleri tahtaya yazar. Maddelerin yanına grubun adı da yazılır. Aynı maddeyi birden fazla grup söylerse o maddenin yanına diğer grupların da adı yazılır.
- Ayrıca aşağıdaki sorularla öğretmen, katılımcıların bulduğu maddeleri sınıfın tartışmasını sağlamalıdır:
  - Neden hazırladığınız bildirgeye böyle bir madde koyma gereği duydunuz?
  - Eğer bu maddeyi bildirgeden çıkarırsak ne olur?
  - Hayvanların da insanlar gibi hakları olmalı mıdır?

5. Adım (20 dk.): Hayvan Hakları Bildirgesi

- Öğretmen aşağıda yer alan hayvan hakları bildirgesini okur. Kendi hazırladıkları bildirgeyle karşılaştırmalarını ister.
- Katılımcılardan insan haklarıyla hayvan haklarını karşılaştırmaları istenir. Katılımcıları yönlendirmek için aşağıdaki sorular sorulabilir:
  - İnsan haklarıyla hayvan hakları arasında fark var mı?
  - Hangi haklar her ikisinde de ortak?
  - İnsan hakkı olup da hayvan hakkı olmayan haklar hangileri?
  - Hayvan hakkı olup da insan hakkı olmayan haklar hangileri?

HAYVAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ

Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi ise, Paris'te UNESCO Sarayında 15 Ekim 1978 tarihinde ilan edildi.

1. Tüm hayvanlar eşit doğar ve eşit yaşama hakkına sahiptirler.
2. Tüm hayvanların saygı görme hakkı vardır. Bir tür hayvan olan insan, diğer hayvanları yok edemez. Hayvanları kendi çıkarı için karşılıksız kullanamaz.
3. Hiçbir hayvana kötü ve zalimce davranılamaz. Bir hayvanın öldürülmesi zorunlu ise bu, bir anda ve acı çektirilmeden yapılmalıdır.
4. Vahşi hayvanlar kendi doğal çevrelerinde yaşama ve çoğalma hakkına sahiptir. Eğitim amacıyla bile olsa vahşi hayvanlar özgürlüklerinden mahrum bırakılamaz.
5. Evcil hayvanlar, uyumlu bir biçimde ve özgürlük içinde yaşama hakkına sahiptir. İnsanların kendi çıkarları için evcil hayvanların yaşama koşullarında yapacakları her türlü değişiklik, haklara aykırıdır.
6. Evcil hayvanlar, doğal yaşama sürelerine uygun uzunlukta yaşama hakkına sahiptir.
7. Tüm çalışan hayvanlar (at, eşek, vb.) iş süresinin sınırlandırılması, işin daha az yorucu olması, güçlerini artırıcı bir beslenme ve dinlenme hakkına sahiptir.
8. Hayvanlara fiziksel ya da psikolojik acı çektiren deney yapmak, hayvan haklarına aykırıdır.
9. Beslenmek için bakılan hayvanlar barındırılmalı, taşınmalı ve ölümleri de korkutmadan ve acı çektirmeden olmalıdır.
10. Hayvanlar, insanlar tarafından eğlence amaçlı kullanılamazlar. Hayvanların seyrettirilmesi ve hayvanlarla gösteri yapılması, hayvan onuruna aykırıdır.
11. Zorunlu olmaksızın bir hayvanın öldürülmesi, yaşama karşı işlenmiş bir suçtur.
12. Çok sayıda vahşi hayvanın öldürülmesine neden olan safariler ve av partileri, hayvanlara karşı yapılmış bir soykırımdır. Doğal çevrenin kirletilmesi, yıkılıp yok edilmesi de soykırıma eşdeğerde alçakça bir davranıştır.
13. Hayvanların ölüsüne de saygı göstermek gerekir. Hayvanların öldürüldüğü şiddet sahneleri, sinemalarda ve televizyonlarda yasaklanmalıdır.Ama hayvanlara yapılan saldırıları kınamak amacında olan filmlerde bu sınırlama yoktur.
14. Hayvanları koruma kuruluşları, devlet katında temsil edilmelidir. Hayvan hakları da insan hakları gibi yasayla korunmalıdır.

Hayvan Hakları Bildirgesi

1. Yaşam Hakkı
2. Korunma Hakkı
3. Barınma Hakkı
4. Zarar görmeme Hakkı
5. Hayvanların satılmama Hakkı
6. Hayvanların deneylerde kullanılmama Hakkı
7. Özgürlük Hakkı
8. Dövüştürülmeme hakkı
9. Yeme, içme hakkı
10. Sahiplenme hakkı
11. Sahipsiz hayvanların barınma hakkı
12. Veterinerden ücretsiz bakılma hakkı
13. Sağlık Hakkı

PROJE ÖNERİLERİ

Öğrencilerden aşağıdaki proje örneklerinden birini yaparak haftaya gelirken getirmeleri istenir.

1. Çocuk Hakları Afişi Projesi

En çok ihlal edildiğini düşünüdnüz bir çocuk hakkıyla ilgili bir afiş hazırlayınız.

2. Hayvan Hakları Projesi

Hayvan haklarıyla ilgili bir öykü ya da bir şiir yazınız, ya da bir resim çiziniz.

3. Doğa-insan ilişkisi konulu albüm projesi

Doğa-insan ilişkisini konu alan bir fotoğraf albümü hazırlanması. Albümde kendi çektiğiniz fotoğraflara yer verebileceğiniz gibi, fotoğrafları internetten ya da dergilerden de seçebilirsiniz.

SEVGİ VE SAYGI

BİZİ BİZ YAPAN DEĞERLER III

SAYGISIZLIĞA HAYIR...

SAYGISIZLIĞA HAYIR

ASIA SAYGISIZLIK YAPMAYIN

YANILGIYA DÜŞMEYİN.

GÜZELLİKLERİE UĞRAŞIN

IŞIK GİBİ PARLAYIN

İmran Bayram

III SEVGİ VE SAYGI

Bizi Biz Yapan Değerler: Saygı

Nedir bu saygı? Kime saygı duyarız? Kim saygıyı hak eder? Saygın kişi kimdir? Hangi davranışlara, hangi türden davranışları gösterene saygı duyulmalıdır? Saygı duymakla saygı göstermek aynı şey midir?

Saygı, insanlar arası ilişkilerin en temel değerlerinden biridir. Onun bir değer, insanın değerlerinden biri olduğunun en önemli göstergesi, herkesin ama hemen hemen herkesin saygı görmek istemesi, karşısındakilerden de saygı beklemesidir. Kendisine saygı gösterilmesini istemeyen bir kişi düşünebilir misiniz? Saygı göstermek, karşısındakini insan olarak görmek, ona insana yakışır biçimde, insanın onuruna uygun biçimde davranmaktır. Bundan kimsenin rahatsız olmamasının ya da herkesin kendisine saygı gösterilmesini beklemesinin nedeni budur. Değerlere uygun davranmak, değerleri insanlar arası ilişkilerde yaşatmak ve de insana sadece insan olduğu, insanın değerini yücelten şeyler yaptığı için bunu yapmak, her zaman övülecek bir davranıştır. Ayrıca böyle davranmak kimseye zarar vermez. Değerlere uygun her türlü davranış gibi, herkesin kendisine böyle davranılmasını istemesi bundandır.

Herkes, sadece insan olması nedeniyle saygı görmeyi hak eder. Bu yüzden herkese saygı göstermeliyiz. Ancak herkese saygı duymak zorunda değiliz.

Çünkü herkes kendisine saygı duyulmayı hak etmeyebilir. Bir kişinin saygı duyulacak bir kişi olması, yapıp ettikleriyle bunu karşısındakilere göstermesi gerekir. Bu o kişinin yapıp ettiklerinin, yaşantılarının bir tortusu olabileceği gibi bir tek eylemi de olabilir. Ancak bu eylemin insanın değerini koruyan, en azından mevcut koşullarda insan onuruna en az zarar veren eylem olması gerekir. Çıkarların yönlendirdiği, yapanın, kişileri kendi çıkarlarının gerçekleşmesi için araç olarak gördüğü davranışların da, bunları yapan kişilerin de saygı konusu olamayacağı açıktır. Ama saygı duygusu için karşıdakinin saygıyı hak eden davranışı dışında onu görecek, onun saygıyı hak eden bir eylem olduğunu anlayabilen, insan olmanın değerini bilen bir kişiye de gereksinim vardır. "İnsan böyle olur, insana yakışır davranış böyle olur, insanın değeri bu koşullarda ancak böyle korunur." diyebilen bir göz gereklidir. Kuçuradi buna "İnsan olmanın değerini bilen bir insan." der. Saygı işte bu insanın, insanın değerini koruyan ama kendisine gelebilecek her türlü zararı göze alarak koruyan bir kişiye duyduğu duygunun adıdır; o kişinin değerli eylemlerini doğru değerlendirmesiyle yaşayabileceği duygunun adıdır saygı.

Bizi Biz Yapan Değerler: Sevgi

Nedir bu sevgi dediğimiz? Kimleri severiz? Dünyada sevgi olmasaydı, dünya nasıl bir dünya olurdu? Bencil insan sevebilir mi? Doğa neden sevilir? Doğa kimin içindir?

İnsan değerleriyle insan olur. Onu, içinde bulunduğu canlı ve cansız varlıklar evreninde farklı, eşsiz ama sorumlu bir varlık kılan da ürettiği değerlerdir. Sevgi bu değerlerin en başında gelenlerden biridir. Belki bu nedenledir onu çok sık işitmemiz, insanların sürekli sevgiden, sevmekten söz etmeleri. Destanlarında, edebiyat eserlerinde, türkülerinde sevginin en sık rastlanan konu olmasının nedeni de bu olsa gerektir.

İnsan sevebilen bir varlıktır. Her kişi, insan olarak bu olanağı kendisinde barındırır. Ama her kişide gerçekleşmez bu. Çünkü sevmek güç ister, çaba ister, fedakârlık ister. Başta Schopenhauer olmak üzere kimi filozoflar bunun için insanın egoizmi (bencilliği) yenmesi gerektiğini söylerler. Egoist (bencil) kişi, kendisi dışında kimseyi sevemez, kimsenin kendi başına bir değeri yoktur onun için. Her şey onun için sadece birer araçtır; şu ya da bu amacına ama hep kendi çıkarlarını korumakla ilgili olan amaçlarına ulaşması için birer basamaktır. Dünya onun etrafında dönmektedir sanki. Ancak bu bencilliğin aşılmasıyla hak ve sevgi duygusu insanda kendini gösterir. İnsanın kendisini, kendi bencilliğini yenmesiyle sevgiye giden yol aralanır. Zor da olsa mümkündür bu. Hepimiz sağımızda solumuzda gördüğümüz sayıları pek de çok olmayan örneklerden biliriz bunu. Bu nedenle bencilliğin yenilmesi sevmenin önkoşulu gibidir; biri gerçekleşmeden öbürü de gerçekleşmez.

Bir insanı sevmek, onun kim olduğunu, kendi çıkarını hesaba katmadan, onun iyiliği için bir şey yapabilmektir. Onun için sevgide karşılık olmaz. Karşılık düşünülerek yapılana da sevgi denmez zaten. Seven kişi, karşısındaki sadece insan olduğu, ondaki insanı/insanlığı korumak için yapar yaptığını. Karşısındaki insan için yaptığının kendisine kaybettirebileceklerine, kendisine verebileceği zararlara da hazırdır. Yapılması gerekeni, hak duygusunun kendisine yaptırdığını yapmaktadır kişi. Bu nedenle seven kişi umursamaz başına gelecekleri.

Başkalarını sevmek, arkadaşlarını sevmek, onlardaki insanı sevmektir. Onların insan olduğunu, insanın değerini yaşatan yapıp ettiklerini görmek ve ona

uygun davranmaktır sevmek. Sevilen kişiler de olsa, onlarda yaşayan insanlıktır aslında. Sevilmelerinin nedeni, şu ya da bu kişi olmaları değil, insan olmaları ve insanın değerinin bir kez daha dünyamızda yaşanmasını sağlayan insanca eylemleridir.

Doğayı sevmek doğanın tüm canlılar için olduğu kadar insan için yerini görmek ve takdir etmektir. İnsan, doğa içinde varlığını sürdürür, doğayla var olur ancak. Suyuyla, havasıyla, toprağıyla, bitkisiyle, her türden canlı varlığıyla, ormanıyla doğadır onun nefes almasına imkân veren. Bu nedenle doğayı sevmek insanı sevmektir, doğayı korumak sonuçta insanı korumaktır.

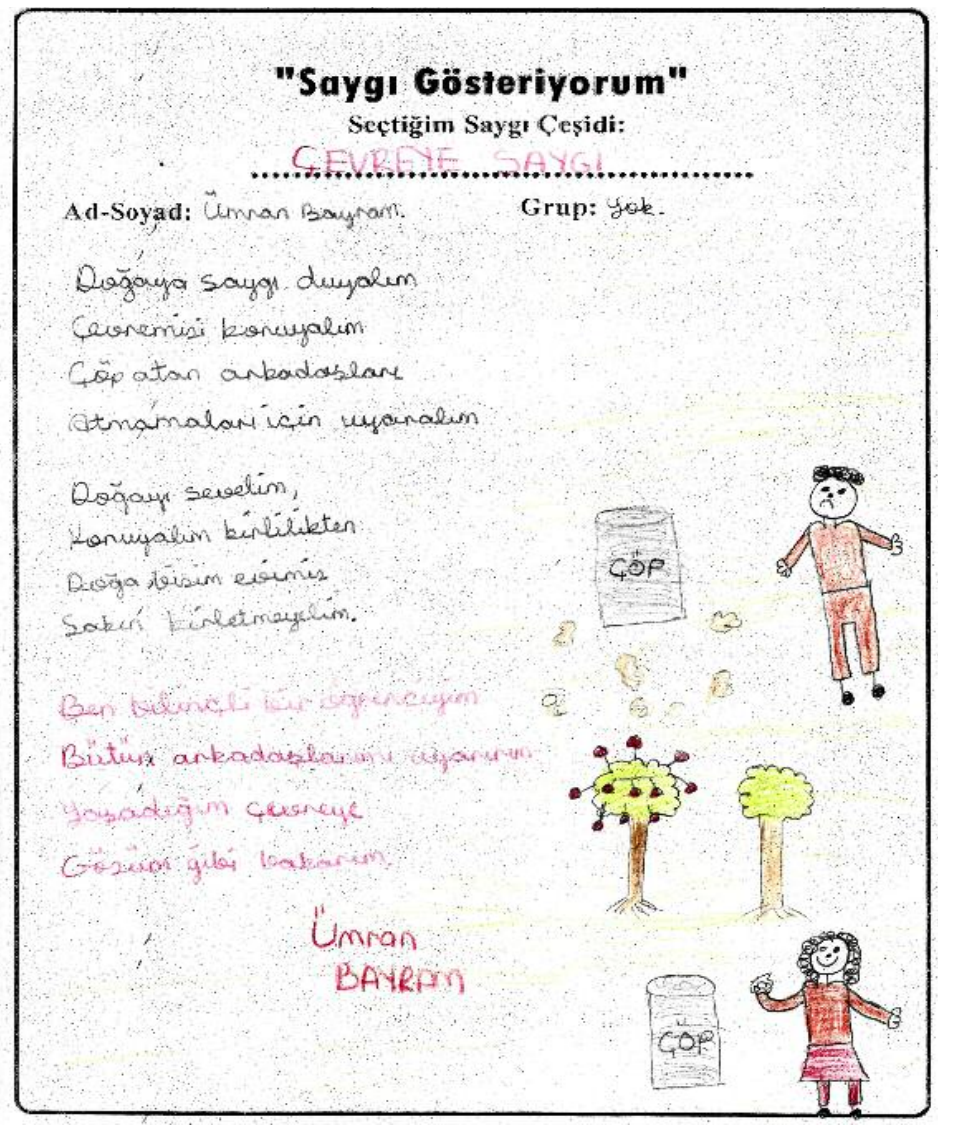

Değer	Saygı ve Sevgi - I
Konu	Saygı Kavramı
Etkinlikler	"Saygı Duvarı" "Nelere saygılıyım?"
Kavramlar	Sevgi, Saygı, İnsan, Toplum, Grup, İlişki, Davranış, Yaşam, Duygu, Duygulara saygı, Kural
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Beyin fırtınası Grup tartışması Kavram haritası Değer açıklama Düz anlatım Soru-yanıt Anlam haritası Sokratik tartışma
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Sevebilmenin insanın bir olanağı olduğunu fark eder. 2. Sevgi türlerini keşfeder. 3. Sevgiye giden yolun insanın kendi bencilliğini yenmesiyle aralandığını kavrar. 4. Saygı değerinin kişinin kendisiyle başladığını fark eder. 5. Saygı göstermekle saygı duymak arasındaki farkı ayırt eder. 6. Sadece insana saygı duyulabileceğinin farkına varır. 7. Herkese sadece insan olması nedeniyle saygı göstermemiz gerektiğini kavrar.

	8. Herkese saygı duyamayacağımızı, bunu hak eden kişilere saygı duyabileceğimizin farkına varır. 9. Saygının değerle, saygı gösterilenin/duyulanın değeriyle ilişkisini kurar. 10. Saygının hoşgörüyle, ayrımcılık yasağıyla ilişkisini kurar.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım: (10 dk.)

- Saygının ne olduğu ile ilgili sınıfta kısa bir beyin fırtınası yapılır. Katılımcıların sayısına göre beyin fırtınası sırasında oluşan fikirler ya katılımcılar tarafından ya da öğretmen tarafından tahtaya yazılarak kavram haritası çıkarılır.

2. Adım (20 dk.): Saygıyı Tartışıyoruz

- Aşağıdaki örnek sorular eşliğinde öğretmen saygı konusunda bir sınıf tartışması başlatabilir:
  - Sizce neden herkes saygı görmek ister?
  - Saygı göstermek neden çok önemlidir?
  - Kendi yaşamınızdan saygı ile ilgili bir örnek verebilir misiniz?
  - Kendi yaşamınızdan saygısızlık ile ilgili bir örnek verebilir misiniz?
  - Bazılarının dürüst olması ile bazılarının saygılı olması arasında bir fark var mıdır? Eğer varsa bu farklılık davranışlarımızı etkiler mi?
  - Biriyle ilgilenirken ya da biri sizinle ilgilenirken hangi durumlarda size saygısız davranıldığını hissettiniz?
  - Saygının hoşgörüden farkı nedir?
  - Saygısızlık, hoşgörüsüzlük, önyargı ve ayrımcılığın birbirinden farkları ve benzerlikleri var mıdır? Neden?
- Bu sırada anlam haritası kullanılabilir. Saygı kavramı merkeze oturtulur ve bu kavramın ilişkili olduğu düşünülen tüm çağrışımlar birer ok çıkarılarak çevresine yazılır.

3. Adım (10 dk.): "Saygı Duvarı" Yapıyoruz.

- Bu aşamada tahtaya (yan yana) iki adet A3 büyüklüğünde renkli karton asılır. Birinci kâğıdın adı "Şikâyet Panosu", ikinci kâğıdın adı ise "Çözümler Panosu" olur. Panolarda aralıklı olarak belirli başlıklar yer alır. (evde, okulda, yolda, hastanede, markette vb.)
- İstekli katılımcılar tahtaya gelerek şikâyet panosuna (ilgili başlığın altına) kendilerine ya da başkalarına yapılan saygısız davranışları yazarlar.

- Daha sonra katılımcılardan bu saygısızlıklara çözüm önermeleri istenir. Öğrenciler bu önerileri ilgili başlığın altına yazarlar. Yazılan her saygısızlığa bir çözüm önermeleri için katılımcılar teşvik edilir.

ŞİKAYET PANOSU	
EVDE	**OKULDA**
1. ..... 2. ..... 3. ..... 4.	1. ..... 2. ..... 3. ..... 4. .....
HASTANEDE	**OTOBÜSTE**
1. ..... 2. ..... 3. ..... 4.	1. ..... 2. ..... 3. ..... 4. .....
YOLDA	**MARKETTE**
1. ..... 2. ..... 3. ..... 4.	1. ..... 2. ..... 3. ..... 4. .....

ÇÖZÜM PANOSU	
EVDE	**OKULDA**
1. ..... 2. ..... 3. ..... 4.	1. ..... 2. ..... 3. ..... 4. .....
HASTANEDE	**OTOBÜSTE**
1. ..... 2. ..... 3. ..... 4.	1. ..... 2. ..... 3. ..... 4. .....
YOLDA	**MARKETTE**
1. ..... 2. ..... 3. ..... 4.	1. ..... 2. ..... 3. ..... 4. .....

4. Adım (10 dk.):

- Bu bölümde katılımcıların hazırladıkları panolar tartışılacaktır. İlkin Şi-

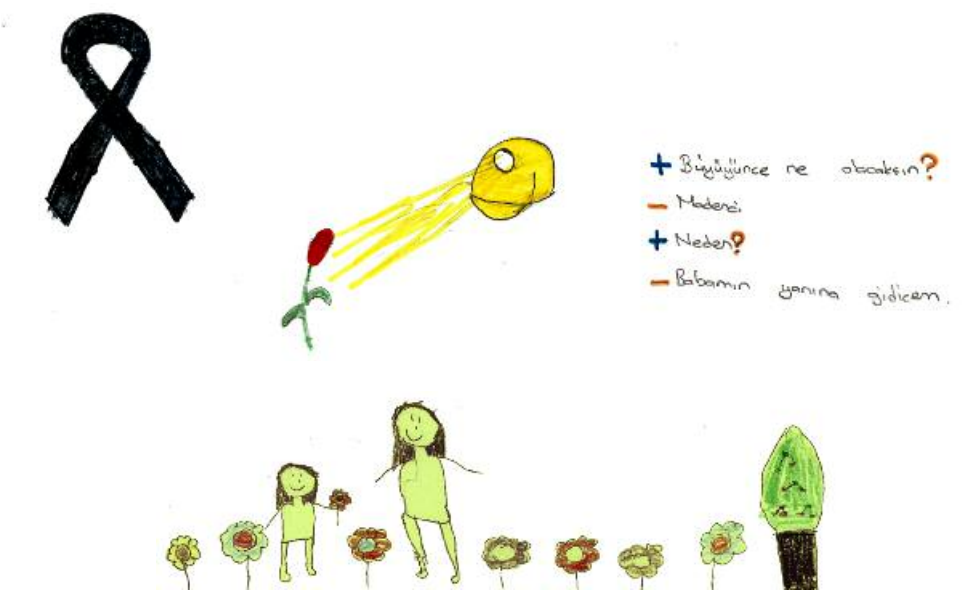
kayet Panosuna yazılmış olan davranışların saygısızlık olup olmadığı katılımcılara sorulur. Saygısızlıksa neden saygısızlık, değilse neden öyle olduğunu açıklamaları istenir.

- Daha sonra çözüm panosundaki çözüm önerilerine geçilir. Önerilerin uygun olup olmadığı sorulur. Nedenlerini açıklamaları istenir. Başka önerisi olan varsa bunlar da tartışılır.

5. Adım (10 dk.): Kimlere Saygı Göstermeliyiz?

- Bu bölümde öğretmen katılımcılara aşağıdaki soruları (soruları çeşitlendirebilir) sorarak tartışma başlatır.
  - Kimlere saygı gösteriyorsunuz?
  - Kimlere saygı göstermeliyiz?
  - Herkes saygıyı hak eder mi?
  - Saygı göstermek zorunda olduğumuz herkese saygı duyar mıyız?
  - Saygıyı hak etmek ne demektir?
  - Sadece büyüklere mi saygı gösterilmeli?
  - Kişinin kendisine saygı duyması ne demektir?
  - Saygı duymadığımız halde saygı göstermek olduğumuz kimseler var mı?
  - Bir suçluya (hırsıza, katile vb.) da saygı göstermeli miyiz?
  - Bize saygı göstermeyenlere, biz saygı göstermeli miyiz?

- Bu sorular konuşulurken, saygı duymakla ilgili özellikle insanlık için önemli şeyler yapmış tarihi kişiler örnek olarak verilebilir. Saygı duymadığımız kişiler için de tam tersi, insanlık için büyük kötülükler yapmış kişiler örnek olarak verilebilir. (*Burada amaç katılımcıların saygı ile değer arasında ilişki kurmasını sağlamaktır*.)

Değer	Saygı ve Sevgi - II
Konu	Sevgi Kavramı
Etkinlikler	Sevgiyi Çiziyorum Küçük Prens (20 ve 21. Bölümler)
Kavramlar	Sevgi, saygı, duygu, ilişki, aidiyet, arkadaşlık, sorumluluk, bencillik, aşk, tutku
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Beyin fırtınası Grup tartışması Kavram haritası Değer açıklama Düz anlatım Anlam haritası Sokratik tartışma
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Sevebilmenin insanın bir olanağı olduğunu fark eder. 2. Sevgi türlerini keşfeder. 3. Sevgiye giden yolun insanın, kendi bencilliğini yenmesiyle aralandığını kavrar. 4. Farklı sevme türlerinin (arkadaş, aile, doğa, hayvan, yurt sevgisi) farkına varır. 5. Sevginin sorumluluk gerektirdiğini kavrar. 6. Sevgiyle emek arasında ilişki kurar. 7. Sevgiyle tanıma arasında ilişki kurar. 8. Sevgide karşılık beklenmeyeceğini kavrar.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (20 dk.): Sevgiyi Çiziyoruz

- Öğrencilere A4 büyüklüğünde renkli kağıtlar dağıtır. Bu kağıtlara sevgiyi resmetmeleri istenir. İsteyen bir resim isteyen de bir sembol çizebilir.
- Öğretmen bu konuda katılımcıları doğrudan yönlendirmek yerine sadece yapacakları resmin herhangi bir konu, kelime, görsel, istedikleri herhangi bir şey olabileceği konusunda öğrencileri cesaretlendirir. (*Burada önemli olan öğrencilerin çok fazla sorgulamadan çizimlerini 5 dakikalık bir süre içinde hızlıca yapması ve böylece daha sonraki değerlendirmede oluşacak farkındalığa hazır bulunmalarının sağlanmasıdır*.)
- Daha sonra katılımcılardan gönüllü olanlar çizimlerini grupla paylaşarak hangi nedenlerle bu resimleri çizdiklerini kısaca anlatırlar.
- Daha sonra öğretmen katılımcılara aşağıdaki soruları sorarak çizimleri üzerine konuşmalarını sağlar.
  - Sevgiyi neden bu şekilde ifade ettin?
  - Eğer daha fazla vaktin olsaydı başka ne çizmek isterdin?
  - Arkadaşlarının çizimleri içinde anlamlı bulduklarının var mı? Neden?

2. Adım: (20 dk.)

- Öğrencilere sevgi kavramının çağrıştırdığı farklı kavramlar sorularak anlam kavram haritası oluşturulmaya çalışılır. Öğrencilerin bulduğu ilişkili kavramlar Tahtaya yazılır. Ortaya yazılan 'sevgi' kavramından oklar çıkarılarak bulunan her bir kavram, çevresine yazılır.
- Öğretmen katılımcılara aşağıdaki soruları sorarak öğrencilerin sevgi üzerine konuşmalarını sağlar:
  - Sevgi deyince aklınıza ne, kim, kimler, neler geliyor?
  - Sevgi gösterilen varlıklar, eşyalar, canlılar neler olabilir?
  - Sevgi kavramının ilişkili olduğunu düşündüğünüz diğer kavramlar veya değerler nelerdir?
  - Sevgi kavramını yansıttığını düşündüğünüz davranışları örneklendirebilir misiniz? Nasıl?
  - Bütün sevgiler aynı mıdır?

- Sevgi karşılıklı mı olmak zorundadır?

- Öğretmen katılımcıları ‘sevgi’ kavramıyla ‘dostluk’, ‘saygı’, ‘cesaret’, ‘güven’, ‘nezaket’, ‘aile’, ‘toplum’, ‘vatan’, ‘paylaşma’ kavramları arasında ilişki kurabilmeleri için onları yönlendirmelidir.

3. Adım (40 dk.): Küçük Prens 20 ve 21. Bölüm

- Bir hafta önceden Antoine de Saint-Exupéry’nin Küçük Prens kitabının 20. ve 21. Bölümleri A4 kağıtlara basılarak öğrencilere dağıtılır ve bir dahaki atölyeye okuyarak gelmeleri istenir.

KÜÇÜK PRENS
20. Bölüm

Küçük prens kumların, kayaların ve karların içinden yaptığı uzun yolculuğun sonunda bir yola ulaştı. Bütün yollar insanların yaşadığı yerlere giderdi.
"Günaydın," dedi küçük prens.
Açmış güllerle dolu bir bahçenin önündeydi. "Günaydın," dedi güller.
Küçük prens onlara baktı uzun uzun; kendi çiçeğine benziyorlardı.
"Kimsiniz?" diye sordu şaşkınlıkla.
"Biz gülleriz," dedi güller.
Birden küçük prensin içi üzüntüyle doldu. Çiçeği ona evrende başka bir eşi benzeri bulunmadığını söylemişti. Oysa işte burada, tek bir bahçede beş bin tane birden vardı!
"Görseydi ne çok üzülürdü," dedi kendi kendine.
"Hemen öksürmeye başlar, alay edilmesin diye ölüyormuş gibi yapardı. Ve benim de onu yaşama döndürmek için çırpınmamı beklerdi. Eğer öyle yapmazsam gerçekten ölmeye bırakırdı kendini..."
Küçük Prens düşüncelere dalmıştı:
"Eşi benzeri bulunmayan bir çiçeğe sahip olduğum için çok zengin olduğumu düşünüyordum. Yalnızca sıradan bir gülmüş. Sıradan bir gül ve dizime kadar gelen üç volkan. Birisi belki de artık tümden söndü... Hiç de büyük bir prens değilim ben...
Küçük Prens çimenlere uzandı ve ağladı.

21. Bölüm

İşte tilki o zaman ortaya çıktı.
"Günaydın," dedi küçük prense.
"Günaydın," dedi küçük prens nazikçe, ama kimseyi görememişti.
"Burdayım," dedi tilki. "Elma ağacının altında."
"Kimsiniz" dedi küçük prens. Sonra da, "Çok güzel görünüyorsunuz," diye ekledi.
"Tilkiyim ben," dedi tilki.
"Benimle oynar mısın?" dedi küçük prens. "Çok mutsuzum."
"Hayır," dedi tilki. "Oynayamam; evcil değilim ben."
"Öyle mi? Bağışla beni," dedi küçük prens. Ama bir süre düşündükten sonra, "Evcil ne demek?" diye sordu.
"Sen buralı değilsin," dedi tilki. "Ne arıyorsun buralarda?"
"İnsanları arıyorum," dedi küçük prens. "Evcil ne demek?"
"İnsanları mı arıyorsun? Silahları var ve avlıyorlar. Çok can sıkıcı. Ayrıca tavuk yetiştiriyorlar. Tek konuları bunlar. Tavuk mu arıyorsun?"
"Hayır," dedi küçük prens. "Arkadaş arıyorum. Evcil ne demek?"
"Genellikle ihmal edilen bir iş," dedi tilki. "Bağlar kurmak anlamına geliyor."
"Bağlar kurmak mı?"
Tilki, "Yani," dedi, "örneğin sen benim için hâlâ yüz bin öteki çocuk gibi herhangi bir çocuksun. Benim için gerekli de değilsin. Senin için de aynı şey. Ben de senin için yüz bin öteki tilkiden hiç farkı olmayan herhangi bir tilkiyim. Ama beni evcilleştirirsen, birbirimiz için gerekli oluruz o zaman. Benim için sen dünyadaki herkesten farklı birisi olursun. Ben de senin için eşsiz benzersiz olurum..."
Küçük Prens, "Anlıyorum galiba," dedi. "Bir çiçek var... Galiba o beni evcilleştirdi..."
"Olabilir," dedi tilki, "dünyada böyle şeyler hep olur."
"Ama hayır, o Dünya'da değil," dedi küçük prens. Tilki şaşırmıştı. Merakla,
"Başka bir gezegende mi?" diye sordu. "Evet."
"Orada avcılar var mı?" "Yok."
"Aman ne hoş! Peki tavuklar?" "Hayır, tavuklar da yok."

"Hiçbir şey mükemmel olamıyor," diyerek içini çekti tilki.
Birden aklına bir fikir geldi.
"Benim yaşamım çok tekdüze," diye anlatmaya başladı. "Ben tavuk avlıyorum, insanlar da beni. Bütün tavuklar birbirine benziyor, bütün insanlar da... Bu yüzden çok sıkılıyorum. Ama beni evcilleştirirsen yaşamıma güneş doğmuş gibi olacak. Duyduğum bir ayak sesinin ötekilerden farklı olduğunu bileceğim. Öteki ayak sesleri beni köşe bucak kaçırırken, seninkiler tıpkı bir müzik sesi gibi beni çağıracak, sığınağımdan çıkaracak. Hem bak, şu buğday tarlalarını görüyor musun? Ben ekmek yemem. Buğday benim hiçbir işime yaramaz Buğday tarlalarının da hiçbir anlamı yoktur benim için. Bu da çok üzücü. Ama senin saçların altın sarısı. Beni evcilleştirdiğini bir düşün! Buğday da altın sarısı. Buğday bana hep seni hatırlatacak. Ve ben buğday tarlalarında esen rüzgârın sesini de seveceğim..."

- Öğretmen gönüllü katılımcılardan daha önce dağıttığı metni anlatmalarını ister. Metnin anlaşıldığına karar verince metin üzerine tartışma başlatır. Tartışma başlatmak için katılımcılara aşağıdaki sorular sorulabilir:
  - Küçük Prens'in gülü özel bir gül mü yoksa sıradan bir gül mü?
  - Küçük Prens için o gülü özel yapan sizce nedir?
  - Küçük Prens Tilki'yi evcilleştirirse, Küçük Prens'in ayak sesi Tilki'ye neden farklı gelecek?
  - Birini, bir şeyi tanımadan, onunla hiç ilişki kurmadan sevmek mümkün mü?
  - Sevgiyle emek arasında nasıl bir ilişki vardır?
  - Sorumluluk olmadan sevgi mümkün mü?
  - Sevgiyle özlem arasında bir ilişki var mıdır?
  - Sevgi karşılıklı mı olmak zorundadır?
  - Birine sevgi duymamızı sağlayan şey kendimiz miyiz yoksa sevgi duyulan şeyin varlığı mıdır? Neden? (Sevginin kaynağı biz miyiz yoksa sevgi duyulan şey (*insan, doğa, vatan, hayvan vb.*) midir?
  - Herkese, her varlığa sevgi duyabilir miyiz? Neden?
  - Sevginin ölçüsü ve sınırı var mıdır? Mesela sevgide aşırılık olabilir mi? Nasıl?

Değer	Saygı ve Sevgi - III
Konu	Doğa sevgisi, yurt sevgisi
Etkinlikler	Babamın En İyi Arkadaşı
Kavramlar	Sevgi, saygı, duygu, ilişki, aidiyet, arkadaşlık, sorumluluk, bencillik, aşk, tutku
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Tartışma Örnek olay analizi Sorun çözme Sokratik tartışma
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. İnsanın toplumsal bir varlık olduğunu keşfeder. 2. Sevginin toplumsal ilişkilerdeki önemini fark eder. 3. Kişiler arası farklılıkların ve/veya benzerliklerin ilişkiler üzerindeki etkisini fark eder. 4. Her canlının doğada bir yurdunun (habitat) olduğunu anlar. 5. İnsanın, kendisinin de doğanın bir parçası olduğunu ve doğadaki diğer canlılarla da ilişki içinde olduğunu 6. İnsanın yaşadığı yere (yurduna) karşı sorumluluklarının olduğunu görür. 7. Yurt ve yurtseverlik kavramını tanır.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (20 dk.): "Babamın En İyi Arkadaşı"

- Öğretmen bir hikaye okuyacağını, katılımcıların hikâyeyi dikkatle dinlemesi gerektiğini, çünkü zaman zaman hikâye ile ilgili sorular soracağını söyler. Hikâyenin 2045 yılında geçtiğini, hikâyenin kahramanı Tom'un henüz 5 yaşında bir çocuk olduğunu ekler.

BABAMIN EN İYİ ARKADAŞI

Tom, aniden gözlerini açtı. Güvertedeki eşyaları yağmurdan korumak için babasının sağa sola koşuşturduğunu duyuyordu. Yine yağmur diye geçirdi içinden. Ahşap duvara doğru çevirdi kafasını. Nemli tahtalarla göz göze geldi. Tekrar uyuyabilmek için gözlerini kapamaya çalıştı. Babasının anlattığı öyküleri düşündü. Daha doğrusu ona öykü gibi gelen çocukluk anılarını.

Çok değil 34 yıl öncesine, babası henüz kendisi gibi 5 yaşında bir çocukken yaşadığı güzel günlere aitti anlattıkları. Annesi hiç konuşmazdı eski günlerle ilgili. Ama babası her seferinde biraz daha abartarak anlatırdı o günleri. Toprak diye birinden bahsediyordu her seferinde. Büyürken hep yanında olan, ailesine ve kendisine hep cömert davranan biriydi Toprak. Tom, hep merak etmişti Toprağı. Acaba nasıl biriydi. Babasının dediğine göre yaşadıkları o güzel ev, yedikleri tüm yiyecekler hep Toprak sayesinde olmuştu. Babasının iyice silikleşen, eski püskü resimlerine baktıkça haklı olduğunu anlıyordu. Çünkü şimdi yaşadıkları bu nemli ve eski tekne, ev diye bildiği tek şeydi. Babasının yaşadıklarına hem içten içe hayranlık duyuyor hem de onu kıskanıyordu. Resimlerinde babası daha önce hiç görmediği ilginç yerlerde, çevresinde bir sürü çocukla birlikte gülümsüyordu. Kimi zaman adına salıncak dedikleri bir yerde oturuyor, kimi zaman elinde elma, portakal veya muz adı verilen yiyecekleri tutuyor, kimi zaman da otomobil denen tuhaf bir yerin içinde neşeyle gülümsüyordu. Tom, resimde karşılaştığı şeylerin hiçbirini daha önce görmemişti. Üstelik kendisinden dört yaş büyük arkadaşı Earth de bunlardan bihaberdi. Demek ki

bunları anlamamasının nedeni henüz küçük olması değildi. Belki de sadece anne babalar biliyordu bütün bunları.

Tom, burnunun ucuna damlayan suyu sildi koluyla. Babasının arkadaşı Toprak'ı düşündü yine. Babasının resimlerinde hiç görmemişti onu. Ama babası gibi tombul, kırmızı yanaklı ve sürekli gülen bir çocuk olduğuna emindi. Çünkü babası ve arkadaşları Tom'un çevresinde gördüğü insanlar gibi soluk benizli, incecik siluetli ve seyrek saçlı değildi. Babasının bir aile fotoğrafını düşündü yine. Üstü ilginç yiyeceklerle dolu kocaman bir yemek masası ve çevresinde bir sürü insan vardı resimde. Babasının kardeşleri, anneannesi ve büyükbabası da oradaydı. Masada ona tanıdık gelen tek yiyecek uzunca bir tabağa sıralanmış balıklardı. Tom sadece balık ve yosunla yapılan yemekleri tanıyordu. Babasının zaman zaman, artık balık ve yosun görmek istemiyorum sözlerine de bir anlam veremiyordu. İnsan yemek yemeden yaşayabilir miydi ki?

Yine içten içe kıskandı babasını. Asla onun gibi olamayacaktı. Futbol denen o övgüyle bahsettiği oyunu oynayabileceği arkadaşları, dallarından türlü meyveler toplayacağı ağaçları, ıslanmadan uyuyabileceği bir evi hiçbir zaman olmayacaktı. Çünkü babasının bir türlü dilinden düşürmediği o cömert arkadaşı Toprak yoktu artık. Hiçbir yerde yoktu. Onlara sahip olduğu her şeyi veren o iyi insanı tanımak ne güzel olurdu.

(Hikâyenin bu bölümünde toprak kelimesi özel isim olarak "Toprak" şeklinde kullanılmıştır. Buradaki amaç, katılımcıların toprağı kişileştirmelerini sağlamak ve metnin geri kalanı için sürpriz bir durum yaratmaktır.) Öğretmen hikâyeyi okumayı burada bırakır.

- Öğretmen katılımcılara okuduğu hikayeyle ilgili aşağıdaki soruları yöneltir.
  - Tom'un yaşadığı yer hakkında ne düşünüyorsunuz?
  - Sizce Tom ve ailesinin ekonomik durumları ve yaşayışları nasıl?
  - Tom'un çocukluğuyla babasının çocukluğunu karşılaştırınız? Bulduğunuz farklılıklar nelerdir?

- Sizce Tom, bugün hemen her çocuğun bildiği elma, portakal, muz gibi meyveleri neden hiç tanımıyor, neden sadece balık ve yosundan oluşan yiyecekleri biliyor?
- Tom'un babası neden balık ve yosunla yapılan yemeklerden bu kadar şikayetçi?
- Tom, neden asla babası gibi bir evi, arkadaşları ve yaşama ortamı olamayacağına inanıyor?
- Sizce Toprak kim ve neden bu kadar cömert?
- Toprak neden artık yok?

2. Adım (20 dk.)

- Öğretmen hikayeyi okumaya devam eder.

"O sırada babası girdi içeri. Güverteden sızan yağmur suyunu dışarıya akıtmak için zemindeki tahliye kapaklarını açmaya gelmişti. Göz ucuyla Tom'a baktı. Uyanık olduğunu görünce yanına yaklaşıp yatağın ucuna oturdu. Islak saçlarına dokundu. "Yine ıslanmışsın Tom, üşüyor musun?" diye sordu. Tom hiçbir şey demeden başını iki yana salladı. Babası devam etti. "Biliyorsun değil mi, eğer toprak olsaydı bunların hiçbiri olmazdı. Ama maalesef biz onu yaşatmayı başaramadık.

Hep sömürdük ve daha fazlasını istedik. Bilim adamları su kaynaklarımızın tükendiğini, kuraklıktan hepimizin yaşamını yitireceğini söyleyip duruyorlardı. Ama şu hale bak. Korktuğumuz değil, ummadığımız şey başımıza geldi. Kutuplardaki buzullar küresel ısınma yüzünden tamamen eridi. Bütün dünya sular altında kaldı. Yeryüzünde kalan insanların hepsi yıllardır güçlükle inşa ettikleri küçük gemilerde yaşamlarını sürdürüyorlar. Tabi buna yaşam denirse. Tek bir toprak parçası bile kalmadı. Sadece bir saksıda bile olsa sana toprağı göstermek isterdim Tom. Keşke ona bir kez olsun dokunabilseydin. O zaman bir insan zannettiğin toprağın bütün insanların gerçek dostu olduğunu anlardın.

Annesi merdivenden inmek üzereyken konuşulanları duymuş ve merdivenlerin başında kalakalmıştı. Gözyaşlarını gizlemek için başını güverteye doğru çevirdi. Görebildiği tek şey uçsuz bucaksız denizdi. (Sevgi ŞİŞMAN)

- Aşağıdaki sorularla sorgulama etkinliğine devam edilir.

  - Şimdi toprak hakkında ne düşünüyorsunuz?
  - Doğayı oluşturan varlıkları önem sırasına göre sıralamanız istenseydi nasıl sıralardınız? Neden?
  - Sizin doğayla ilişkiniz nasıl?
  - Sizce doğaya karşı sorumluluklarımız nelerdir?
  - Doğa sevginizi bir cümleyle – bir sloganla- nasıl ifade ederdiniz? Neden?

3. Adım: (10 dk.) "Bülbülü altın kafese koymuşlar ille de vatanım demiş"

- Öğretmen tahtaya "Bülbülü altın kafese koymuşlar ille de vatanım demiş" cümlesini yazar. Katılımcılara bu cümle hakkında ne düşündükleri sorulur.
- Öğretmen yurt sevgisiyle ilgili bir tartışma başlatır. Katılımcıları yönlendirmek için aşağıdaki sorular sorulabilir. (*Burada amaç insanları bir yurda ait hissettiren şeylerin neler olduğuna katılımcıların dikkatlerini çekmektir. Ortak yaşantıların, ortak tarihin, ortak dilin, ortak geleneklerin insanlar için önemini göstermektir. Onlara bunlar sayesinde insanların hem kendi geçmişleriyle, hem de diğer insanlarla sıkı bağlar kurabildiklerini fark ettirmektir.*)

  - Çok güzel bir kente ya da ülkeye gitseniz bir süre sonra kentinizi, ülkenizi özler misiniz? Neden?
  - Yaşadığınız yerdeki bütün insanlar başka yerlere taşınsa nasıl hissedersiniz?
  - Yaşadığınız yerde tüm sokaklar, tüm binalar çok kısa bir sürede değiştirilse neler hissedersiniz?
  - Çok daha iyi koşullarda yaşayacağınız söylense, yurdunuzu bırakıp oraya gider misiniz? (Doğal afetler, savaş, kıtlık vb. hariç.)
  - Ülkenizi uluslararası yarışmalarda temsil eden birileri ödül aldığında sevinir misiniz? Neden?
  - Ülkenizde meydana gelen bir doğal afete mi, yoksa başka ülkede meydana gelen bir doğal afete mi daha çok üzülürsünüz? Neden?
  - İnsanlar ülkelerini sizce neden severler?
  - Tarihimizi neden merak ederiz?

4. Adım (10 dk.) Yurdumuza karşı sorumluluklarımız

- Öğretmen daha önceki konulara gönderme yaparak öğrencilere sevginin sorumluluk gerektirdiğini hatırlatır. Ardından öğrencileri 4lü gruplara ayırarak gruplara A4 kağıdı dağıtır. Onlardan aralarında tartışarak yurdumuza karşı sorumluluklarımızı bu kağıtlara yazmalarını ister.
- Her bir grup sırayla listesini okur. Listelerin okunmasından sonra her bir grup kendi listesini gözden geçirir.
- Daha sonra tüm sınıfın katılacağı bir ortak liste çıkarılır. Sorumluluklar önem sırasına göre tahtaya yazılır.

PROJE ÖNERİLERİ

Öğrencilerden aşağıda yer alan projelerden birini seçerek yapmaları ve haytaya gelirken getirmeleri istenir.

1. Sevgi Albümü Projesi

Aile sevgisi, arkadaş sevgisi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi, yurt sevgisi türlerinden birini seçerek bir albüm hazırlayınız. Bu albümün giriş bölümüne seçtiğiniz sevgi türünü anlatan bir sayfalık bir yazı yazınız. Albüm kendinizin çektiği fotoğraflardan, yaptığınız çizimlerden, dergi ya da internetten bulabilecekleri hazır resimlerden oluşabilir.

2. 2045 Yılında Dünyamız Projesi

Dünyanın 2045 yılındaki halini anlatan bir resim/afiş hazırlayınız. Bu resim/afişlerde doğayı temele alarak gelecekte hayal ettiğiniz bir dünyayı resmediniz.

3. Kentimizi Tanıyoruz, Tarihini Araştırıyoruz Projesi

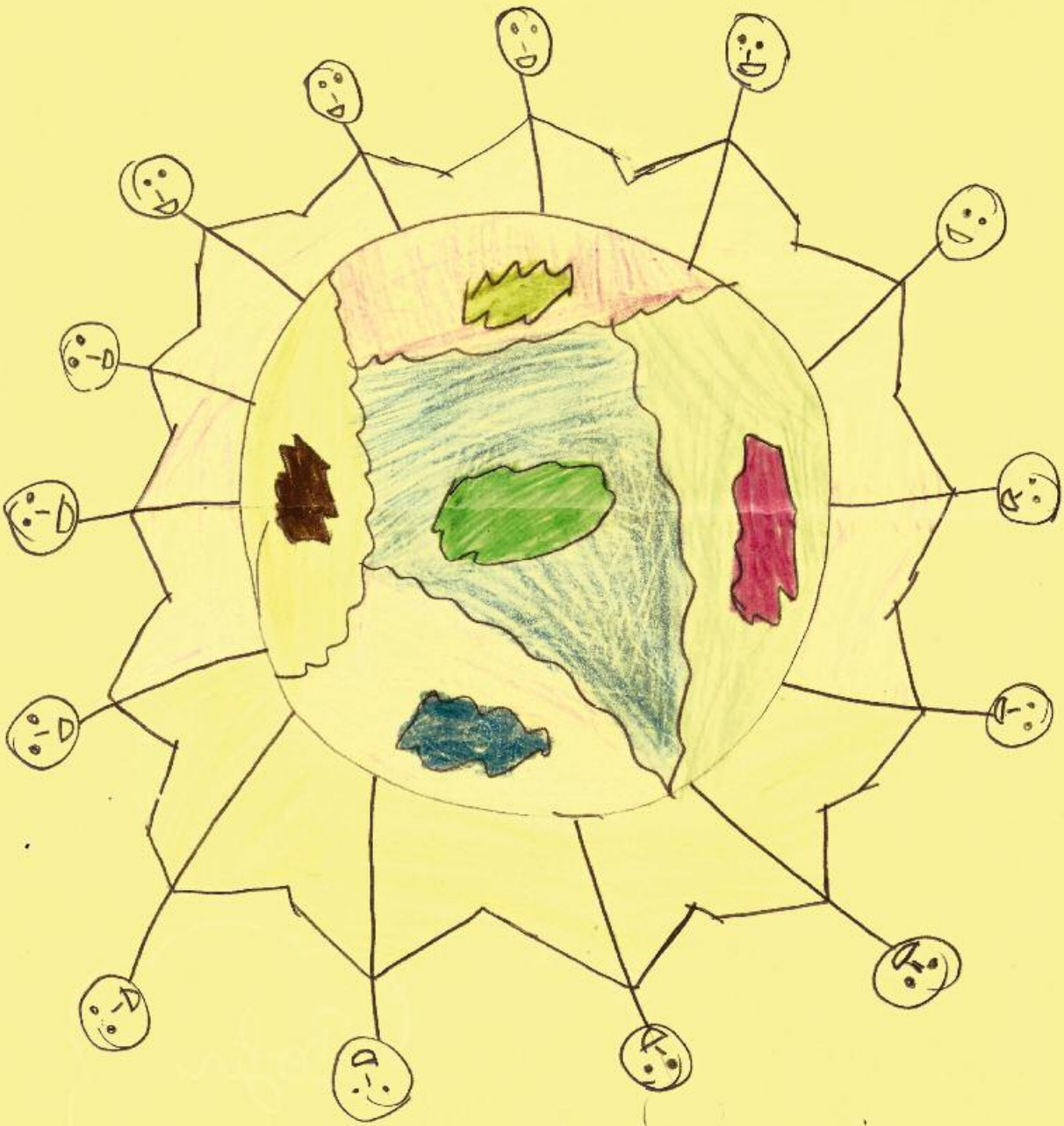
Yaşadığınız kentin tarihiyle ilgili araştırma yapın. Kentiniz ilk ne zaman kurulmuş? Geçmişte kimler yaşamış? Kentte yaşayanlar hangi işlerle meşgul olmuşlar? Ne tür gelenekleri varmış? Hangi türküler söylenirmiş? Geçmişten günümüze kalan ören yerleri, binalar, gelenekler, türküler var mı? Aile büyüklerinizin (nineleriniz, dedeleriniz ya da çevrenizdeki başka yaşlıların) bilgilerinden de faydalanabilirsiniz.

etik çocuk

ÖZGÜRLÜK VE SORUMLULUK

BİZİ BİZ YAPAN DEĞERLER IV

IV ÖZGÜRLÜK VE SORUMLULUK

Bizi Biz Yapan Değerler: Özgürlük ve Sorumluluk

Nedir bu herkesin talep ettiği -birbirinden farklı hatta zıt şeyler talep edenlerin birleştiği- özgürlük denen şey? Özgürlüğün varlığı bize neyi anlatır, peki yokluğu? Özgürlük, sorumluluğun; sorumluluk, özgürlüğün olmadığı yerde olabilir mi? Neden ikisini birlikte düşünmek zorundayız? Özgürlük, neden insan için bir kişi değeridir? İnsan dışında yaptıklarından sorumlu tutulan bir canlı var mıdır? İnsana özgürlüğü ne verir ya da ne sağlar? Özgür olmak istemeyen biri özgür olabilir mi? Özgürlük, isteme ya da istememeye indirgenebilir mi? Bilmek ile özgürlük arasında ilişki kurulabilir mi? Bilmenin insanı özgürleştirdiği söylenebilir mi? Özgürlük sınırsızlık mıdır?

Özgürlük, çağımızın büyülü sözcüklerinin başında geliyor. Eşitlik ve özgürlük talepleri yükseliyor dünyanın her yanından. Herkes özgür olmak istiyor. Kendisi, birlikte olduğu kişiler, kimi zamanda ülkesi için özgürlük talep ediliyor. Ama özgürlük istekleri farklı şeyleri dile getirebiliyor. Çoğu zaman özgürlük isteyenler kendi kararlarını kendileri vermek ve yapıp ettiklerinde engellenmemek istiyor. Bunun toplumsal yaşamda yaratacağı sorunlar göz ardı edildiği gibi, özgür olmanın sorumluluk yarattığı da unutuluyor. Kararlarını kendisi veren, kararlarından ve yapıp ettiklerinden de sorumlu olur. Özgürlük, sorumluluğu birlikte getirir. Kararları kişinin kendisinin vermesi, kararların dı-

şarıdan bir yenden dayatılmaması etik olmayı sağlamaz; kişi kararı kendisi verir, ama dürüst davranmayabilir, başka insanları yalnız birer araç olarak gören eylemlerde bulunabilir. Bu nedenle özgürlükten istediğini yapmayı ya da her türlü yapıp ettiklerinde engellenmemeyi anlamak, sorunlu bir özgürlük anlayışıdır; sonuçta özgürlüğün kendisinin ortadan kalkmasına yol açabilir. Böyle anlaşılan özgürlük başkalarının özgür olmasını engelleyebilir.

Öyleyse nedir bu özgürlük? Özgür kişi kimdir ya da kime özgür bir kişi diyebiliriz? Kant bu soruya eylemde bulunurken kendimizi ve başkalarını çıkarlarımızı gerçekleştirmek için bir araç olarak görmemek diye yanıt veriyor. Eylemlerinde insanı, ama her insanı amaç olarak gören eylemler özgür eylemler, bunu yapan insanlarsa özgür insanlardır. Kant insanların bu olanağa –eylemde bulunurken insanları kendi çıkarları için kullanmama olanağına- sahip olduklarını göstermeye adıyor çalışmalarını. Onun izinden giden Kuçuradi ise "bir etik kişi özelliği olarak özgürlüğü, insan olmanın değerini bilip gözeterek yaşamak" olarak ifade ediyor. Etik olma ile özgürlük arasında sıkı bir bağlantı görüyor bu iki görüş. Etik olmadan özgür de olunamaz deniyor kısaca. Özgür olmak istediğini yapmada engellenmemek değil, insan olmanın değerinin bilgisine sahip olarak eylemde bulunmaktır. Yapıp ettiklerinde insana yakışır biçimde davranmaktır. Bunu yapabildiği için de seçimlerinden sorumludur kişiler; yaptıklarından ve yapmadıklarından da sorumludurlar.

Değer	Özgürlük ve Sorumluluk - I
Konu	İrade ve Seçim
Etkinlikler	Oyunun içindeki sır
Kavramlar	Akıl, irade, seçim, karar, kararlılık, seçenekler, istek, başıboşluk, çatışma, kontrol, güç, bilgi, sabır, deneyim, sonuç, öğrenme, duygu, genelleme, korku, üstünlük, düşünme, yazgı
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Kavram haritası Beyin fırtınası Grupla çalışması Sokratik tartışma Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1.Özgürlük kavramını tanır. 2. Özgürlüğün sorumlulukla birlikte var olduğunu keşfeder. 3. İrade kavramını tanır. 4. İradenin seçimle ortaya koyulabileceğini anlar. 5. Her seçimin bir vazgeçiş olduğunu keşfeder. 6. Seçimlerin seçeneklerle ilgisini kurar. 7. Seçenekleri değerlendirmede bilgi ve deneyimin önemini kavrar.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım: (10') Özgürlüğü Resmediyoruz

- Katılımcılara renkli A4kağıdı dağıtılır, bu kağıtlara özgürlük deyince akıllarına gelen şeyi resmetmeleri istenir. Bu bir resim olabileceği gibi bir sembol de olabilir.
- Öğretmen bu konuda katılımcıları doğrudan yönlendirmek yerine herhangi bir biçim ile ifade edebilecekleri konusunda; biçime takılmaları, içerik anlamında özgürlük kavramına ya da değerine dair zihinlerinde canlananları ifade etmelerinde cesaretlendirir. (*Burada önemli olan öğrencilerin çok fazla sorgulamadan çizimlerini 5 dakikalık bir süre içinde hızlıca yapması ve böylece daha sonraki değerlendirmede oluşacak farkındalığa hazır bulunmalarıdır*.)
- Gönüllü olanlardan özgürlüğü neden bu şekilde resmettiklerini anlatmaları istenir.

2. Adım: (20') Oyunun içindeki sır

- Öğretmen oyun oynayacaklarını söyleyerek sınıfı dört gruba ayırır. Oynanacak oyuna ve oyunun kurallarına her bir grup, kendi içinde konuşup tartışarak kendisi karar verecektir. Bunun için katılımcılara 10 dk. süre verilir.10 dk. sonunda kimi gruplar hemen bir oyuna karar verip oynamaya başlarken kimileri oyuna karar bile veremeyebilirler. (Burada amaç, katılımcıların özgürlüğün kullanımı için birlikte hareket etme; seçimlerin doğurduğu sonuçların sorumluluklarını üstlenme; irade göstermek; iradenin sonucu olan kararı uygulama vb. süreçlerini yaşayarak öğrenmelerini sağlamaktır.)
- Etkinliğin ardından organize olan gruplar ile organize olamayan gruplardan hem kendilerini hem de diğer grupları değerlendirmeleri istenir. Öğrencilerin değerlendirmeleri yapabilmeleri için aşağıdaki sorular yöneltilebilir:
  - Oynayacağınız oyunu nasıl seçtik? Neden?
  - Birden fazla oyun önerisi geldi mi?
  - Önerilen oyunlar arasından hangi oyunu oynayacağınızın kararını nasıl verdiniz?

- Hemen oylama mı yaptınız, yoksa önce tartıştınız mı?
- Seçim, neyin varlığına ya da yokluğuna işarettir? Neden?
- Seçimlerimizde özgür müyüz? Neden?
- Özgürlük, sınırsızlık mıdır? Neden?
- Oyun oynarken özgür müyüz? Neden?
- Yalnızca biz insanlar mı oyun oynar?

3. Adım: (20 dk.) Özgürlük özerine Sokratik Konuşmalar

- Öğretmen katılımcılara "Özgürlük sizce nedir?" sorusunu sorar. Öğrencilerin büyük bölümü "Özgürlük istediğini yapabilmektir." Diye yanıt verecektir. Ardından da özgür olsaydınız ne(leri) yapmak isterdiniz? Sorusunu sorar. Öğrenciler çok değişik cevaplar verecektir bu soruya:
  - Kuşlar gibi uçabilmeyi isterdim.
  - Görünmez olmayı isterdim.
  - Ünlü bir ressam olmayı isterdim.
  - Bilim adamı olmak isterdim.
  - Uzaya gitmek isterdim.
  - Başkalarının düşüncelerini okumak isterdim.
  - İstediğim kadar bilgisayar oyunu oynamak isterdim.
  - Okula gitmemeyi isterdim.
- Öğrencilerin verdiği cevaplar tahtaya yazılır ve be cevaplar üzerine sınıfın biraz düşünmesini istenir. Ardından bunlar arasında bir fark olup olmadığı sorulur. Hangilerinin irademiz ve seçimlerimizle ilgili olduğu hangilerininse seçimlerimize bağlı olmadığı üzerine tartışılır.
  - Kuşlar gibi uçabilmemiz, başkalarının düşüncelerini okuyabilmemiz, görünmez olabilmemiz seçimlerimize, irademize bağlımıdır?Bizi bunları yapmaktan alıkoyan şey nedir? (*Burada bizi engelleyen şeyin fiziksel yapımız olduğuna dikkat çekilir.*)
  - Birinin evine izinsiz girmek, kırmızı ışıkta geçmek, başkasının malını, parasını ondan izinsiz almak vb. seçimlerimizle, irademizle ilgili midir? (*Burada bunları yapmaktan bizi nelerin alıkoyduğuna dikkat çekilir. Yasalar, ahlak kuralları, adalet duygumuz, vicdanımız vb.*)
  - Peki ya ünlü bir ressam, bir bilim adamı ya da başarılı bir hekim, başarılı bir sporcu olmamız seçimlerimizle ilgili midir? Nasıl ilgilidir?

BARAN'IN SEÇİMİ

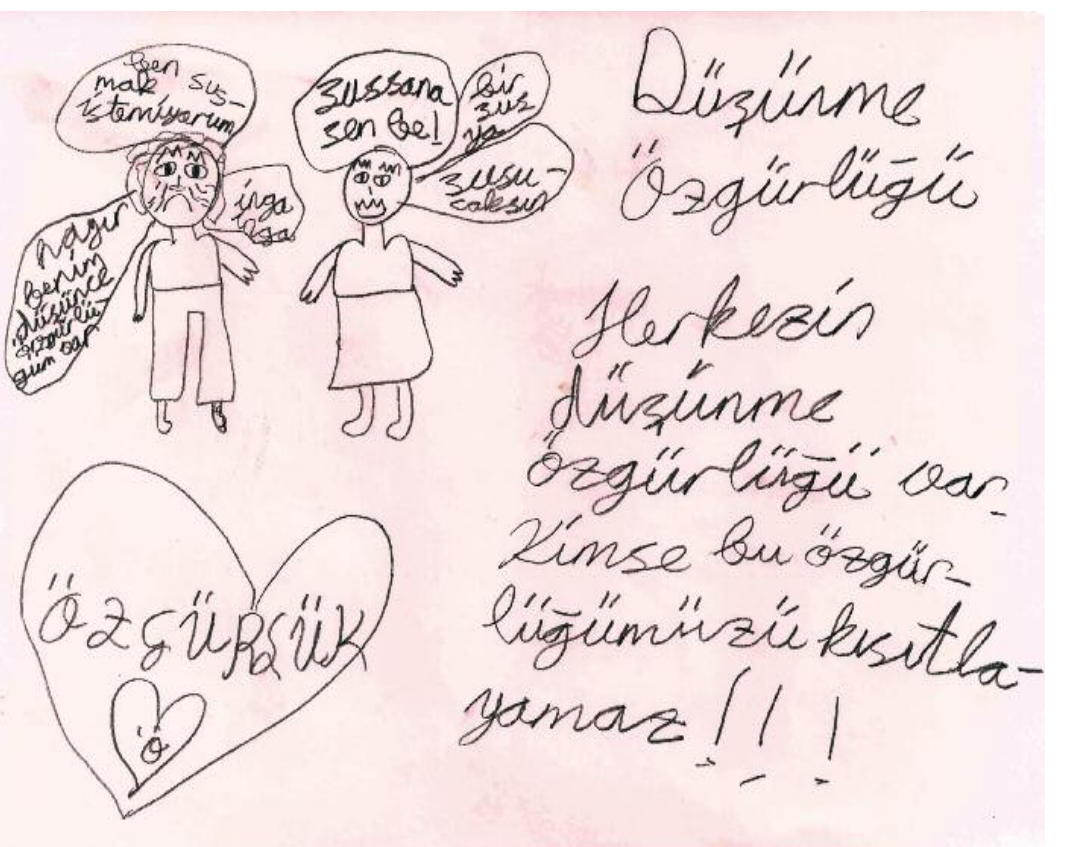
Baran zil çalar çalmaz hızla okuldan çıktı, neredeyse koşar adımlarla eve doğru yürümeye başladı. Heyecanla beklediği film nihayet sinemaya gelmişti. Abisi ona sürpriz yaparak 14.00 gösterimi için iki bilet almış, Barana "Okuldan oyalanmadan gel, ancak yetişiriz filme" diye sıkı sıkı tembih etmişti. Futbol oynamayı çok sevmesine rağmen,Baran arkadaşlarının okul sonrası futbol oynama teklifini bile reddetti.

Sadece 200 metre kalmıştı, iki sokak sonra evdeydi. Ancak Baran, yolda Sevgi'ye rastladı. Sevgi ağlıyordu. Kayıtsız kalamadı, neden ağladığını sordu Sevgi'ye. Yerde yatan bir ayağı kanlar içindeki kediyi gösterdi Sevgi. "Veterinere götürmek gerek ama ben yerini bilmiyorum" dedi, gözleri yaşlı, burnunu çekerek. Baran veterinerin yerini biliyordu ama abisi evde onu bekliyordu sinemaya gitmek için. "Ben de bilmiyor olabilirdim veterinerin yerini" diye geçirdi içinden. Tam eve doğru adımını atmıştı ki, içinden bir ses "Baran hani sen hayvanları seviyordun, bu zavallı kediciği nasıl bırakıp gideceksin" dedi. Baran tam bir ikilem içindeydi. Sinemaya gitmeyi çok istiyor ama kediyi de o halde bırakmak istemiyordu. Kediyi o halde bırakırsa hala kendisine bir hayvansever diyebilir miydi? Sonunda kararını verdi, kediyi veterinere götürecekti Sevgi'yle birlikte. Filme belki daha sonra yine gidebilirdi. Ama zavallı kedicik veterinere götürülmezse ya ölecek ya da sakat kalacaktı. "Ben biliyorum veterinerin yerini, hadi gidelim Sevgi" deyince Baran, Sevginin gözleri neşeyle doldu. Veterinerde işleri biraz uzun sürdü. Veteriner kedinin ayağını temizleyip alçıya aldı, merak etmemelerini, bir süre kediyi misafir edeceğini ekledi. Evdekiler merak etmesinler diye de hem Baran'ın hem de Sevgi'nin ailelerine telefon etti.

Baran abisinin kendisine kızacağını düşünüyordu. Hem paralar boşa gitmiş hem de evde saatlerce kendisini beklemek zorunda kalmıştı. Ancak düşündüğü gibi olmadı, abisi Baran'ı bir kahraman gibi karşıladı. Baran sinemaya gidemediği için önce üzülmüştü ama şimdiki mutluluğu hemen unutturmuştu bu üzüntüyü.

4. Adım (20 dk.) : Okuma Parçası “Baran’ın Seçimi”.

- Öğretmen gönüllü bir öğrenciye aşağıdaki okuma parçasını okutturur.
- Öğretmen aşağıdaki soruları sorarak öğrencilerin özgürlük le değer arasında ilişki kurmalarını sağlamaya çalışır:
  - Siz Baran’ın yerinde olsaydınız sinemaya gitmeyi mi yoksa kediyi veterinere götürmeyi mi tercih ederdiniz?
  - İsteklerimiz arasında çatışma olduğunda ve birini tercih etmek zorunda kalmamız özgür olmadığımız gösterir mi?
  - Sizce Baran veterinere gitmeyi tercih ederek özgür bir eylemde mi bulunmuştur? Neden?

Değer	Özgürlük ve Sorumluluk - II
Konu	Kurallar
Etkinlikler	"Kurallar, başıboşluğu sınırlar." "Artsın cezalar, olmasın kazalar."
Kavramlar	Kural, sınır, öteki, toplum,, birlikte yaşam, saygı, bencillik, kişisel ve toplumsal fayda, ihlal, gereklilik, özdenetim, otorite, benimseme, itaat etme, uyma, gelenek, hukuk, görgü
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Kavram haritası Beyin fırtınası Grupla çalışması Sokratik tartışma Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Kural kavramını ve boyutlarını tanır. 2. Kuralların, toplumsal hayatın bir sonucu olduğunu keşfeder. 3. Huzurlu ve mutlu toplumun, özdenetimi olan kişilerle mümkün olduğunu anlar. 4. Kişinin mutluluğuyla toplumun mutluluğu arasındailişki kurar. 5. Kuralların değişmez olmadığını, zamanla ve toplumun değişen ihtiyaçlarına göre kuralların da değişebileceğinin farkına varır.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (15 dk.) Kurallar üzerine Sokratik konuşmalar

- Katılımcılara "Kural deyince aklınıza ne geliyor?" diye sorulur. Kural kavramıyla ilgili ortaya çıkan kavramlar kavram haritasında gösterilir. Kavramlar, kraft kâğıtlarda sergilenir.
- Öğretmen bu konuda katılımcıları doğrudan yönlendirmek yerine herhangi bir biçim ile ifade edebilecekleri konusunda; biçime takılmaları, içerik anlamında kural kavramına ya da değerine dair zihinlerinde canlananları ifade etmelerinde cesaretlendirir. (*Burada önemli olan öğrencilerin çok fazla sorgulamadan 5 dakikalık bir süre içinde soruyu hızlıca cevaplaması ve böylece daha sonraki değerlendirmede oluşacak farkındalığa hazır bulunmalarıdır.*) Öğretmen, atölyede kural ile ilgili söylenen kavramlardan yola çıkarak topluca bir tanım yapmak için katılımcıları cesaretlendirir.

2. Adım: (20 dk.) Ceza

- Öğretmen konuya etkili bir giriş yapmak için sınıfa birkaç dakika geç ve telaş içinde girer. Öğrencilerden bunun için özür dileyerek, okula gelirken bindiği taksinin sürücüsünün, kırmızı ışıkta geçtiği için trafik cezası yediğini söyler.Sürücü sinirlenmiştir. "Ne var yani yol boştu, kimsenin hakkını ihlal etmedim, herhangi bir kaza da söz konusu değildi diye arabanın içinde. Hem para ödeyeceğim hem de ehliyetime ceza puanı işlenecek" diyerek söylenmiştir arabada.
- Öğretmen olayı anlattıktan sonra öğrencilere aşağıdaki soruları sorarak kurallarla ilgili tartışma başlatır:
  - Sürücünün kırmızı ışıkta geçmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
  - Babanızın çok önemli bir iş görüşmesi olsa, iş görüşmesine geç kalmamak için boş yolda kırmızı ışıkta geçmesi sizce doğru bir davranış mıdır?
  - Trafik kurallarına her zaman uymak gerekir mi? Neden?
  - Trafik kurallarının olmadığı bir yerde yaşam sizce nasıl olurdu?
  - Ailenin sizin 20 dakikalık yürüme mesafesindeki bir yere kendi başınıza gitmenize izin veriyor mu? Neden?
  - Yaşadığınız yerde herkes trafik kurallarına uyuyor mu?

- Uymuyorsa bu sizleri ve başkalarını (özellikle de engellileri, çocukları ve yaşlıları) nasıl etkiliyor?

3. Adım (25 dk.): Oyun

- Öğretmen, "Bu derste, atölyenin içinde, özgürsünüz." Diyerek atölyedeki katılımcıları serbest bırakır. Onlara 5 dakika boyunca hiç müdahale etmez. Bu arada tahtayı çizgiyle ikiye bölerek bir yanına gülen, diğer yanına üzgün yüz çizer. Sonra, atölyede yaşananlardan hareketle katılımcıların kendi adlarını gülen yüzün altına ya da üzgün yüzün altına yazmaları istenir.
- Ardından öğrencilere özgürlüğün kuralsızlık olmadığı, birlikte yaşamanın zorunlu bir sonucu olduğu, sorumluluk bilinci ile özgürleşebileceği düşüncesine vardıracak yönlendirici sorular sorulur.
  - Neden her katılımcı gülen yüzün altında yer almadı?
  - İsminizin ağlayan yüzün altında yer alması sizde hangi duyguları uyandırdı? Neden?
  - 5 dakika değil de 40 dakika "özgür" (serbest) olsaydık neler olabilirdi? Neden?
  - Karmaşanın yaşanmamasını nasıl sağlayabilirsiniz? Neden?
  - Başıboşluk özgürlük müdür? Neden?

4. Adım (20 dk.):Oyunlarla Öğreniyoruz

- Katılımcılardan 1-2-3 komutundan sonra aynı anda başlayarak en çok sevdikleri şarkıyı birlikte söylemeleri istenir. Komut verilir ve beklenir. Gelişen durum hep birlikte değerlendirilir. Değerlendirme için şu sorular sorulabilir:
  - Şarkıya istenilen zamanda başlanabildi mi?
  - Buna engel olan şey neydi?
  - Herkes aynı şarkıyı mı söyledi.
  - Yapılan eylemde bir ahenk var mıydı?
  - Beklenen neydi?
  - Sonucun memnun edici olması için ihtiyaç duyulan şey neydi?
  - Özgürlüğü başıboşluktan ayıran nedir?

Değer	Özgürlük ve Sorumluluk - III
Konu	Sorumluluk
Etkinlikler	“Ben, artık senim.”
Kavramlar	Özgürlük, sorumluluk, akıl, cesaret, bağımsızlaşma, özgüven
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Kavram haritası Beyin fırtınası Grupla çalışması Sokratik tartışma Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1.Özgürlüğün sorumlulukla birlikte var olabileceğini anlar. 2. Sorumluluğun bağımsızlaşma özgüven ve cesaretle ilişkisini kurar. 3. Sorumluğun ancak iradeyle mümkün olduğunu anlar. 4. İnsanın, sorumluluklarını layıkıyla yerine getirmesinin bir erdem olduğunu keşfeder. 5. Sorumluluk bilincinin, insanı, başarıyı engelleyen bahanelerden arındırdığını fark eder.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (20 dk.):

- Öğretmen katılımcılara "Ne tür sorumluluklarınız var" diye sorar. Öğrencilerden üzerine fazla düşünmeden soruyu cevaplamalarını ister. Cevaplar öğretmen ya da gönüllü bir öğrenci tarafından tahtaya yazılır. Aynı cevaplar yeniden yazılmaz.
- Daha sonra öğretmen aşağıdaki sorulardan hareketle sorumlulukla irade, arasında öğrencilerin ilişki kurmalarını sağlamaya çalışır:
  - Herkesin bazı sorumlulukları var mıdır?
  - Herkesin sorumluluğu aynı mıdır?
  - Hayvanların da sorumlulukları var mıdır? Neden?
  - Bebeklerin ya da 2-3 yaşındaki çocukların sorumlulukları var mıdır? Neden?
  - 5-12-15-20 yaşındaki kişiler eylemlerinin sonuçlarından aynı şekilde sorumlu mudurlar? Neden?
  - Kendi eylemlerimizle ilgili kararları kendimiz vermiyorsak yaptığımız eylemin sonuçlarından yine de sorumlu olur muyuz?
  - Akıl hastalarısuç işlediklerinde cezalandırılmazlar. Sizce neden?

2. Adım (20 dk.): Sorumlu Kim?

- Öğretmen aşağıdaki örnek olayı anlatır ya da gazetelerden seçmiş olduğu buna benzer bir haberi okur.
- Babayla oğlu arabayla şehirlerarası yolculuğa çıkarlar. Arabayı baba kullanıyordur. Ancak gece saat 02:00'debabanın uykusu gelir ve direksiyonu henüz ehliyeti olmayan 17 yaşındaki oğluna aracı verir.Oğlunun araba kullanmaktaki ustalığına güvenen baba sağ koltukta ağırlaşan gözlerini kapar kapamaz uyur. Bir saat sonra genç sürücünün de uykusu gelir. Varacakları yere çok az kaldığı için zaten yorgun olan babasını uyandırmak istemez, yola devam eder. Ancak, genç yaşında bedeniuykusuzluğa daha fazla dayanamaz ve direksiyonda uyuklar. Araç bariyerlere çarparak devrilir. Baba, hafif yaralı kurtulurken büyük bir şans sonucu genç sürücü çizik dahi almadan kurtulur. Metnin okunmasının ardından öğretmen katılımcılara aşağıdaki soruları sorarak tartışma başlatır:

- Buradaki seçim nedir?
- Kim neleri seçebilirdi, neyi seçti?
- Burada ihlal var mı? Varsa ihlal edilen nedir?
- Bu kazadaki sorumlu kim ya da kimlerdir? Neden?
- Kuralların ilk çıkış nedeni sizce ne olabilir
- Kurallar olmadan da yaşayabilir miyiz? Neden?
- Herkes sorumluluğunu bilseydi kurallara daha az mı ihtiyaç duyulurdu?
- Cezaların yerini alabilecek daha başka yaptırım güçleri var mıdır? Neden?

3. Adım (40 dk.): Kimlere/Nelere Karşı Sorumluyuz?

- Öğretmen öğrencilere kimlere ve nelere karşı sorumluluklarımız olduğunu sorar. Amaç sadece o yaştaki öğrencilerin kimlere nelere karşı sorumlulukları olduğunu değil, genel olarak kişilerin sorumluluklarının ortaya çıkmasını sağlamaktır. Öğretmen yönlendirici sorularıyla kendimize, aile üyelerine, arkadaşlarımıza, iş arkadaşlarımıza, komşularımıza, öğretmenlerimize, öğrencilerimize, vb. karşı sorumluluklarımız olduğunu öğrencilerin fark etmesini sağlamalıdır.
- Öğretmen aşağıda yer alan sorumluluk tablosunu (yada kendisinin hazırlayacağı benzer bir tabloyu öğrencilere dağıtarak doldurmalarını ister.

SORUMLULUK TABLOSU

1. Kendimize karşı sorumluluklarımız nelerdir?

a) .....
b) .....
c) .....
d) .....

2. Kendimize karşı sorumluluklarımız nelerdir?

a) .....
b) .....
c) .....
d) .....

3. Arkadaşlarımıza karşı sorumluluklarımız nelerdir?

a) .....
b) .....
c) .....
d) .....

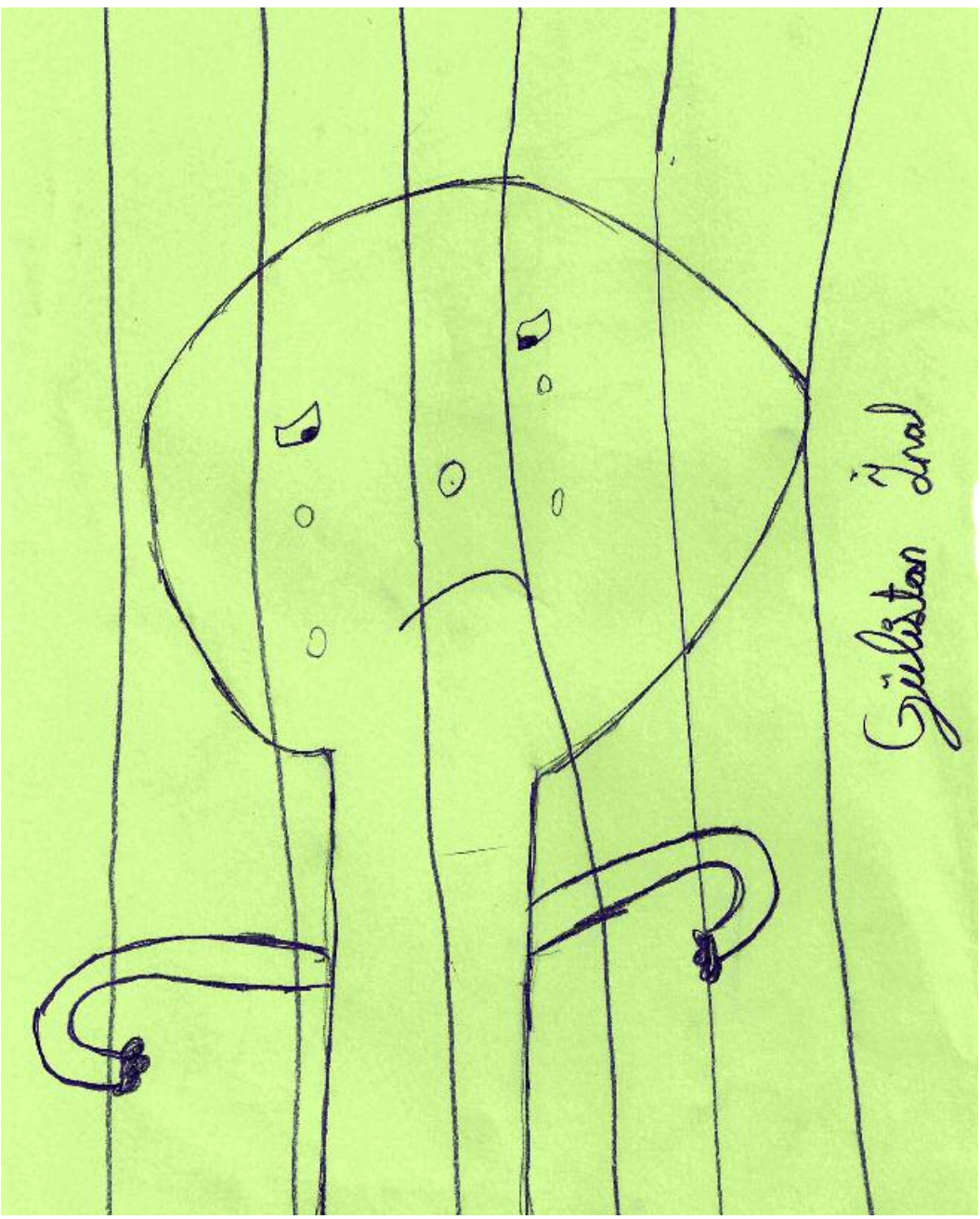
4. Doğaya karşı sorumluluklarımız nelerdir?

a) .....
b) .....
c) .....
d) .....

5. Hayvanlara karşı sorumluluklarımız nelerdir?

a) .....
b) .....
c) .....
d) .....

- Öğrenciler sırayla sorulara verdiği yanıtlardan bir kaçını okur. Daha sonra öğretmen aşağıdaki sorularla tartışma başlatır:
  - Kişiler bu sorumlulukları yerine getirmediğinde neler olabilir?
  - Kişiler üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmediklerinde kendileri ve başkaları bundan nasıl etkilenirler?

PROJE ÖNERİLERİ

1. Özgür çocuk projesi

En özgür bulduğunuz arkadaşınız kimdir? Neden onun özgür biri olduğunu düşünüyorsunuz? A4kağıdına yazarak haftaya getiriniz.

2. Özgür bir okul için kurallar projesi

Yeni bir okul kurulacak. Bu okulun özgür bir okul olması için size göre ne tür kuralları olmadır? Seçtiğiniz kuralları ve bu kuralları neden seçtiğinizi yazarak haftaya getiriniz.

2. Özgürlüğü çiziyoruz projesi

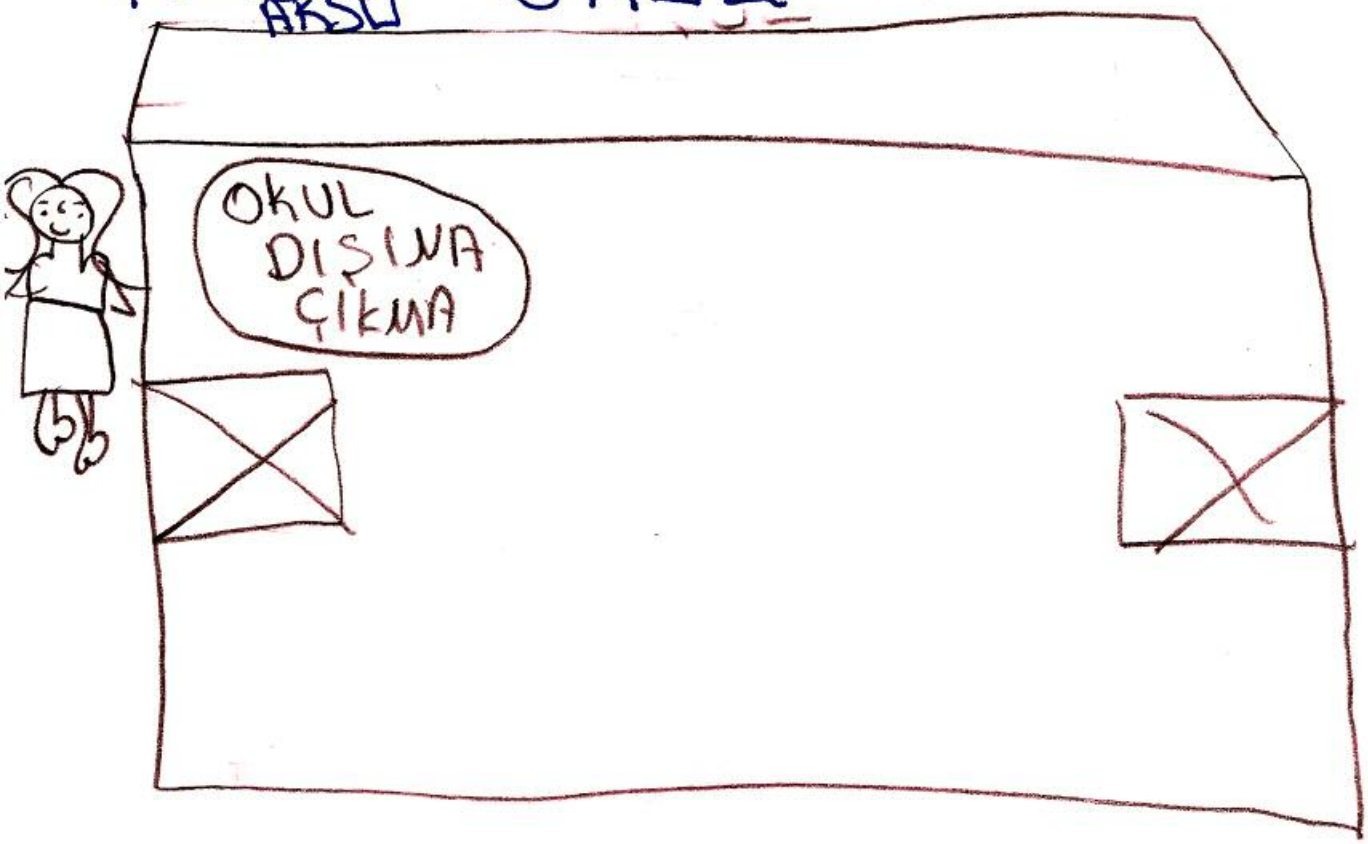
Çizeceğiniz bir resimle özgürlüğü anlatınız. Haftaya çizdiğiniz remi getiriniz.

DÜRÜSTLÜK

BİZİ BİZ YAPAN DEĞERLER V

Şenay AKSU

OKUL

SOKAK

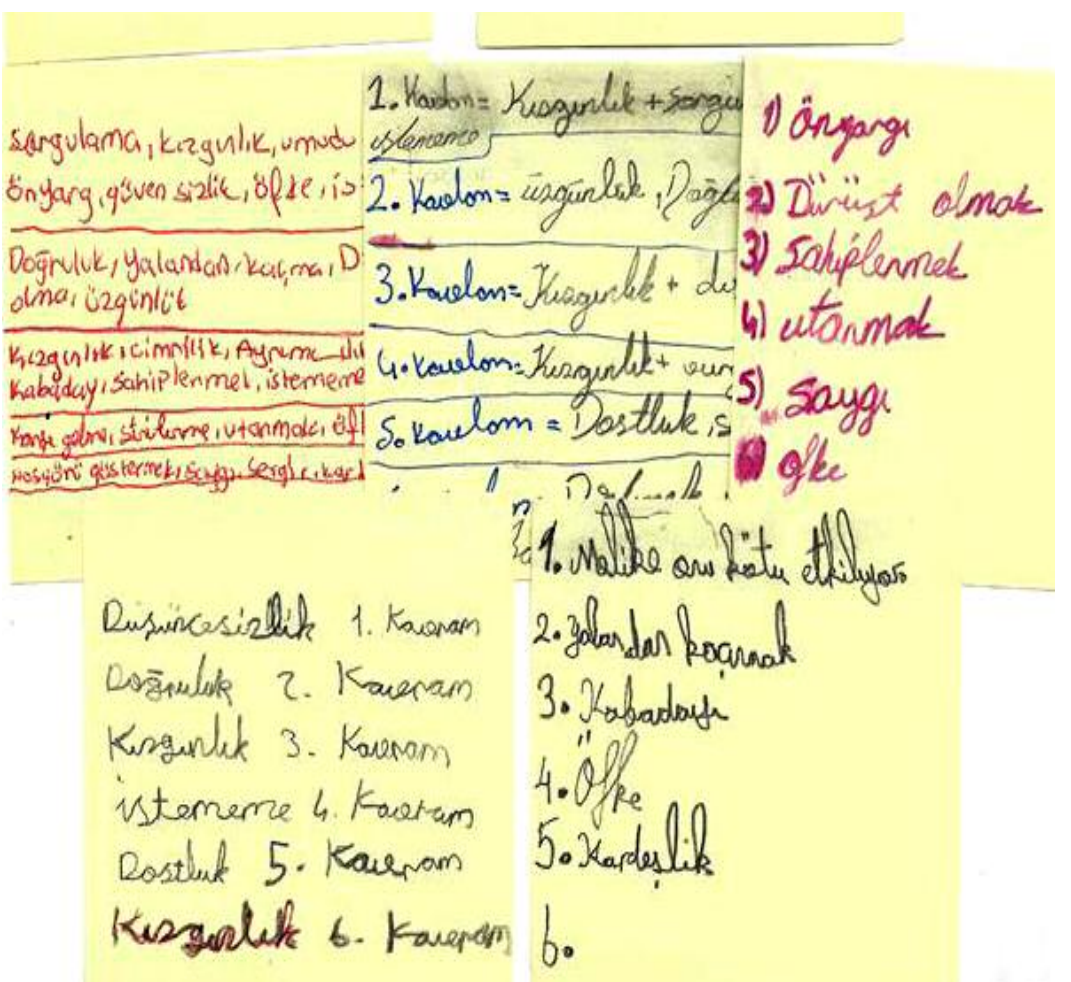
V DÜRÜSTLÜK

Bizi Biz Yapan Değerler: Dürüstlük

Dürüstlük nedir? İlişkilerde aranan, yokluğunda ilişkinin imkânı kalmayan bu değer nedir? Neden dürüstlüğü ararız? İçten olmayan kişi dürüst olabilir mi? Dürüstlük açıklık gerektirir mi? Kimlerden dürüst olması beklenir? Dürüstlüğün aranmadığı ilişki var mıdır? Peki, nede dürüstlük? Dürüst olmadığı için yadırganan, hatta ayıplanan insan dışında bir canlıdan söz edebilir miyiz? Her durumda dürüst olunabilir mi? Dürüstlük öğrenilen bir değer midir? Kültürlere göre değişiklik gösterir mi?

Dürüstlük bir kişi özelliğidir. Herkes bu özelliği kendinde taşımaz, ama herkes karşısındakinden dürüst olmasını bekler. Dürüst kişi övülür, genellikle de saygı görür. Onun bir değer olduğunu –ölçüt bu olmasa bile- ele veren yanlarından biridir bu: herkes değerleri över, karşısındaki(ler)nden onlara uygun davranmasını bekler. Dürüst olmak herkesin elindedir aslında, kolaydır da. Yaparak edinilen bir kişi özelliğidir dürüstlük. Etik ilişkilerinde kişiler “belirli bir biçimde eylemde bulunarak” dürüst kişi olurlar. Kişinin yapıp ettiklerinde istediği şeyle gerçekleştirdiği şey aynıysa ya da gerçekleştirdiği şey istediği şeyse o kişiye dürüst bir kişi deriz. Gerçekleştirdiği şey, istediğinden farklı, istediğini saklayan kişi dürüst olarak anılmaz. Buradan hareketle, onun ilişkilerde açık olmayla yakından ilintili olduğunu söyleyebiliriz. Dürüstlük açıklıktır, ilişki-

lerde karşısındakini ya da karşısındakileri kandırmamaktır. Başkalarına yaptıklarının arkasında yatan istemenin görünenle aynı olmasıdır. İstenenin farklı yapılanın farklı olmamasıdır. İstenen ile karşısındakilere yapılanın çakışması ya da örtüşmesidir. "Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol!" özdeyişi bir istemi somutlaştıran bir ifadedir. Bilgi eksikliğinin olduğu, karar vermekte güçlük çekildiği durumlarda kişinin dürüst olması, dürüst davranması çoğu zaman onu etik davranışa yaklaştıracaktır. Dürüstlük kazandırır. Dürüst kişi her tek durumda olmasa da sonuçta her zaman kazanacaktır. Bunun arkasında yatan ise onun insanın değerini koruyacak, en azından en az zarar verecek biçimde davranmış olmasıdır.

Değer	Dürüstlük - I
Konu	Önyargılarımız
Etkinlikler	Dürüstlüğün rengi "Çözüm, açıklıktır." Açıklık "İlişkilerimde yeterince açık biri miyim? Neden?"
Kavramlar	Dürüstlük, açıklık, gerçek, ilişki, iletişim, söz, dil, sorumluluk, düşünce, cesaret, güç, aile, çevre, ima etme, kapalılık, perdeleme
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Kavram haritası Sokratik tartışma Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Dürüstlük kavramını tanır. 2. Açıklık kavramının dürüstlüğün önkoşulu olduğunu keşfeder. 3. Kapalılığın sorun çözmediğini anlar. 4. Açıklığın insanları yakınlaştırdığını fark eder. 5. Açıklığın içtenlikle birlikte olduğunu anlar. 6. Açıklığın insanı cesur kıldığını keşfeder. 7. Açıklığın sorumluluk olduğunu fark eder.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (15 dk.): Dürüstlük üzerine Sokratik konuşmalar

- Dürüstlüğün ne olduğu ile ilgili sınıfta kısa bir beyin fırtınası yapılır. Katılımcıların sayısına göre beyin fırtınası sırasında oluşan fikirler ya katılımcılar tarafından ya da öğretmen tarafından tahtaya yazılır. (*Öğretmen katılımcıları dürüstlüğün farklı yüzlerinin neler olabileceği konusunda örtük bir biçimde yönlendirmelidir.*)
- Dürüstlük kavramının çağrışımları sorulur; çıkan kavramlar kavram haritasında gösterilir. Kavramlar, kraft kâğıtlarda sergilenir.
- Öğretmen bu konuda katılımcıları doğrudan yönlendirmek yerine herhangi bir biçim ile ifade edebilecekleri konusunda; biçime takılmamaları, içerik anlamında dürüstlük kavramına ya da değerine dair zihinlerinde canlananları ifade etmelerinde cesaretlendirir. (*Burada önemli olan öğrencilerin çok fazla sorgulamadan çizimlerini 5 dakikalık bir süre içinde hızlıca yapması ve böylece daha sonraki değerlendirmede oluşacak farkındalığa hazır bulunmalarıdır.*) Öğretmen, atölyede dürüstlük ile ilgili söylenen kavramlardan yola çıkarak topluca bir tanım yapmak için katılımcıları cesaretlendirir.

2. Adım: (15dk.): Dürüstlüğün Rengi

- Atölyeye, dürüstlüğü bir renk ile ifade etmeleri ya da anlatmaları istenirse bunun hangi renk olabileceği sorulur.
- Öğretmen, gelen cevapların ardından biri beyaz diğeri siyah tişört giyen iki kişi düşünmelerini söyler. İkisinin de yağmurun ardından yerler ıslakken top oynadıklarını ve zaman zaman üzerlerine top geldiğini düşünmelerini ister. "*İkisine de top çarpar. Maçın ardından hangisi rahatça dolaşabilir? Neden?*" diye sorar.
- Yönlendirici sorularla katılımcıların "Kirli olunca rahatça dolaşamayacağımızı; açıklığın beyaz olduğunu; bunun dürüstlüğün önkoşolu olduğu" buldurulmaya çalışılır.

3. Adım (20 dk.): "Çözüm, açıklık!"

- Öğrencilere post-it'ler dağıtılır ve evde, okulda, sinemada, kantinde,

okul servisinde, hastanede, TV'de, kütüphanede, markette vb. birçok yerde karşılaştıkları (kişisel olarak kendilerine ya da başkalarına yapılan) açık olmamaktan kaynaklanan, dürüst bulmadıkları davranışları yazmaları istenir.

- *Örnek olaylardan biri seçilir ve atölyede konuyla ilgili tartışma başlatılır. Katılımcıların, olayla ilgili görüş beyan edenlere sorular sormaları istenir; böylece konunun sorularla irdelenmesi sağlanır.*

4. Adım: (30 dk.): Okuma Parçası: "Fotoğraf Makinası"

- Öğretmen ya da öğrencilerden biri aşağıdaki okuma parçasını okur.

FOTOĞRAF MAKİNASI

Gül 15, kardeşi Emir ise 12 yaşındadır. O gün anne ve babaları annesinin iş arkadaşının evine akşam yemeğine davetlidirler. Anneleri onların yanında kalması için teyzelerini çağırmak ister. Ancak, iki kardeş yeterince büyüdüklerini, kendilerine bakabileceklerini, teyzelerini yormaya gerek olmadığını söylerler. Babaları da çocukları destekler ve teyzelerini çağırmazlar.

Babaları ünlü bir dergide profesyonel bir fotoğrafçı olarak çalışmaktadır. Ertesi gün çekime gideceğinden fotoğraf malzemelerini son kez kontrol etmiş ve salondaki konsolun üzerine bırakmıştır. İki kardeş ilkin TV'de birlikte film izlemiş, sonra kendileri için hazırlanan yemeği yemişler.

Yemekten sonra canları sıkkın bir şekilde otururken Emir'in gözü konsolun üzerindeki fotoğraf makinesine takılır. Ablasın "Hadi birbirimizin fotoğraflarını çekelim" der. Gül de Emir'in bu önerisini kabul eder. Güle oynaya birbirlerinin fotoğraflarını çekerler. Ancak Emir ablasının son fotoğrafını çekerken fotoğraf makinesini elinden düşürür. Makineyi kontrol ederler, herhangi bir kırık

görmezler. Onlar farkına varmasa da fotoğraf makinesinin objektifi zarar görmüştür. Bütün neşeleri kaçmıştır. Fotoğraf makinesini aldıkları yere aynen geri koyarlar. Babalarının makinesi için ne kadar titizlendiğini ikisi de biliyordur. Babalarının kendilerine kızacağından korkarak akşam yemekten döndüklerinde hiçbir şey söylemeden yatarlar.

Baba sabah onlar uyanmadan çekim için evden çıkar. Geniş bir çekim ekibiyle birlikte üç saatlik bir mesafede olan bir arazide 2 saat boyunca fotoğraf çekerler. Eve döndüğünde çok yorgundur ancak çok güzel fotoğraflar çektiğini düşündüğü için de mutludur.

- Okuma burada kesilerek, öyküyü öğrencilerin tamamlaması istenir. Öykünün tamamlanmasından sonra öğretmen şu soruları sorarak açık olmamanın yol açtığı sorunlara dikkat çeker:

  - Sizce Gül'le Emir olayı babalarına anlatmamakla ne yapmış oldular?
  - Sizce bu davranışları doğru muydu?
  - Onların olan biteni açıklıkla anlatmamalarının ne gibi sonuçları olmuştur?
  - Bu sonuçlar kimlere zarar vermiş olabilir?
  - Bu sonuçların onlara bir zararı olabilir mi? Ne gibi bir zararı olabilir.
  - Anne babaları iki kardeşe yeniden güvenebilir mi?

CESARET

BİZİ BİZ YAPAN DEĞERLER VI

VI CESARET

Bizi Biz Yapan Değerler: Cesaret

Cesaret, korku yokluğu mudur? Neyden korktuğunu bilmek midir cesaret? Özgürlükle ilişkilendirilebilir mi? Peki cesaretin kişiyi özgürleştirdiği iddia edilebilir mi? Cesaretle özgüven arasında ne tür ilişkiler vardır, birbirlerini besledikleri söylenebilir mi? Durumun ayrıntıları bilinmeden yapılan davranış cesur olarak değerlendirilebilir mi? Bilmekle cesaret arasındaki ilişki hakkında düşünmek, bizi nerelere götürür?

Siz cesur birisi misiniz? İlk bakışta yanıtlanması kolay görünen bir sorudur bu. Soruyu ciddiye alan herkes bunun böyle olmadığını çok kısa sürede kavrayacaktır. Zor bir sorudur bu. Bunun da iki nedeni vardır: Birincisi "cesaret nedir?" sorusunun açık bir yanıtının olmaması, ikincisi ise insanın kendisini bilmede karşılaştığı güçlüktür. Bu güçlüklere karşın kesin olan bir şey vardır, o da herkesin cesaretin bir erdem (değer) olduğunu düşünmesi ve karşısındakilerden veya kendisinden cesur davranmasını beklemesidir. Cesaret Platon'un bize anımsattığı gibi, önemli bir kişi erdemidir. Yalnız kavgada, savaşta değil yaşamın her alanında kararlar verirken, bir şeyler yaparken gereksinim duyduğumuz erdemdir. İçinde bulunduğumuz durumda cesur davranışın ne olduğunu bulur ve yaparsak, biz etik bir kişi olmaya götürecek erdemlerden biridir cesaret. Bir başka deyişle cesaret, bir insanın etik bir kişi olmasını sağlayan erdemlerden (değerlerden) biridir.

Platon ve Aristoteles'in de bize gösterdiği gibi cesaret ne delice atılganlık ne de korkaklıktır. Bir orta olmadır. Hangi durumda ileriye atılıp gerekeni yapacağımızı hangi durumda ise geri durmamız gerektiğini bulmamızı sağlayan erdemdir. Cesur kişi, genellikle anlaşıldığı gibi her durumda ileri atılan, kahramanca davranışlarda bulunan kişi değildir; tam tersine gerektiğinde kendini geri çekebilen kişidir. Bunun yapabilmek ise ancak bilgiyle bilgelikle olur. İçinde bulunduğu durumu bilmeden hareket eden, değerlere –özellikle de insanın değerine- ilişkin yeterli duyarlılık ve bilgiye sahip olmayan bir kişinin cesur eylemde bulunması da mümkün değildir. Bu da bize erdemlerin ayrılmaz bir bütün olduklarını göstermektedir. Birisi ancak ötekiyle birlikte mümkündür.

Değer	Cesaret - I
Konu	Korku ve Özgüven
Etkinlikler	Korku ve Cesaretin Renkleri "Özgüvenin Yarattığı Cesaret"
Kavramlar	Kaygı, korku, içgüdüsel korkular, öğrenilmiş korkular, mükemmeliyetçilik, rahatlık, gözükaralık, gözüpeklik, aklıbaşındalık, öğrenilmiş çaresizlik, dürüstlük
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Sokratik yöntem Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Cesaret kavramını tanır. 2. Cesaretin bir erdem olduğunu keşfeder. 3. Korkuyu tanır; korkunun içgüdüsel ve öğrenilmiş boyutları olduğunu keşfeder. 4. Korkunun eylemsizliğe neden olabileceğini anlar. 5. Korkunun kendisinin de korku nesnesi olabileceğini fark eder. 6. Özgüvenin, insanın kendisini tanımasıyla ilgili olduğunu ve gelişebileceğini fark eder. 7. Özgüvenin cesareti geliştirip pekiştirdiğini fark eder. 8. Korkunun erdemli olmaya engel olmadığını görür. 9. Cesaretin korku ve özgüvenle olan bağlantılarını kurar.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (20 dk.):

- Katılımcılara "Cesaret nedir?" sorusu üzerine düşünmeleri söylenir. Düşüncelerini dağıtılan post-it, A4 kâğıtlara nasıl ifade edebilecekleri ne dair açıklamalarda bulunulur.
- Öğretmen bu konuda katılımcıları doğrudan yönlendirmek yerine herhangi bir biçim ile ifade edebilecekleri konusunda; biçime takılmamaları, içerik anlamında cesaret kavramına ya da değerine dair zihinlerinde canlananları ifade etmelerinde cesaretlendirir. (*Burada önemli olan öğrencilerin çok fazla sorgulamadan çizimlerini 5 dakikalık bir süre içinde hızlıca yapması ve böylece daha sonraki değerlendirmede oluşacak farkındalığa hazır bulunmalarıdır.*)
- Daha sonra öğretmen cesaret konusuna giriş yapmak için aşağıdaki soruları sorabilir:
  - Cesareti neden bu şekilde ifade ettin?
  - Eğer daha fazla vaktin olsaydı başka ne çizmek/söylemek /yazmak isterdin?
  - Arkadaşlarının ifadeleri içinde anlamlı bulduklarının var mı? Neden?
  - Cesaret sizce neyin varlığın ya da yokluğudur? Neden?

2. Adım (20 dk.): Korku ve Cesaretin Renkleri

- Cesaret ve korku üzerinde tartışma başlatabilmek için öğretmen aşağıdaki soruları sorabilir:
  - Cesaret ve korkuyu düşünürsek siyah hangisini beyaz hangisini temsil eder?
  - Cesareti beyaz ile simgelerken korkuyu siyah ile simgeleriz? Neden?
  - Size göre korkuyu ne temsil eder?
  - Size göre cesareti ne temsil eder?
- Öğretmen daha sonra öğrencilerden korku ve cesaret denilince akıllarına gelen kişi ya da olayları anlatmalarını ister. Aşağıdaki sorularla tartışmayı yönlendirir:
  - O kişiyi korkak adlandırmanızın nedeni nedir?
  - O kişiyi cesur adlandırmanızın nedeni nedir?

- Anlattığınız davranışın neden korkakça olduğunu düşünüyorsunuz?
- Anlattığınız davranışın neden cesurca olduğunu düşünüyorsunuz?

3. Adım (20 dk.):Okuma Parçası: "Özgüvenin Yarattığı Cesaret"

- Öğretmen ya da bir öğrenci aşağıdaki okuma parçasını okur.

ÖZGÜVENİN YARATTIĞI CESARET

Eski zamanlarda yaşamış bir kralın başyardımcısı ölmüş. Kral bütün halkı büyük ve aşılması imkânsız gibi görünen bir kapının önünde toplamış. En cesur kişiyi başyardımcı olarak seçmek istiyormuş. Halka, bu kapıyı açacak güçte olanı başyardımcısı yapacağını duyurmuş. Kapı o kadar büyük ve ağır görünüyormuş ki kapıyı gören halkın çoğunluğu bunun imkânsız olduğunu düşünerek oradan ayrılmış. Kalanlar kapıya yaklaşarak nasıl açabilecekleri konusunda fikir yürütmeye başlamış.Halkın büyük bir çoğunluğu da bu noktada pes etmiş. Ta ki bir kişi kalıncaya kadar olumsuz yorumlar devam etmiş. Kalan en son kişi, kapıyı açmanın mutlaka bir yolu olduğu ve çözüme mutlaka ulaşabileceği inancıyla kapıya yaklaşmış. Kapıyı yakından incelemeye başlamış. Sonra eliyle şöyle bir dokununca kapı onu hiç zorlamadan hemen açılmış. Meğerse kapı zaten açıkmış. Kral aradığı kişiyi nihayet bulduğunu anlamış. Hiç tereddüt etmeden kendine güvenen ve sonuna kadar pes etmeyen bu kahramanı baş danışmanı yapmış.

- Öğretmen metin üzerinde tartışma başlatmak için aşağıdaki soruları sorabilir:
  - Kapıyı açmayı başaran kişinin diğerlerinden farkı nedir?
  - Her insan cesur olabilir mi? Neden? Nasıl?
  - Cesaret öğrenilen bir değer midir? Nasıl?
  - Cesur olmak için nelere ihtiyacımız vardır? Neden?

4. Adım (20 dk.):

- Öğretmen cesaret, korku ve özgüven arasındaki bağlantıyı kurabilmeleri için katılımcıları aşağıdaki sorularla yönlendirir:
  - Korkularımızın kaynağı sizce nedir?
  - Cesur insan hiçbir şeyden korkmayan mıdır?
  - Korkularımız canlılığımız devamı için neden gereklidir?
  - Cesur bir davranışta ilk adımı atmamızı sağlayan hangi duygumuzdur?
  - Korkularımıza rağmen bizi harekete geçiren kişilik özelliklerimiz var mıdır? Varsa, nelerdir?
  - "Korkunun eylemsizliğe neden olması, kaynağından daha tehlikelidir." sözü hakkında neler söyleyebilirsiniz?
  - Cesaret ile korku ve özgüven arasında ne tür bir ilişki vardır?
  - Korkaklık ile cesaret aynı kişide olabilir mi?
  - Bir kişi hem korkak hem de cesur olabilir mi?
  - Cesaret için korkusuzluk yeterli midir?

Değer	Cesaret - II
Konu	Güçlü Olmak
Etkinlikler	Güçlü Kim? "Dövüş Ustasının Korkusu"
Kavramlar	İrade, karar, kararlılık, seçim, özgürlük, sorumluluk, bilgi, korku, cesaret, özgüven, kendine saygı, kendini sevme, kendine değer verme, dürüstlük, adil olmak, içtenlik
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Sokratik yöntem Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1.Güçlü olmanın farklı boyutları olduğunu keşfeder. 2. Gücün bilgiyle desteklenmesi gerektiğini fark eder. 3. Gücü yerinde kullanmanın önemini anlar. 4. Güçlü olmanın cesaret için gerekli ama yeterli olmadığını anlar.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (20 dk.): Güçlü Olmak Nedir?

- Öğretmen katılımcıların "Güçlü olmak nedir?" sorusu üzerine düşünmelerini söyler. Akıllarına gelen nesne, kavram, kişi, olay vb. her şey tahtaya öğretmen ya da gönüllü bir öğrenci tarafından yazılır.
- Öğretmen bu konuda katılımcıları doğrudan yönlendirmek yerine herhangi bir biçim ile ifade edebilecekleri konusunda; biçime takılmadan içerik anlamında güçlü olmanın ne tür şeyler ifade ettiğini zihinlerinde canlandırıp her ne şekilde olursa olsun ifade etmeleri için cesaretlendirir. (*Burada önemli olan öğrencilerin çok fazla sorgulamadan çizimlerini 5 dakikalık bir süre içinde hızlıca yapması ve böylece daha sonraki değerlendirmede oluşacak farkındalığa hazır bulunmalarıdır.*)
- Daha sonra aşağıdaki sorularla öğrencilerin güçle ilgili ifadeleri üzerine konuşmaları sağlanır.
  - Gücü, neden bu şekilde ifade ettin?
  - Eğer daha fazla vaktin olsaydı güç ile ilgili başka ne çizmek / söylemek / yazmak isterdin?
  - Arkadaşlarının ifadeleri arasında hangilerini anlamlı buldun? Neden?
  - Güç, neyin varlığın ya da yokluğudur? Neden?
  - Güç, nelerle ilişkilidir? Nasıl?

2. Adım (20 dk.): Kim Güçlü?

- Öğretmen katılımcılara, üzerinde "Sınıfta en güçlü arkadaşınız kim? Neden?" sorusu olan post-it'ler dağıtılır. Katılımcılardan soruya cevap vermeleri istenir.
- Ardından öğretmen post-it'leri toplar ve sonuçları tahtaya gerekçeleriyle birlikte yazar.
- Ortaya çıkan sonuçlar üzerinden katılımcıların gücü ne ile ve kimlerle özdeşleştirdiklerine ulaşılır. Böylece bir sonraki etkinliğe hazırlık yapılmış olur.

3. Adım (20 dk.) Okuma Parçası: Dövüş Ustasının Korkusu

- Öğretmen ya da gönüllü bir öğrenci aşağıdaki okuma parçasını okur.

DÖVÜŞ USTASININ KORKUSU

Uzak Doğu'da yenilmezlik unvanını elinde bulunduran bilge ve usta bir dövüşçü varmış. Genç bir dövüşçü yaşlı ve usta dövüşçüyü yenerek yenilmezlik unvanını almak istiyormuş. Genç dövüşçü özellikle savunma sanatında oldukça başarılı olduğundan savunmaya dayalı yaptığı bir planla dövüşü kazanmak istiyormuş. Planına göre usta dövüşçüye öğrencilerinin gözü önünde hakaretler edecek, tahrik olan usta dövüşçü ilk hamleyi yapacak, savunma sanatında usta olan genç dövüşçü de böylece dövüşü kazanacakmış.

Genç dövüşçü gün boyu usta dövüşçüye hakaret etmeyi sürdürmüş. Ancak, etik bulmadığı bu üsluba cevap vermek istemeyen usta dövüşçüyü bir türlü dövüşe ikna edememiş. Sonunda genç dövüşçü pes ederek amacına ulaşmadan oradan ayrılmış. Bu duruma tanık olan usta dövüşçünün öğrencileri üstatlarının davranışına bir anlam veremeyerek bu kadar hakarete neden katlandığını, genç dövüşçünün kendisini küçük düşürmesine neden izin verdiğini sormuşlar. Genç dövüşçünün niyetini anlayan ve davranış biçimini onaylamayan yenilmez usta dövüşçü bu soruyu "genç dövüşçü bana kötü bir hediye sundu ama ben bunu kabul etmedim. Susarak kötü hediyeyi genç dövüşçüye iade ettim" diye cevaplamış.

- Metnin okunmasından sonra öğretmen aşağıdaki soruları sorarak metin üzerine konuşma başlatır.
  - Sizce dövüş ustası neyi simgeler?
  - Siz olsaydınız öğrenciye (genç dövüşçüye) karşı nasıl davranırdınız? Neden?
  - Sizce dövüş ustası, öğrencisinden korkmuş mudur?
  - Korku, gücün yerinde kullanılmasını etkiler mi? Nasıl?

4. Adım (20 dk.): Şimdi Kim Güçlü?

- 1. ve 2. etkinliğin ardından öğretmen katılımcılara üzerinde "Şimdi kim

güçlü" sorusu yazan post-it'leri dağıtır. 1. etkinlikte kendilerine sorulan ve hala tahtada yer alan cevaplar hatırlatılarak, katılımcılardan soruyu yeniden yanıtlamaları istenir. Öğretmen post-it'leri toplayarak önceki cevaplarla karşılaştırılır.

- Katılımcılara, eğer değiştiyse, fikirlerinin neden değiştiği sorularak açıklamaları istenir.

Değer	Cesaret - III
Konu	Bilgi, Bilgili olmak, Bilgelik
Etkinlikler	"Haraç Kesen Çocuk"
Kavramlar	bilgi, bilgili olmak, bilgelik, öğrenme, yaşama, deneyim, davranış, uygulama, öngörü, anlama, içselleştirme, derin düşünme, çok boyutlu/katmanlı düşünme, görünenin ardına bakabilme, farklı olana açık olma
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Sokratik yöntem Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Bilgi, bilgili olmak ve bilgelik kavramlarını tanır; birbirinden ayırt eder. 2. Bilginin davranışa dönüştüğünde görünür kılınacağını keşfeder. 3. Bilgi, korku arasındaki ilişkiyi fark eder. 4. Bilgiyle cesaret arasındaki ilişkiyi fark eder.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (30 dk.): Bilgi, Bilgili olmak, Bilgelik nedir?

- Öğretmen öğrencilere çevrelerinde en bilgili olanların kimler olduğunu sorar. Ardından da neden bu kişilerin en bilgili kişiler olduğunu düşündüklerini açıklamalarını ister.
- Verilen cevaplardan sonra, bu en bilgili kişilerin bilge de olup olmadıklarını sorar.Arkasından bu insanların bilge olup olmadıkları, bilge değilseler neden bilge olarak görmedikleriniaçıklamalarını ister. Buradan hareketle, öğrencilerin bilgili olmak ile bilgelik kavramları arasındaki bağlantıları ve farklılıkları keşfetmeleri sağlanır. Bunun için öğrencileri aşağıdaki sorularla yönlendirir:
  - Kime bilgili denir? Neden?
  - Her şeyi bilmek mümkün müdür?
  - Her bilgili kişi aynı zamanda bilge midir?
  - İnsan neleri bilirse bilge olur?
  - Her şeyi bilen bilge olabilir mi? Mesela bilgisayarlar ya da arama motorları bilme bilgelik midir?
  - Neleri yapanlara bilge denir?
  - Bilge insanlar neler yapmazlar?
  - Bilgili insan ile bilgili olmayanlar ayırt edilebilir mi? Nasıl?
  - İnsan dışında bilgili varlıklar var mıdır?
  - Bilge bir bitki ya da hayvandan söz edebilir miyiz? Neden?
  - Bilgi ile cesaret arasında ilişki kurulabilir mi? Nasıl?

2. Adım (30 dk.):Okuma Parçası: “Dilemma/Haraç Kesen Çocuk”

- Öğretmen ya da bir öğrenci aşağıdaki okuma parçasını okur.

DİLEMMA/HARAÇ KESEN ÇOCUK

Ali çok küçük yaşlardan beri gelişmiş iri cüssesi ile arkadaşları arasında üstünlüğü elinde tutmaya çalışan, gücün fiziksel üstünlük olduğuna inanan bir çocukmuş. Böyle yetiştirilmiş olduğu için davranışları ailesi tarafından da yadırganmıyormuş. Hasan ise tüm insanların eşit haklara sahip olduğuna inanılan bir ailede yetişmiş iyi niyetli sessiz, dürüst, ve sevilen birisiymiş.

Aynı okulda fakat farklı sınıflarda olan bu iki çocuğun yolu bir noktada kesişmiş. Ali her gün Hasan'ın yolunu kesip harçlığını zorla almaya, hiç kimseye söylememesi için de onu tehdit etmeye başlamış. Hasan ne yapacağını bilemiyormuş. Çünkü o hiç kimseyi üzmeden bu işi çözmek istiyormuş ve aklına çok güzel bir fikir gelmiş.

- Metnin okunması burada kesilerek öğrenciler "Sizce bu fikir ne olabilir?" diye sorulur. Burada amaç öğrencilere cesaret ile bilgelik arasındaki ilişkiyi sorgulatmaktır. Aşağıdaki sorular bunun için yardımcı olabilir:
  - Haraç kesen çocuk cesur mudur?
  - Bu ilişkide mağdur var mıdır? Varsa kimdir?
  - Sizce neden mağdurdur?
  - Bilgece olmayan, bilgiye dayanmayan cesaret örneği olabilir mi? Neden?

3. Adım (20 dk.):Cesaretin Genel Değerlendirmesi

- Öğretmen öğrencilere "Dövüş Ustası"nın hikâyesini kısaca hatırlatır. Ardından şu soruları sorar:
  - Yenilmez dövüş ustası hakkındaki düşünceleriniz değişti mi?
  - Daha önce dövüş ustasının korkak olduğunu düşünmüş müydünüz?
  - Peki şimdi de korkak olduğunu düşünüyor musunuz?

- Cesaret hakkındaki düşüncelerinizde bir değişiklik oldu mu?
- Yenilmez dövüş ustasına aynı zamanda neden bilge dendiğini anlatabilir misiniz?

PROJE ÖNERİLERİ

1. "Cesur Davranış" projesi

Tarihten, kitaplardan, filmlerden ya da kendi tanık olduklarınız arasından üç cesur davranış örneği yazınız. Bunları neden cesur bulduğunuzu belirtiniz. Cesur denilen kişinin davranışında bilginin nasıl bir rol oynadığını belirtiniz.

2. "Korku Örnekleri" projesi

Tarihten, kitaplardan, filmlerden, kendi davranışlarınızdan, çevrenizden tanık olduğunuz korkaklık örneklerinden en az üçünü yazınız. Bu örnekleri neden seçtiğinizi belirtiniz. Buradaki kişilerin nasıl davranırsa cesur olabileceklerini nedenleriyle anlatınız.

3. "Bilgece davranmak" projesi

Tarihten, kitaplardan, filmlerden ya da kendi tanık olduklarınız arasından bilgece davranışlara üç örnek veriniz. Bu üç örneği neden seçtiğinizi açıklayınız.

CÖMERTLİK

BİZİ BİZ YAPAN DEĞERLER VII

VII CÖMERTLİK

Bizi Biz Yapan Değerler: Cömertlik

Kime cömert denir? Cömert olmayanları bize yadırgatan nedir? Herkese her şeyi verene cömert denebilir mi, denemezse neden?

"Cömertlik iyidir, cömert olmak gerekir." der herkes. Aristoteles bunu "Cömertlik övülen bir huydur." biçiminde dile getirir. Gerçekten de cömert olmak gerekir; mümkün olduğunca, hatta mümkünse her zaman. Ama nedir bu cömertlik? Kime cömert deriz? Cömert olmak herkesin elinde midir? Her kişi ben cömert olmak istiyorum deyip cömert olabilir, cömertçe davranabilir mi?

Cömert olmak parasal konular söz konusu olduğunda –ki genellikle de parasal konularla ilgilidir- ne har vurup harman savurmak ne de cimrilik etmektir. Ama yalnız parasal konularla ilgili değildir cömertlik. Tüm insan ilişkilerinde kişilerin eylemlerinin cömertçe olup olmamasından söz edilebilir. Sevgi, ilgi göstermede cömert olmadan söz edilebilir. Ama hangi türden olursa olsun, cömertlik, diğer erdemler (değerler) gibi orta olmak, iki uç arasında orta olmayı becermektir. Bu da bilgiyle, değerler ve içinde bulunulan durum konusunda yeterli bilgiye sahip olmakla mümkün olur ancak. Cömert olmak bencilliği yenebilmeyi, dünyaya kendi çıkarları dışından bakabilmeyi gerektirir. Bencil bir kişi adil olamayacağı, başkalarını sevemeyeceği gibi cömert de

olamaz. Nerede sahip olduğu şeyi/şeyleri başkasıyla paylaşması nerede paylaşmaması gerektiğini bulamaz, bilemez. Başkaları için bir şeyler yapması, onlarla dayanışma içine girmesi gerektiğinde bencilliği buna engel olur. Bu nedenle tüm erdemler konusunda olduğu gibi, ancak belli bir olgunluğa, bilgiliğe ulaşan kişilerden cömert davranmaları beklenebilir. Cömertlik ancak bir kişi özelliği, kişinin yapısının bir özelliği haline gelmişse o kişi cömertçe eyleyebilir; cömertçe eyleyeneyse cömert deriz. İhtiyaç duyulan şu ya da bu durumda cömert davranışlar göstermek değil, cömert bir kişi olmak, cömertliği kişiliğinin bir parçası haline getirmektir. Ancak böyle olursa cömertlik, kişide ve yaşamda kalıcı bir değer olarak yerini alabilir.

Değer	Cömertlik – I
Konu	Bencillik
Etkinlikler	Cimri vermez ama alır.
Kavramlar	Cömertlik, ben sevgisi, kendilik algısı, sosyal benlik, öteki, yalnızlık, esirgeme, cimrilik, uyumluluk, paylaşım, benmerkezcilik, tek taraflılık, gaddarlık, vicdan, toplum, sosyallik, huzur, kaygı, suçluluk, tasarruf etme, müsriflik, cimrilik
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Sokratik yöntem Edebiyat merkezli karakter eğitimi Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1.Cömertlik kavramını tanır. 2. Bencilliği tanır. 3. Bencilliğin kişiyi yalnızlaştırdığını fark eder. 4. Yalnızlığın hayat mücadelesinde kişiyi zayıflattığını anlar. 5. Vermenin yoksullaştırmaktan ziyade zenginleştirdiğini fark eder. 6. Bencilliğin kaygı düzeyini yükselttiğini keşfeder. 7. Cömertliğin içsel huzur yarattığını fark eder.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (10'):

- Cömertliğin ne olduğu ile ilgili sınıfta kısa bir beyin fırtınası yapılır. Katılımcıların sayısına göre beyin fırtınası sırasında oluşan fikirler ya katılımcılar tarafından ya da öğretmen tarafından tahtaya yazılır.
- Öğretmen katılımcıları cömertlik davranışlarının ve türlerinin neler olabileceği konusunda örtük bir biçimde de olsa yönlendirmelidir. Verdiği farklı örneklerle öğrencilerin başkalarına, kendisine, kurallara, haklara, doğaya vb. saygı duyacağı yönünde çeşitli eklemeler yapmaları sağlanır.

2. Adım (20 dk.):

- Öğretmen aşağıdaki örnek sorular eşliğinde sınıfta cesaret üzerine tartışma başlatır:
  - Cömertlik nedir?
  - Neden cömert olmayanlar yerilir?
  - İnsanın kendini mutlu etmesi için yaptığı yardım, onu cömert kılar mı?
  - Yardım edebilecek durumda olmasına karşın yardım etmeyenlere kızar mıyız? Neden?
  - Sadece zenginler mi verici olabilir?
  - Her anlamda fakir insan var mıdır?
  - Zenginliğin boyutları sizce neler olabilir?
  - Cömertliğiyle övünen birini yerer misiniz? Neden?
  - Cömert insanın özellikleri sizce neler olabilir?
  - Başkalarına ihtiyaç duymayan insan olabilir mi? Neden?
  - Başkalarına ihtiyaç duymak zayıflık mıdır? Neden?
  - Cömertliğin cimrilik ve müsriflikten farkı nedir?
  - Neler paylaşılabilir?
  - Kesinlikle paylaşamayacağım şeyler var mıdır? Nelerdir? Neden?
  - Mutlaka paylaşılması gereken şeyler sizce var mıdır? Nelerdir?

(*Bu sırada anlam haritası kullanılabilir. Cömertlik kavramı merkeze oturtulur ve bu kavramın ilişkili olduğu düşünülen tüm çağrışımlar birer ok çıkarılarak*

çevresine yazılır.)

3. Adım (20.dk.): "Cimri vermez ama alır!"

- Yüzme bilmeyen cimrinin biri tekneden denize düşer. "İmdat!" diye bağırır. Hemen tekneden elini uzatan yardımsever biri "Elini ver!" der; neredeyse boğulacak olan cimri elini vermez; cimriyi tanıyan biri gelir ve yardımsever kişiye çekilmesini söyleyip cimriye "Al elimi!" der ve cimri eli tutarak boğulmaktan kurtulur.
- Öğrencilere post-it'ler dağıtılır.Evde, okulda, sinemada, kantinde, okul servisinde, hastanede, TV'de, kütüphanede, markette vb. birçok yerde karşılaştıkları (kişisel olarak kendilerine ya da başkalarına yapılan) bir "cömert" bir "cimri" bir de "müsrif" davranış yazmaları istenir.
- Öğrenciler yazdıkları örnekleri sınıfa okur. Örneğini okuyan her bir öğrenci davranışın neden cömert, cimri ya da müsrif bir davranış olduğunu açıklar. Öğrencinin açıkladığı gerekçenin haklı olup olmadığı sınıfça tartışılır. Burada öğretmen örnekler üzerinden öğrencilerin cömertlik-müsriflik, cimrilik-tutumluluk arasındaki farkı görebilmelerini sağlamak için onları yönlendirmelidir.

4. Adım (20 dk.): Okuma Parçası: "Cimrilik Savurganlıktır"

- Öğretmen ya da bir öğrenci aşağıdaki okuma parçasını okur.

CİMRİLİK SAVURGANLIKTIR

Ali, çevresinde cimri biri olarak tanınmaktadır. O ise kendisini çok tutumlu bulmakta, sadece tasarruf ettiğini düşünmektedir. İyi bir geliri olmasına rağmen Ali'nin herhangi bir arkadaşına hediye aldığı ya da yemek, çay ısmarladığı hiç görülmemiştir. Ancak Ali sadece çevresindeki kişilere karşı değil kendisine karşı da böyledir. İşe gider, parası olmasına rağmen öğle yemeğini bir simitle geçiştirir. İşyerinde dışarıya çıkıp yemek yiyenler ona göre çok müsriftir. Ev için marketten alışveriş yaparken sürekli en ucuz şeyleri alır. En sık aldığı şey ise makarnadır. Çünkü ona göre makarna hem besleyici hem pratik hem de çok ucuzdur.

Ali kısa sürede biriktirdiği paralarla araba alır. Arkadaşlarına, tutumlu olduğu için kısa sürede araba sahibi olduğunu söyleyerek övünür. Birgün Ali rahatsızlanır ve doktora gider. Doktor, tek yönlü beslenmekten dolayı vücudunun zayıf düştüğünü, pahalı ve uzun bir tedavi sürecinin acilen uygulanması gerektiğini söyler.

- Öğretmen aşağıdaki sorularla metin üzerine tartışma başlatır.
  - Sizce Ali, cimri mi tutumlu mu?
  - Para harcamak her zaman savurganlık mıdır?
  - Cimrilik de bazen savurganlık olabilir mi?
  - Öykünün sonuna bakacak olursak Ali kendisinin iddia ettiği gibi tutumlu mu yoksa tersine savurgan mı?

Değer	Cömertlik – II
Konu	Fedakarlık
Etkinlikler	Özgecilik – Fedakarlık
Kavramlar	Özveri, fedakarlık, paylaşım, zenginleşme, huzur, ortaklık, birliktelik, vermek
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Düz anlatım yöntemi Sokratik yöntem Anlam Haritası Drama Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Özgecilik kavramını tanır 2. Fedakarlık kavramını tanır 3. Cömertlikle özgecilik ve fedakarlık kavramlarının ilişkisini kurar. 4. Sosyal hayatın paylaşım gerektirdiğini keşfeder. 5. Kişiyi, fedakarlığın özgeci kıldığını anlar. 6. Cömertliğin zenginlik yarattığını fark eder.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (25 dk.):

- Öğretmen öğrencilerden içinde feda etmek kelimeleri geçen cümleler kurmalarını ister. Bu cümleler tahtaya yazılır.
- Öğrencilerden farklı cümleleri işaretlemeleri istenir. Daha sonra özellikle bu cümlelerden hareketle fedakarlığın ne olduğu ile ilgili sınıfta kısa bir beyin fırtınası yapılır.
- Aşağıdaki sorulardan hareketle bir öğretmen tartışma başlatır:
  - Fedakarlık nedir?
  - Neden fedakar kişiler övülür, olmayanlarda yerilir?
  - Bencil kişi fedakar olabilir?
  - Fedakarlıkla sevgi arasında bir ilişki var mıdır? Nasıl?
  - Yaptığı fedakarlıkla övülen birisi yerilir mi? Neden?
  - Sadece zenginler mi fedakar olabilir? Neden?

2. Adım (25 dk.):Fedakarlık-Özgecilik

- Öğrenciler dört gruba (*sınıftaki öğrencilerin sayısına göre 5-6 da olabilir*) ayrılır. Her bir gruba fedakarlık, özgecilik konulu bir olay kurgulamaları söylenir. Toplam 5 dk. içinde olayı kurgulamaları istenir. Daha sonra her bir gruptan kurguladıkları olayı drama olarak atölyede sunmaları istenir.
- Olaylar atölyede oylandıktan sonra bir oyunun tartışılmasına karar verilir. Tartışma için aşağıdaki sorular yönlendirici olabilir:
  - Oyundaki fedakar kişi kim?
  - Neden o kişinin fedakar olduğunu düşünüyorsunuz?
  - Fedakarca olduğunu düşündüğümüz davranışı kendi çıkarı için yapmış olabilir mi?
  - Fedakar kişinin feda ettiği şey nedir?
  - Fedakar değil de bencil olsaydı sizce nasıl davranırdı?

3. Adım (30 dk.):

- Öğretmen daha önce A5kağıda hazırlamış olduğu aşağıdaki formları öğrencilere dağıtarak oradaki soruları yanıtlamalarını ister.

Ailemdeki En Fadakar Kişi

…….. Çünkü: ……
……
……

En Fedakar Arkadaşım

…….. Çünkü: ……
……
……

En Fedakar Öğretmenim

…….. Çünkü: ……
……
……

Değer	Cömertlik – III
Konu	Yardımseverlik-Dayanışma
Etkinlikler	Özgecilik – Fedakarlık
Kavramlar	İnsan, toplum, çevre, yalnızlık, değer vermek, birliktelik, güç, birlik, sevgi, insan sevgisi, empati
Sınıf	5.-6. sınıf
Süre	80 dk.
Yöntem	Birey ve grup tartışması Beyin fırtınası Düz anlatım yöntemi Sokratik yöntem Anlam Haritası Drama Örnek olay incelemesi
Yaklaşımlar	Değer analizi Değer açıklama
Kazanımlar	1. Yardımseverlik kavramını tanır 2. Dayanışma kavramını tanır 3. Cömertliğin yardımseverlik gerektirdiğini anlar. 4. Yardımlaşmanın kişiyi sosyalleştirdiğini fark eder. 5. Empati ile yardımseverlik arasındaki ilişkiyi keşfeder. 6.İnsanların dayanışarak güçleneceğini anlar. 7. Kişinin dayanışarak birlikteliklerini kalıcı hale getirebileceğini anlar.
Materyaller	Post-it, kalem- kâğıt, kraft kâğıdı, A3 kâğıdı, boya kalemleri.

YÖNERGE

1. Adım (25 dk.):

- Yardımseverliğin, dayanışmanın ne olduğu ile ilgili sınıfta kısa bir beyin fırtınası yapılır. Katılımcıların sayısına göre beyin fırtınası sırasında oluşan fikirler ya katılımcılar tarafından ya da öğretmen tarafından tahtaya yazılır.
- Öğretmen katılımcılardan yardımseverlik, dayanışma örneği vermelerini ister. Öğretmen aşağıdaki sorularla öğrencileri yönlendirebilir:
  - Hangi konulardayardımlaşma, dayanışma yapılabilir?
  - Herkesle yardımlaşma, dayanışma yapılabilir mi?
  - Yardımlaşma dayanışma sadece kişiler arasında mı olur?
  - Yardımlaşma dayanışma sadece birbirlerini seven kişiler arasında mı olur?
  - Ülkelerarası dayanışma olabilir mi?

2. Adım (25 dk.) Aynadaki ben

- Atölye iki gruba ayrılır. İki grup birbirinin karşısında konumlanır. Her üye diğer gruptan bir kişiyle eşleşir. Biri dans eder, diğeri onun aynadaki görüntüsünü yansıtır (yaptıklarının aynısını tekrar eder). 5 dk. sonra rolleri değişip aynısını tekrar ederler
- Daha sonra halka şeklinde oturulur. Yapılan etkinlik üzerine konuşulur.Karşılaştıklarımızla yaptıklarımızın birbirinden bağımsızolmadığı sonucunu çıkarmalarına yardımcı olacak şekilde yönlendirici sorular sorulur.

3. Adım (30dk.) Kendime yetebilir miyim?

- Öğretmen sınıftaki en zayıf kız öğrenciden ağır bir masayı (benzer ağırlıkta başka bir şey de olabilir) tek başına alıp okulun dışına çıkarmasını ister. Kız öğrenci masayı taşıyamayınca bu sefer bir erkek ama yine zayıf bir öğrenciden aynı şeyi ister. O da yapamayınca bu sefer “sınıfın en güçlüsü kim?” diye sorar.Masayı onun taşımasını ister. O da taşıyamayınca bu sefer peki bu masayı dışarı nasıl taşıyabiliriz diye sınıfa sorar. Ardından kızlı erkekli bir grup öğrenci masayı dışarıya taşır. Öğ-

rencinin masayı götüremeyeceği anlaşılınca öğretmen sınıfa aşağıdaki soruları sorar:

- Çok güçlü kişiler başkalarının yardımı olmaksızın kendilerine yetebilir mi?
- Sorunlarımızı kendi başımıza mı daha kolay çözebiliriz başkalarıyla dayanışarak mı?
- Çok güçlü bir kişi mi daha kuvvetlidir. Az güçlü 20 kişi mi?
- Toplumda herkes aynı işi mi yapıyor?
- Bunun nedeni sizce ne olabilir?

PROJE ÖNERİLERİ

Öğrencilerden aşağıdaki proje örneklerinden birini seçip yapmaları ve bir hafta sonra getirmeleri istenir.

1. İmece Projesi

İmecenin ne olduğunu araştırınız. Çevrenizde yaşlı kimseler varsa onlara da sorabilirsiniz. Özellikle de köy hayatından bir imece örneğini detaylı bir şekilde yazınız.

2. Depremzede Çocuklarla Dayanışma Projesi

Komşu bir ülkede deprem olduğunu öğrendiniz. Sınıfta arkadaşlarınızla konuşup onlar için bir dayanışma etkinliği yapmak istiyorsunuz. Ne yapardınız. Detaylı bir şekilde yazınız.

3. Fedakarlık Öyküsü Projesi

Kendinizin kurguladığı bir fedakarlık öyküsü yazınız.

4. Çok Veren Maldan Az Veren Candandır

İfadesi hakkında cömertlikle ilgili bir yazı yazınız.

KAYNAKÇA

1. Brenifier, Oscar. *Filozof Çocuk Serisi*, Tudem, İzmir

2. Cüceloğlu, Doğan (2014). *Anlamlı ve Coşkulu Bir Yaşam İçin Savaşçı*, Sistem Yayıncılık, Remzi Kitabevi

3. Çotuksöken, Betül; Tepe Harun (2013). *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, İstanbul.

4. Direk, Nuran (2012). *Filozof Çocuk*, Pan Yayıncılık, İstanbul

5. Direk, Nuran (2012). *Çocuklarla Felsefe*, Pan Yayıncılık, İstanbul

6. Direk Nuran (2006). *Küçük Prens Üzerine Düşünmek*, Pan Yayıncılık, İstanbul

7. Direk Nuran (2013). *Bilgin Çocuk*, Pan Yayıncılık, İstanbul

8. Dökmen, Üstün (2009). *Varolmak, Gelişmek, Uzlaşmak*, Remzi Kitabevi, İstanbul

9. http://sophia.eu.org/ SOPHIA (European Foundation forthe Advancement of Doing Philosophy with Children)

10. ISCAN, C.(2009). Effectiveness of Values Education Curriculumfor Fourth Grades, Education and Science

11. İyi, Sevgi; Tepe Harun (2011). *Etik*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir

12. *Journal Of Value Education – 2005*

13. Kuçuradi, İoanna (). *İnsan ve Değerleri*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara

14. Kuçuradiİoanna (). *Etik*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara

15. Kuçuradi, İoanna (). *Uludağ Konuşmaları*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara,

16. *Küçük Filozoflar Serisi*, Metis, İstanbul

17. Labbe, Brigitte; Puech, Michel. *Çıtır Çıtır Felsefe Serisi*, Günışığı Kitaplığı, İstanbul,

18. Larry P. Nucci, DarciaNarvaez (ed.), (2008).*Handbook of Moral and Character Education*,

19. Parker, Roerden Laura, *Don't Laugh at Me* Teachers Guide –

20. Yavlal-Gedik, Nermin (1999). Felsefe Açısından Temel İnsan Hakları Belgeleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

21. White, David A. (2009). *Çocuklar İçin Felsefe*. ODTÜ Geliştirme Vakfı, Ankara